

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra primární a preprimární pedagogiky

Bakalářská práce

Markéta Martínková

**Environmentální výchova v projektovém vyučování
v předškolním vzdělávání – návrh projektu „Rok v lese“.**

Olomouc 2014

vedoucí práce: PhDr. Vlasta Hrdličková, Ph.D.

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vytvořila samostatně s použitím literatury, kterou uvádím v seznamu použité literatury a pramenů.

V Rousínově dne

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Vlastě Hrdličkové, Ph.D. za odborné vedení práce, za podporu a trpělivost při jejím vytváření. Děkuji také vedení MŠ Luleč, ředitelce Růženě Skřivánkové za zapůjčení literatury a materiálů vztahujících se k tomuto tématu, za zprostředkování účasti na seminářích k environmentální výchově i za umožnění ověřování některých částí navrhovaného projektu s dětmi během výchovně vzdělávacího procesu. Především bych chtěla poděkovat celé rodině a zvláště svým dětem, které mě při vytváření této práce podporovaly. Bez jejich pomoci by nebylo možné práci dokončit.

Obsah

ÚVOD	7
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ V NAŠÍ ZEMI NA POČÁTKU 21. STOLETÍ	11
1.1 NÁRODNÍ PROGRAM ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE	12
1.2 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	13
2 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA JAKO SOUČÁST PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	15
2.1 VÝVOJ POJMŮ ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVY	16
2.1.1 Průběh vývoje pojetí environmentální výchovy v naší zemi od počátku 20. století do současnosti.....	16
2.1.2 Zaměření jednotlivých směrů environmentální výchovy	17
2.2 ENVIRONMENTÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ, VÝCHOVA A OSVĚTA	18
2.2.1 Státní dokumenty umožňující realizaci environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty	18
2.2.2 Program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty-Akční plány	20
2.2.3 Metodický pokyn k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty.....	21
2.3 ODRAZ ENVIRONMENTÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ, VÝCHOVY A OSVĚTY V PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ	22
3 VÝUKOVÉ METODY VYUŽÍVANÉ V PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ	25
3.1 KLASIFIKACE VYUČOVACÍCH METOD V PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ A JEJICH CHARAKTERISTIKA	26
3.2 PROJEKTOVÁ METODA	27
3.2.1 Vývoj projektové metody	28
3.2.2 Projektová metoda v předškolním vzdělávání	29
3.2.3 Fáze projektu	30
II PRAKTICKÁ ČÁST	32
4 NÁVRH PROJEKTU „ROK V LESE“	33
4.1 CHARAKTERISTIKA NAVRHOVANÉHO PROJEKTU	33

4.2 PODZIM V LESE – TEREZKA, HONZÍK A SKŘÍTEK PODZIMNÍČEK.....	35
4.2.1 Skřítkova starost o les	36
4.2.2 Po stopách skřítky Podzimníčka	38
4.2.3 Do čeho skřítek Podzimníček obléká keře a stromy, seznamování se s kůrou a listy	39
4.2.4 Veverky plní spižírnu	42
3.2.5 Kam chodí spát broučci	43
4.2.6 Skřítek Podzimníček v mateřské škole	45
4.2.7 Za pokladem skřítky Podzimníčka.....	47
4.3 ZIMA V LESE -TEREZKA, HONZÍK A VRABČÁK HLADOVEC	49
4.3.1 Prázdné břicho vrabčáka Hladovce.....	50
4.3.2 Ke krmelci za zvířátky	52
4.3.3 Příběh otisknuté tlapky	54
4.3.4 Hra na zajíce a lišku.....	54
4.3.5 Stopy ve sněhu	55
4.3.6 Hajný je lesa král	56
4.3.7 Kam chodí vrabčák Hladovec za potravou.....	57
4.3.8 Hádej, kdo jsem	59
4.3.9 Zimní čarování.....	61
4.4 JARO V LESE – TEREZKA, HONZÍK A VÍLA JARKA	64
4.4.1 Radost víly Jarky	65
4.4.2 Lovy beze zbraní.....	66
4.4.3 Hmyzí hemžení.....	69
4.4.4 Není med, jako med	71
4.4.5 Pavoukova síť	73
4.4.6 Pan myslivec zná všechna mlád'ata	74
4.4.7 Srneček v křoví	76
4.4.8 Hnízdo paní Drozdové	76
4.5 LÉTO V LESE – TEREZKA, HONZÍK A BAREVNÝ LESNÍ ORCHESTR.....	79
4.5.1 Smutná lesní písnička	80
4.5.2 V lese jako doma?.....	82
4.5.3 Barevné lesní notování	83
4.5.4 Co to máš v košíčku?	83
4.5.5 Šnečku, ukaž se!	84

4.5.6 Dešťová kapička	86
4.5.6 Lesní muzicírování	88
ZÁVĚR.....	89
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	91
SEZNAM OBRÁZKŮ	94
PŘÍLOHY	96
ANOTACE.....	121

ÚVOD

Od samého počátku své existence byl člověk součástí přírody. Lidé se řídili změnami v přírodě, užívali jejích darů a žili s ní v souladu. Postupem času se přírodě začali odcizovat a jakoby žít pouze v jejím sousedství. Naučili jsme se maximálně využívat vše, co si z přírody můžeme vzít, aniž bychom domýšleli důsledky svého jednání a přijímali zodpovědnost za své konání. Všechny zdroje jsou vyčerpatelné a my lidé jsme byli vychováni často až k sobeckému smýšlení, že nás a naši generace se důsledky drancování přírodních zdrojů netýkají a co se stane za pár let, už není naším problémem. To je ovšem velký omyl.

Pro dnešní děti je příroda něco, za čím se musí cestovat do různých ekologických center, zoologických zahrad nebo ji sledovat v teple domova u obrazovek televizorů. Zúžil se jejich pohled na to, co příroda vlastně je. Je až nepochopitelné, že v současnosti mnoho dětí žijících na vesnicích, které, ač mají les či louky v těsném sousedství domova, se na toulky za poznáním přírody vydávají jen velmi zřídka. V předškolním období děti přímo dychtí po poznávání, hře a objevech. Proč toho tedy nevyužít v rámci environmentální výchovy? Je velice málo aktivit, které nelze realizovat mimo třídu. Naopak, i obyčejná vycházka po okolí se může stát dobrodružnou výpravou za poznáním plnou nových prožitků a poznatků. Příroda je velice rozmanitá, proměnlivá a krásná. Lze s ní a v ní pracovat rozličně dlouhou dobu, na různých tématech a přece bude pokaždé překvapovat něčím novým. Pokud se naučíme ohleduplnosti a přijmeme odpovědnost za své jednání směřované k přírodě, můžeme toho navíc my udělat mnoho pro ni. To vše nás učí environmentální výchova, která si klade za cíl rozvíjet v dětech pocity sounáležitosti s životním prostředím, vnímat rozmanitost a krásu, prostřednictvím všech smyslů vedoucích k novým poznatkům. V konečné fázi tak děti přijímají a chápou odpovědnost za své jednání, které se dotýká životního prostředí. Ve své podstatě jde o nastavení nového životního stylu.

Všechny tyto úvahy a okolnosti mě vedly k tomu, abych si za téma své práce zvolila Environmentální výchovu v projektovém vyučování v předškolním vzdělávání – návrh projektu „Rok v lese“. Tento navrhovaný projekt dále člením na čtyři projekty podle ročních období a uvádím řadu činností a aktivit pro děti předškolního věku, které jsem metodicky zpracovala. Vzhledem k tomu, že pracuji v mateřské škole, jsem většinu činností a aktivit uvedených v bakalářské práci realizovala a pracuji s nimi, dále je rozvíjím a navazuji na předešlé. Své činnosti často dokumentuji a zveřejňuji na stránkách školy jako informaci pro rodiče, jejichž spolupráci považuji za velmi důležitou a žádoucí. Z tohoto důvodu je

zapojuji do některých aktivit v rámci jednotlivých částí projektu. Část aktivit a činností je výsledkem víceletého upravování původní myšlenky, některé realizuji každoročně ve stejné podobě, jiné jsou dílem momentálního nápadu dětí vycházejícího z jiné činnosti. Takovou aktivitou je například stavba hnízda uváděná v praktické části, kdy si děti hrály v přírodě, našly ptačí hnízdo a chtěly si vyzkoušet, jak ho ptáci staví. Námětů na činnosti, které lze s dětmi v předškolním věku v lese realizovat je velké množství, ve své práci jich uvádím však jen část s ohledem na rozsah bakalářské práce. Jsem autorem všech pracovních listů a fotografií zde uvedených. Veškeré fotografie v práci zveřejněné jsou podloženy písemným souhlasem rodičů dětí.

Svou bakalářskou práci člením na část teoretickou a část praktickou. V teoretické části se zabývám předškolním vzděláváním s důrazem na situaci po roce 1989. Zaměřuji se na závazné školské dokumenty, na jejichž základě se vzdělávání v České republice realizuje. V samostatných podkapitolách se tak zabývám Národním programem rozvoje vzdělávání v České republice (2001) a Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání (2004). O tyto dokumenty se opírají školní vzdělávací programy. V části věnované začlenění Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO) do školských dokumentů se zmiňuji o významu Akčních plánů, které umožňují realizaci environmentální výchovy a sjednocují organizace mající ve svém programu environmentální výchovu zakotvenou. Neméně důležitý je Metodický pokyn k zajištění EVVO, který informuje zřizovatele a ředitele škol o environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě, doporučuje způsob zpracování školních plánů pro realizaci ekologické výchovy a navrhuje stanovení školního koordinátora. Posledním tématem teoretické části jsou výukové metody používané v předškolním vzdělávání. Pozornost věnuji zvláště projektové metodě a její realizaci v rámci předškolního vzdělávání.

Praktická část „Rok v lese“ je souborem čtyř projektů rozdělených podle ročních období, soustřeďujících se na les a život v něm v průběhu roku. Podzimní projekt „*Terežka, Honzík a skřítek Podzimníček*“ si klade za cíl seznámit děti se stromovým a keřovým patrem lesa, barvami a zvuky podzimu, podzimními plody, jejich možným využitím, přípravou zvířat na zimu, ochrannou funkcí lesa. Zimní projekt „*Terežka, Honzík a vrabčák Hladovec*“ seznamuje děti s péčí o zvířata v průběhu zimních měsíců, s hospodářskou funkcí lesa, různými podobami vody, se zvuky zimní přírody a možnostmi vytvářet příběh krajiny a zvířat. Jarní projekt „*Terežka, Honzík a víla Jarka*“ seznamuje děti s mláďaty lesních zvířat, se způsobem jejich života. Záměrem letního projektu „*Terežka Honzík a lesní orchestr*“ je

seznámit děti s lesními plody, jejich chutí, vůní, barvami, vnímat a rozpoznat, že přírodě můžeme pomoci i škodit.

Cílem teoretické části bakalářské práce je přiblížit vývoj předškolního vzdělávání v České republice na konci 20. a začátkem 21. století a začlenění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty do školských dokumentů, následně pak do vzdělávání samotného. Teoretická část má také seznámit s možnými výukovými metodami využívanými v předškolním vzdělávání, obzvláště s metodou projektovou, která rozvíjí dítě uceleně, na základě vlastního prožitku a zkušenosti.

Cílem praktické části práce je navrhnout v souladu s poznatky obsaženými v teoretické části projekt „Rok v lese“ složený ze čtyř projektů dělených podle ročních období, metodicky rozpracovat činnosti a aktivity v něm obsažené tak, aby odpovídaly cílové skupině dětí ve věku od tří do šesti let.

Součástí bakalářské práce je seznam použité literatury a pramenů, seznam obrázků, přílohy a anotace.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 Předškolní vzdělávání v naší zemi na počátku 21. století

Vzdělávání obecně vždy odráželo obraz společnosti, ve které se odehrávalo. Důležitou úlohu v procesu vzdělávání hrálo pojetí období dětství i ekonomický statut rodiny, ve kterém dítě vyrůstalo. Nejmladší děti ve věku, dnes chápaném jako předškolní, byly až do vzniku prvních opatroven vzdělávány, respektive vychovávány v rámci rodiny, kde se učily nápodobou a předáváním zkušeností od ostatních členů rodinného společenství. Změně ve výchově musela nutně předcházet změna v chápání dětského věku, která úzce souvisela s pojetím rodiny, vývojem kultury, systému platných zákonů, náboženství i tradic a hodnot. Nový pohled na dětství přinesl sílící vliv křesťanské víry. Dítě již nebylo chápáno jako majetek otce, který do té doby rozhodoval o jeho životě či smrti, ale jako dar od Boha, kterému se rodiče dítěte zodpovídali za jeho výchovu, jež byla jejich povinností. Významnou osobností chápající dítě a důležitost jeho výchovy byl J. A. Komenský. Předškolní vzdělávání označil za výchovu v rámci rodiny, zaměřenou na rozvoj vnímání, formování povědomí o okolním světě a křesťanskou výchovu. (Šmelová, 2004)

Koncem 18. a začátkem 19. století vznikaly v Evropě první veřejné předškolní zařízení nazvané „*Opatrovny*“. První česká opatrovna vznikla na Hrádku v Praze roku 1832. Účel opatroven byl sociální, plnily funkci dohledu nad dětmi pracujících matek, avšak nepřipravovaly na školní docházku. Postupem času se v předškolních zařízeních začalo dbát i na vzdělávání, poskytovaly již výuku trivie. Vznikaly Dětské zahrádky, ve kterých byly děti prostřednictvím her rozvíjeny v oblasti tělesné i psychické. Cílem výchovy bylo rozvíjet děti i v oblasti mravní a estetické. Výchova se nesla v duchu křesťanství. Pedagogický dozor zajišťovaly pěstounky, které byly pro svou práci připravovány ve speciálních kurzech. Nejprve bylo zřizování předškolních zařízení aktivitou dobročinných spolků a mecenášů, postupně je však začal zřizovat stát. Vydáním rakouského školského zákona (1869), který doporučoval jejich zřizování, docházelo k zakládání mateřských škol, které děti připravovaly na školu. Do jesliček byly umisťovány děti do tří let. V roce 1872 se ustoupilo od výuky trivie v předškolních zařízeních. Ve dvacátých a třicátých letech 20. století se začaly projevat snahy pedagogů o změnu školství zejména v oblasti přístupu k dítěti a o vypuštění používaných forem a metod. Snahou reformátorů bylo změnit vztah učitele a dětí směrem ke vztahu partnerskému, s respektem k vývoji dítěte, potřebám i možnostem a schopnostem, které je nutné dále rozvíjet. Za druhé světové války se snížil počet předškolních institucí. Od roku 1948, kdy byl schválen školský zákon, docházelo k přerušení vazeb se západem, rušení církevních i soukromých škol, čímž bylo dosaženo jednotného školství. Výchova dětí

na všech stupních byla v období totality poznamenána ideologií, orientovaná na pedagogiku sovětskou. V této době docházelo k přezírání individuality dítěte, kvantita učiva a systém organizace dne, byly upřednostňovány nad hrou a spontánností dětí. Předškolní dítě bylo rozvíjeno zejména po stránce rozumové, kolektivní zájmy převažovaly nad zájmy jednotlivce. (Šmelová, 2004) Tato fáze vývoje školství byla ukončena rokem 1989, kdy došlo k pádu režimu. Rok 1989 odstartoval proces přeměny školství, se kterou byla spojena depolitizace v oblasti vzdělávání, zrušení státního monopolu na vzdělávání, což bylo předpokladem k vytváření podmínek pro konkurenci v této oblasti. Léta 1990 až 2001 byla léty hledání nových podnětů ze zahraničí a pokusů o sestavení vlastních programů vzdělávání. V této době byl dán prostor k zakládání alternativních škol Montessori, Waldorfské, Daltonské, Jenské, Zdravé školy, škol církevních a dalších. V roce 1999 byl schválen *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*, následně v roce 2001 vznikla první verze Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, která byla aktualizovaná v roce 2004. Od 1. 9. 2005 si všechny mateřské školy vytváří v souladu s těmito dokumenty vlastní školní vzdělávací programy.

1.1 Národní program rozvoje vzdělávání v České republice

Rezolucí vlády České republiky č. 277 ze dne 7. 4. 1999 byl schválen „*Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*“, jakožto závazný dokument, ze kterého mají vycházet konkrétní plány zastřešující širší oblasti vzdělávání. Tento dokument usiluje o to, aby obsáhl potřeby celé společnosti nejen zájmy určitých skupin. Samotné vzdělávání má v novém pojetí více rozměrů, je zaměřeno na rovinu rozvoje osobnosti, společenského začlenění, formování občana, posilování společenské soudržnosti a přípravu na budoucí povolání. Vzdělávání je pojato jako celoživotní proces. Za jednu z velice důležitých podmínek soudržnosti společnosti a její kultury musíme chápat výchovu k ochraně životního prostředí ve smyslu zajištění udržitelného rozvoje společnosti, což je: „*takový rozvoj, který současným a budoucím generacím zachová možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystému*“. (Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů)

V části zaměřené na předškolní vzdělávání se pojednává o změně cílů a obsahů. Vymezuje hodnoty, na kterých je vzdělávání založeno, formuluje obecné cíle vzdělávání a klíčové kompetence. Předškolní vzdělávání má rozšířit rodinnou výchovu o prvek odborného vedení dětí, směřující k jejich rozvoji a vzdělávání. V případě integrování dětí se

zdravotním postižením nebo znevýhodněním, vyrovnává předškolní vzdělávání jejich šance na rovný přístup ve vzdělávání a plnohodnotný život. Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (2001) zařazuje do osnov nová témata, výukové integrované bloky a nové vzdělávací formy. Jedním z takto nově zaváděných témat je environmentální výchova, novou formou výuky pak výuka projektová. (Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, 2001)

Reformu ve vzdělávání odstartovalo přijetí školského zákona roku 2004, který vychází ze zásad Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice (2001). Nový školský zákon umožňuje, aby se o konkrétní podobě vzdělávání rozhodovalo přímo v místě realizace, aby korespondovala s potřebami vzdělávajících se v souladu s životem místní komunity. Vymezuje společný základ v souladu s názory společnosti. Nejvyšší úroveň vzdělávacího systému je národní kurikulum, za jehož tvorbu odpovídá Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) a Rada pro vzdělávání a rozvoj lidských zdrojů. Další úrovní kurikulárních dokumentů jsou Rámcové vzdělávací programy, upřesňující obecné požadavky v závislosti na oboru a stupni vzdělání. Jsou závazné pro vytváření učebních plánů a směrodatné pro tvorbu školních vzdělávacích programů. Tyto si vytváří konkrétní školy na základě lokálních podmínek, přičemž zohledňují své vlastní záměry a plány, čímž je dán prostor pro další rozvoj svébytnosti školy, profilaci, uplatnění jejího potenciálu, rozvoj schopností a kreativity učitelů pro větší efektivitu a flexibilitu vzdělávání. Efektivita výchovně vzdělávací práce škol je následně vyhodnocována formou evaluace. Evaluační systém je součástí školního vzdělávacího programu. Nový přístup kurikula zdůrazňuje rozvíjení kompetencí, osvojení si postojů, hodnot a zavádění nových témat. (Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, 2001)

1.2 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

S účinností od 1. ledna 2005 vstoupil v platnost Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV). Je závazný pro tvorbu školských vzdělávacích programů. Rámcový program pracuje s dílčími cíli, vzdělávací nabídkou, očekávanými výstupy, upozorňuje na možná rizika, ohrožující úspěch výchovně vzdělávacího záměru. Vyjadřuje nutnost úzké provázanosti forem a metod práce adekvátním dětskému věku. K takovým metodám řadí metody učení prožitkového, kooperativního a situačního. Rámcový program zdůrazňuje nutnost respektování potřeb a možností dětí, jejich individuality, vybízí k rovnoměrnému rozložení spontánních a řízených činností během dne. Uvádí, že vzdělávání

má být realizováno na základě integrovaných bloků, které na sebe navazují, překrývají se a navzájem se doplňují. Tyto musí vycházet ze života dětí a obsáhnout všechny vzdělávací oblasti. Obsah integrovaných bloků není v rámcovém vzdělávacím programu přesně definován, tvoří si jej jednotlivé školy v rámci školního vzdělávacího programu. Hlavním cílem výchovně vzdělávacího procesu je vybavit děti kompetencemi, tedy „*soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince*“. (RVP PV, 2004, s. 11) V předškolním věku mluvíme o kompetencích k učení, k řešení problémů, komunikativních, sociálních a personálních, činnostních a občanských. Vzdělávací obsah samotný je v rámcovém vzdělávacím programu členěn do pěti vzdělávacích oblastí *biologické – Dítě a jeho tělo, psychologické – Dítě a jeho psychika, interpersonální – Dítě a ten druhý, sociálně kulturní – Dítě a společnost a environmentální – Dítě a svět*. (RVP PV, 2004). Všechny tyto oblasti jsou součástí jednoho celku, osobnosti dítěte. Oblasti se překrývají a vzájemně doplňují. Hodnota a přirozenost vzdělávání se logicky odvíjí od vazeb a podmínek, za kterých je uskutečňováno. V RVP PV je pamatováno i na vzdělávání dětí, které mají speciální vzdělávací potřeby a dětí, které jsou mimořádně nadané.

Od 1. 9. 2012 vstupuje v platnost změna v RVP PV. Do stávajícího programu jsou doplněny „*Konkretizované očekávané výstupy*“ jako příloha č. 1 RVP PV. Konkretizované očekávané výstupy jsou, jak již název napovídá, konkrétní podobou očekávaných výstupů. Mají být oporou pedagogům mateřských škol, či přípravných tříd základních škol při orientaci v tom, co konkrétně má dítě před zahájením školní docházky znát a vědět, či jaké postoje má zaujímat. (www.msmt.cz)

2 Environmentální výchova jako součást předškolního vzdělávání

Hlavním cílem environmentální výchovy tak, jak je zakořeněná v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání, je vytvořit podmínky rozvoje kompetencí vedoucích k tomu, že si děti budou schopny uvědomovat dopady svého jednání na životní prostředí a zároveň budou schopny účastnit se činností vedoucích ke zlepšení a ochraně tohoto prostředí. U předškolních dětí je vhodné se zaměřit zejména na rozvoj environmentální citlivosti, předpokladu k chuti učit se, poznávat, starat se a chránit prostředí, které je obklopuje, jehož jsou členy. Pro rozvíjení environmentální citlivosti je samozřejmě nutný neustálý aktivní kontakt s přírodou. Předpokladem k tomu, aby si děti správně utvářely a následně prohlubovaly kompetence, je vzájemné prolínání oblastí vzdělávání. Jedině tak si vytvoří ucelenější představu o environmentální problematice slučující přírodu samotnou i okolnosti a činnosti lidí, které ji poznamenávají. Při různých pracích ve skupinách či individuální práci si dítě rozvíjí kompetence k řešení problémů, které uskutečňuje na úrovni svých znalostí, schopností a dovedností přiměřených svému věku. Utváření komunikačních kompetencí ve výchovně vzdělávacím procesu je spojeno s pojmenováním, vyjádřením vlastního názoru, poznatků a návrhů na řešení. Vyjadřovací schopnosti u dětí předškolního věku v rámci environmentální výchovy se nejvíce rozvíjí při práci ve skupinách, při řízených i spontánních hrách a při práci v komunikačním kruhu. S tím je spojen i rozvoj kompetencí sociálně personálních, kdy děti spolupracují, řeší problém, rozdělují si úkoly. Na týmové práci je založeno například projektové vyučování (RVP PV, 2004)

Výchova ve smyslu harmonického vztahu člověka s přírodou je známa bezesporu již z děl a odkazu J. A. Komenského. Po uzákonění povinné osmileté školní docházky roku 1869 docházelo k hromadnému budování školních zahrad a sadů. Bylo zcela přirozené vychovávat děti a mládež v harmonii s přírodou i se vším živým. Význam přírody pro výchovu byl zdůrazňován nejen ve školách, ale i u dětských opatroven. Byly vydány instrukce ke zřizování a ošetřování školních zahrad. Za povšimnutí stojí fakt, že školní zahrada měla korespondovat s geografii místa svého zřízení. Děti trávily většinu času venku, probíhalo zde mnoho aktivit a činností. Děti pracovaly na školních pozemcích, kde získávaly praktické zkušenosti a dovednosti. (Mokres, 2005, s. 83-85) Nešlo však o environmentální výchovu jak ji známe dnes, šlo o pracovní činnosti a využívání přírody coby místa pobytu a realizace různých aktivit.

2.1 Vývoj pojmů environmentální výchovy

Výchova a vzdělávání vždy odráželo stav společnosti i to, jak byla chápána ochrana přírody. Prvotní poznatky o ochraně přírody byly předávány z generace na generaci v rámci rodin či dělby práce, kdy majitel půdy rozdělil úkoly v rámci zemědělských aktivit na základě poznatků z oblasti hospodaření získaných od svých předků. Pokoru a úctu k přírodě postupem času vystřídala doslovná konzumace a drancování toho, co nám příroda byla schopna nabídnout, bez ohledu na následky a ochoty přijímat odpovědnost za své jednání. Do roku 1989 byly tak ostatní organismy chápány pouze jako materiál potřebný pro ekonomický rozvoj společnosti. Příroda ovšem není nevyčerpatelná a veškeré zásahy lidské činnosti se na ní podepisují v různých směrech a živé organismy nejsou surovinami, ale formy života hodné úcty a ohledů. Uvědomování si této skutečnosti vedlo ke snahám ochrany přírody a životního prostředí.

Láska a úcta ke všemu živému byla vlastní již svatému Františku z Assisi, který ve všech formách života viděl Boží obraz. Byl prohlášen za patrona ekologie a ochránců přírody, zvířat, útulků pro opuštěná zvířata, ptáků i ekologů. Bývá často vypodobován se zvířaty.

2.1.1 Průběh vývoje pojetí environmentální výchovy v naší zemi od počátku 20. století do současnosti

Ochrana přírody byla od prvopočátku dobrovolnou aktivitou skupin zapálených nadšenců, kteří dokázali chápat její význam a nutnost. V letech 1918 – 1938 byla výchova k ochraně přírody zaměřená pouze na ochranu vzácných a ohrožených druhů. Snahy a aktivity dobrovolných ochránců přírody však přerušila druhá světová válka.

Šedesátá léta se následně vyznačují změnou v pojetí ochrany přírody. Na počátku šedesátých let se jednalo již o ucelenější snahy o ochranu přírody zaměřenou na ochranu živých organismů, vzácných druhů a jejich životního prostředí. Do popředí zájmu se dostává i ochrana půdy. Propagátory výchovy k ochraně přírody v naší republice se stali Jan Čeřovský a Eva Olšanská. I nadále však ochrana přírody zůstává dobrovolnou zájmovou činností. Vznikaly *Hlídky na ochranu přírody* z popudu časopisu *ABC*. Náměty na poznávání a ochránářskou činnost nabízel časopis *Tis-Svaz pro ochranu přírody a krajiny*. Stav přírody se však rychlým tempem zhoršoval. Koncem šedesátých a začátkem sedmdesátých let se ustaluje označení „*výchova k péči o životní prostředí*“ s komplexním vnímáním životního prostředí propojením složek přírodní, kulturní, sociální, spolu s člověkem. Poznávání přírody a její ochrana se staly zásluhou některých pedagogů a předmětem dění organizací sdružujících

mládež, zejména skautských a pionýrských. V sedmdesátých letech, v době normalizace, došlo k ukončení Junáka, který byl jednou z organizací vedoucí mládež k péči o životní prostředí. Po rozpuštění spolku Tis vznikl „Český svaz ochránců přírody“, který pokračoval v činnostech podporujících práci s dětmi v oblasti ochrany přírody a životního prostředí. Doslova fenoménem se stalo hnutí Brontosaurus zabývající se problémy ovzduší, vody zeleně i odpadů. (Máchal, 2000)

V osmdesátých letech se začíná užívat názvu ekologická výchova, která se zabývá zákonitostmi vzniku organismů a prostředí a sleduje jejich vzájemné vazby. V roce 1990 se ekologická výchova oficiálně zavádí do školní výuky jako součást přírodovědných předmětů a občanské výchovy. Zásahu na tom nese RNDr. et PHDr. Danuše Kvasničková, CSc. Ke konci devadesátých let ministerstvo životního prostředí od názvu ekologická výchova upustilo a nově zavedlo v roce 2000 pojem environmentální výchova. (Máchal, 2000)

2.1.2 Zaměření jednotlivých směrů environmentální výchovy

Environmentální výchova se ve svém pojetí ubírá několika směry. Ekologická výchova přikládá důraz poznání přírody a dějů, jež se v ní uskutečňují, je postavena na bezprostředním kontaktu s přírodou a to formou výletů, exkurzí, pozorování, besed, soutěží a tvoření. Dalším směrem environmentální výchovy je výchova globální, která je v naší republice prozatím rozšířena méně, soustředí se na porozumění světu i sobě. Metody využívané v globální výchově jsou především hry, diskusní techniky, či práce s literaturou. Cílem je vždy vyvolat rozhovor o problému a rozebrat jej z několika úhlů. Výuka se vyznačuje aktivitou, spoluprací a prožitkem. Zvláštním směrem environmentální výchovy se snahou o reformu je výchova o Zemi, jejímž cílem je naučit své žáky jednat v harmonii s přírodními zákony, na základě poznatků a porozumění fungování Země. Z metodického hlediska jsou pro výchovu o Zemi charakteristické pobytové programy v různém rozsahu. Hlubinná ekologie je směr, který si za cíl klade řešení příčin environmentálních problémů, které vidí ve vzdálení se člověka přírodě. Je to značně duchovně orientovaný směr, ovlivňující v první řadě postoje. Záměrem hlubinné ekologie je posílení empatie a sounáležitosti se vším živým. Typickými jsou rituály, čtení a meditace. Kontinuálně s globální výchovou a výchovou ekologickou se začala uplatňovat výchova k udržitelnému rozvoji, která zdůrazňuje význam rozvoje kompetencí k samostatnému jednání, utváření si vlastního názoru a schopnosti spolupracovat, myslet kriticky, řešit problémy. Globální výchově vlastní jsou dlouhodobější projekty s rozbory určitých problémů, shromažďováním informací, diskusí a následným vyvozováním závěrů. (Činčera, 2007). Všechny tyto směry mají jedno společné, snaží se různými cestami vychovat

uvědomělou společnost, která bude schopna své jednání směřující k životnímu prostředí sladit s jejími potřebami, bude se chovat ohleduplně a šetrně, často i za cenu ztráty něčeho ve prospěch budoucího života Země. To vše na základě svých poznatků a předešlých prožitků.

Obsah a záměry environmentální výchovy jsou rozpracovány v souladu s možnostmi a schopnostmi dané věkové skupiny, jíž jsou určeny. V předškolním věku je u dětí rozvíjena především schopnost vnímat život jako takový, svět kolem nás, děje a souvislosti, proměny přírody v průběhu roku, vnímání prostřednictvím všech smyslů. Jsou pokládány základy k odpovědnosti za vlastní chování směrem k přírodě a její ochraně. Je rozvíjena úcta ke všemu živému a pocit své vlastní sounáležitosti se světem, životním prostředím a celou naší planetou. Zavádění environmentální výchovy do škol a její realizaci umožňuje celá řada dokumentů na národní i školní úrovni, různá metodická doporučení a pokyny či plány.

2.2 Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta

Environmentální výchova je proces uvědomění, kterého lze dosáhnout na základě osvojení si znalostí, zaujímání postojů a přijímání vlastní zodpovědnosti za své chování, kterým působíme na životní prostředí. Definice environmentální výchovy je přejata z první mezinárodní konference o environmentální výchově v Tbilisi 1977, jako „*předávání soustavy znalostí a dovedností, rozvinutí schopnosti uvažovat v souvislostech, podněcovat aktivitu a tvořivost ve vztahu k životnímu prostředí*“ (Činčera, 2007, s. 14) Samotná environmentální výchova v sobě tedy slučuje složky výchov o životním prostředí, v životním prostředí a výchovy pro životní prostředí. EVVO je realizovaná formou různých činností a aktivit na všech stupních škol a různých školských zařízeních, dále pak v rámci různých aktivit volnočasových i při různých neorganizovaných aktivitách na základě volby jednotlivce.

2.2.1 Státní dokumenty umožňující realizaci environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty

Snahy o zavádění environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty do praxe podněcuje řada právních předpisů. Zákon č. **29/1984 Sb.**, *o soustavě základních, středních a vyšších škol* uvádí ekologickou výchovu jako součást vzdělávání, avšak samotnou realizaci ekologické výchovy v praxi neovlivnil. Pro školství jsou závazné a směrodatné zákony č. **17/1992 Sb.**, *o životním prostředí*, předepisující mimo jiné: „*Výchova, osvěta a vzdělávání se provádějí tak, aby vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje,*

k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách“. (Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, §16). Zákon samotný tak vymezuje pojmy, stanovuje zásady ochrany a povinnosti subjektů směřující k ochraně a zkvalitnění stavu prostředí, které nás obklopuje. Účelem zákona **č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů**, je přispívat k rovnováze v krajině, jejímu udržení a obnovování, ochraně všech forem života, šetrnému zacházení s přírodními zdroji. Jednotlivé části zákona vymezují pravidla ochrany přírody a jejích součástí, definují a vymezují chráněná území, oblasti, rezervace a památky. V §79 nařizuje povinnost ministerstvům životního prostředí a školství, mládeže a tělovýchovy spolupracovat při zabezpečení ekologické výchovy a vzdělávání. Zákon **123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů**, vymezuje pojmy, stanovuje právo na přístup k informacím týkajících se životního prostředí. V § 13 týkajícího se EVVO definuje práva a povinnosti ústředních správních úřadů spolupracovat s kraji při zajišťování této výchovy.

Na základě § 13 odstavce 5 zpracovávají jednotlivé kraje Koncepti environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Podkladem pro tvorbu takového dokumentu jsou vlastní koncepce vycházející z potřeb konkrétních krajů, platná legislativa ČR, akční plány i poznatky a zkušenosti spolupracujících organizací. Koncepce samotná seznamuje se svými cíli v oblastech školství, mimoškolní, veřejnosti, podnikatelského sektoru i oblasti veřejné správy. Určuje subjekty zodpovědné za plnění koncepce i způsoby financování environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty ve svém kraji. (Koncepce environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty Jihomoravského kraje na období 2011-2020, 2011)

Zákon **č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů** stanovuje podmínky uskutečňování vzdělávání a výchovy, vymezuje práva a povinnosti. Za obecné cíle vzdělávání považuje mimo jiné i „*získávání a uplatňování znalostí o životním prostředí a jeho ochraně vycházející ze zásad trvale udržitelného rozvoje a o bezpečnosti a ochraně zvířat“.* (Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, §2)

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky (2007), zdůrazňuje nutnost zavádění a realizování školské legislativy z let 2004-2006, specifikuje záměry, cíle a kritéria vzdělávání. Dalšími dokumenty umožňujícími realizaci EVVO ve vzdělávání jsou Národní program vzdělávání v České republice (2001) a RVP PV (2004). *Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky (2008)* rozšiřuje environmentální

vzdělávání o nová stanoviska, témata či souvislosti rozvoje v ekonomické a sociální oblasti života. Neopomenutelná je i vyhláška č. **317/2005 Sb.**, o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a karierním systému pedagogických pracovníků upravené vyhláškou č. **412/2006 Sb.**, která specifikuje podmínky, rozsah a druhy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

2.2.2 Program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty-Akční plány

Strategickým dokumentem pro environmentální výchovu je Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR schválený usnesením vlády č. **1048/2000** dne 23. října 2000. „*Environmentální vzdělávání a výchova musí být nedílnou součástí všeobecného vzdělávání i odborné přípravy v celém školském systému. Zároveň ve vzájemných návaznostech musí být zabezpečen rozvoj i v celé mimoškolní oblasti. Představuje dlouhodobý proces, který je součástí celoživotního vzdělávání*“ (Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice, 2000, s.14) Za základní a nejdůležitější úkol tohoto programu tedy lze považovat zvyšování povědomí a rozšiřování znalostí obyvatelstva o životním prostředí.

Státní program umožňuje uskutečňování dlouhodobého rozvoje environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Je plněn prostřednictvím tříletých Akčních plánů zpracovaných meziresortní skupinou, spadající pod Ministerstvo životního prostředí. Nově vznikající plán je vždy odezvou výstupů a doporučených závěrů předešlého. Je to souhrn opatření pro daný tříletý úsek, jejichž naplnění je nezbytné pro dosažení cílů Státního programu environmentálního vzdělávání v České republice (2000). Za uskutečnění opatření zakotvených v konkrétním Akčním plánu v daném časovém úseku odpovídají příslušné resorty, a to podle kompetencí v oblasti environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty. Prvním Akčním plánem byl Akční plán na léta 2001-2003. Do roku 2010 nebylo v Akčním plánu zakotveno opatření vztahující se k environmentálnímu poradenství. Poté je již environmentální poradenství do tohoto dokumentu začleněno. Akční plán je dělen do čtyř strategických oblastí vzdělávání v rámci EVVO dále dělených do sedmi podoblastí dle stupně a formy vzdělávání, infrastrukturu, indikátory a finanční rámec. Aktuální stavy těchto oblastí a jejich podoblastí ukazují na návaznost s předešlými plány a výsledky, zároveň se stávají výchozím bodem k vyvození opatření. Koordinátorem Akčních plánů je Ministerstvo životního prostředí. Jeho partnerem při realizaci většiny opatření pak Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (Akční plán Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice, 2010)

Na základě Státního programu pak jednotlivé krajské úřady vypracovávají koncepci environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Partnery jsou jim střediska ekologické výchovy, organizace zabývající se environmentální problematikou a školy. Koncepce EVVO na úrovni krajů si kladou za cíl utvářet funkční systém, spolupracovat s jednotlivými partnery, metodicky podporovat okresy a obce svého kraje, určují organizační zabezpečení EVVO a způsoby financování. Cílovými skupinami a oblastmi takové koncepce jsou školství, mimoškolní výchova, veřejnost, podnikatelská sféra a veřejná správa. (Koncepce environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty Jihomoravského kraje na období 2011-2020, 2011)

2.2.3 Metodický pokyn k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty

Vstoupením v platnost rámcově vzdělávacích programů, přijetím vyhlášky o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků a s tím souvisejícího standardu Dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti environmentální výchovy bohužel nezaručovalo provázanost s *Metodickým pokynem k environmentálnímu vzdělávání, výchovy a osvěty* č. j. 32 338/2000-22, který platil od roku 2001 a byl vydán pro mateřské školy, základní školy, střední školy, vysoké školy, družiny a školní kluby a pro střediska pro volný čas. Na tuto situaci reagovalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydáním novelizovaného metodického pokynu, informujícího zřizovatele a ředitele škol o EVVO. Současně doporučilo postupy vedoucí k jeho realizaci s účinností od 27.10.2008. Součástí metodického pokynu je i doporučení postupu zpracování školního plánu ekologické výchovy a jeho každoroční vyhodnocení, stanovení školního koordinátora EVVO a s tím související zvyšování jeho odborné úrovně v rámci dalšího vzdělávání. Funkce koordinátora je v praxi zajišťována různě. Některým školským zařízením umožní zřizovatel určenému pedagogickému pracovníkovi „*Specializační studium pro koordinátory EVVO*“. Studium bývá realizováno při Vysokých školách či Střediscích ekologické výchovy v rozsahu nejméně 250 hodin, zakončené obhajobou závěrečné práce a ústní zkouškou. (Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, 2008) Některé kraje realizují již toto studium i pro koordinátory mateřských škol. Příkladem je Středočeský kraj, kde studium zajišťuje Středisko ekologické výchovy hlavního města Prahy – Toulcův dvůr či Lipka (Brno) – školské zařízení pro environmentální vzdělávání, která se specializačním studiem pro učitele mateřských škol počítá od roku 2014 - 2015. (www.pavucina-sev.cz) Jiné kraje poskytují možnost vzdělávání pouze pro pedagogy základních a středních škol. Problémem znesnadňujícím realizaci studia ovšem neřídka bývá finanční otázka, která

vyvstává u malých škol. V takových případech se koordinátory environmentální výchovy stávají určení pedagogové bez absolvovaného specializačního studia pro koordinátory a nároku na finanční ohodnocení vyplývající z této funkce. Nadějí na řešení této situace se stává spolufinancování projektu Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky, které je již na některých místech možné. Podmínky vzdělávání v této oblasti jsou vázány na *Standardy pro další vzdělávání pedagogických pracovníků v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě* podle vyhlášky MŠMT č. 317/2005 sb.

2.3 Odras environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v předškolním vzdělávání

V dnešní době je již zřejmé, že výchova k ochraně životního prostředí ve smyslu zajištění udržitelného rozvoje společnosti, tedy rozvoje, „*který současným a budoucím generacím zachová možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystému*“. (Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů), je celosvětovou nutností. Tato skutečnost se odráží i ve změně cílů a obsahů předškolního vzdělávání zakotvených v celé řadě školských dokumentů i dokumentů na úrovni státní. Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (2001) stanoví nutnost zavádění tohoto tématu na všech stupních škol, na což reagují jednotlivé rámcové vzdělávací programy začleněním tématu environmentální výchovy. V rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (2004) je téma environmentální výchovy začleněno do jedné z pěti vzdělávacích oblastí: *biologické – Dítě a jeho tělo, psychologické – Dítě a jeho psychika, interpersonální – Dítě a ten druhý, sociálně kulturní – Dítě a společnost a environmentální – Dítě a svět (RVP PV, 2004)*. Nejvíce prostoru pro aktivity vztahující se k environmentální výchově je věnováno oblasti *Dítě a svět*, což ovšem neznamená, že nemohou být realizovány i v ostatních vzdělávacích oblastech. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (2004) obecně stanoví záměr a cíle vzdělání, což je vybudovat v dítěti základní povědomí o jeho okolním světě, o souvislostech mezi tím, co člověk dělá a důsledcích jeho jednání nejen v rámci nejbližšího okolí, ale i celosvětově. Součástí záměru vzdělávání je vytvořit v dítěti základy odpovědného postoje, přístupu a jednání k životnímu prostředí. V souladu s Národním programem rozvoje vzdělávání v České republice (2001), Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání (2004) a obecně platnými předpisy pak jednotlivé školy vypracovávají Školní vzdělávací programy. Tyto programy jsou dále ovlivňovány místními podmínkami konkrétní

školy a jejich tvorba je zcela v kompetenci pedagogů dané mateřské školy. Toto zaručuje, že budou naplněny dva základní požadavky stanovené v Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice (2001) a to, že školská kultura bude úzce spjata s lokalitou a životem místního společenstva, současně však budou naplněny obecné požadavky na vzdělávání. (RVP PV, 2004)

Požadavky na to, co má dítě v rámci environmentální výchovy na konci školní docházky dokázat, jsou vyjádřeny očekávanými výstupy vzdělávací oblasti Dítě a svět. Dítě by se mělo orientovat v prostředí a životě jemu známém, zvládat běžné činnosti, požadavky i praktické činnosti přiměřené jeho věku, chovat se adekvátně a bezpečně doma i mimo domov, orientovat se v otázce bezpečnosti na úrovni rozpoznání nebezpečí i tomu, jak se mu vyhnout a kde hledat pomoc. Osvojit si poznatky, vědomosti a dovednosti vztahující se k okolnímu prostředí a tyto dále dokázat použít pro další učení, vnímat změny a dění v okolním prostředí a uvědomovat si, že jsou přirozené. Mít povědomí o významu a důležitosti přírody pro lidskou společnost a chápat odraz činnosti člověka na životní prostředí i zdraví. Rozlišovat, co je škodlivé a co naopak přínosné pro ochranu životního prostředí a pomáhat o něj pečovat v rámci svých možností a schopností. (RVP PV, 2004)

Významnými partnery v zajišťování environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty jsou různá střediska pro ekologickou výchovu, rozšířena po celé republice. Poskytují velkou škálu programů, pracují s vlastními metodami a prostředky výuky a výchovy.

Z potřeby vzájemné komunikace, výměny zkušeností a zastupování společných zájmů jednotlivých organizací vzniklo v roce 1996 sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina. Partnery při realizaci projektů jsou jednotlivá členská střediska i partneři ze státní, podnikatelské a nevládní neziskové oblasti. Střediska ekologické výchovy nabízejí celoročně programy pro školy i veřejnost. Pro školy to bývají programy v rozsahu jednoho dne, či programy pobytové. Pro veřejnost pak celá škála kroužků, oddílů, klubů a dílniček. Pobytové programy mají za cíl rozvíjet ve svých účastnících vztah k přírodě, seznamovat je s běžnými biotopy, rostlinami a živočichy či problematikou odpadů. Mezi střediska ekologické výchovy poskytující pobytové programy se řadí *Sluňákov - Centrum ekologických aktivit města Olomouce* založené 1992, *Ekocentrum paleta Oucmanice* – Pardubický kraj, *Chaloupky – pracoviště Kněžice* založeno 1992, *Jezírko a Rychta* – pracoviště Lipky, *školského zařízení pro environmentální vzdělávání, Brno, Kaprálov mlýn* založeno 2012 a mnoho dalších. *Pobytové středisko ekologické výchovy Švagrov* – zřizovatel město Šumperk, *Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory*, *Střevlík* - středisko ekologické výchovy Libereckého kraje, příspěvková organizace, *Středisko ekologické výchovy Vespolek*

založeno 2013, *Centrum Veronica Hostětín* Zlínského kraje založeno 2006. (www.ekopobyt.cz)

V roce 2007 se začal realizovat program Mrkvička, jehož úkolem je vytváření funkčního systému školní i mimoškolního environmentálního vzdělávání výchovy a osvěty. Projektem se stejným zaměřením určeným pro základní školy fungujícím souběžně s projektem Mrkvička je projekt M.R.K.E.V. (metodika a realizace komplexní ekologické výchovy) realizovaný od roku 2001. Počínaje rokem 2011 se do programu Mrkvička mohou zapojit i mateřská centra, kluby a 1.-2. ročníky základních škol. Těmto mateřským školám zaměřeným na environmentální výchovu je poskytována informační (formou bulletinů) a metodická pomoc, pedagogickým pracovníkům je nabízeno množství seminářů, dílen a jiných aktivit. Členství v síti Mrkvička i M.R.K.E.V. je zpoplatněno. (www.lipka.cz) Každoročně se pedagogové zapojení do těchto projektů setkávají na konferenci Konvička a Konev, které se skládají ze společných přednášek a volitelných výtvarných či pracovních dílen. Na konferenci dochází k výměně poznatků a zkušeností mezi pedagogy i k vyhlášení nejúspěšnějších školských zařízení v oblasti rozvoje environmentální výchovy.

V současné době mohou školy v rámci environmentální výchovy realizovat programy pořádané mezinárodně. Těmito programy jsou *Ekoškola*, *Les ve škole a Globe*. Cílem programu *Ekoškola* je snižovat dopad vlastního jednání a jednání své školy na životní prostředí, které je nutno zlepšovat a chránit. Do programu je zapojeno již 44500 škol z 55 zemí světa. Tento projekt je určen pro žáky základních a středních škol. Do programu *Les ve škole* (Learning about Forests) je zapojeno již 380 škol naší republiky. Celkem se jej účastní školy z 21 zemí. Program si klade za cíl seznamovat děti s přírodou aktivním způsobem. Pro žáky 2. stupně a středních škol je určen program *Globe - Global Learning and Observations to Benefit the Environment*. Program je založen na poznávání okolí školy zkoumáním s vědeckými postupy. Na základě tohoto zkoumání lze přispívat ke zlepšení prostředí školy. Koordinátorem těchto mezinárodních programů v České republice je sdružení Tereza. V mezinárodním měřítku pak Foundation for Environmental Education – FEE. Bohužel, žádný z těchto programů není určen předškolním dětem. (www.terezanet.cz)

U řady projektů určených pro základní školy však existuje možnost požádat o metodický materiál a upravit si jej pro předškolní děti. Záleží ovšem na iniciativě pedagogů a jejich ochotě vyhledávat nabídky různých organizací a firem, věnovat takové přípravě čas ze svého osobního volna.

3 Výukové metody využívané v předškolním vzdělávání

Aby mohla být výuka realizována smysluplně a efektivně, využíváme celou řadu metod práce s dětmi. Slovo metoda je převzato z řeckého slova *methodos* - cesta vedoucí k určitému cíli. Výuková metoda zprostředkovává učivo, napomáhá učení, vede k předem vytýčenému cíli. Každá z výukových metod klade rozdílné požadavky na aktivitu, samostatnost a kreativitu dětí. Jedním z nejdůležitějších požadavků kladených na metody výuky je směřovat učení tak, aby jeho výsledkem byl rozvoj schopností a vědomostí dítěte v souladu s předem vymezenými cíli. To vše s přihlédnutím na osobnost dítěte, jeho schopnosti a možnosti. Všechny metody výuky si obecně kladou za cíl informovat, formovat a vychovávat. Při výchovně-vzdělávacím procesu není možné užívat pouze jednu vyučovací metodu. Metody se vzájemně střídají a navazují na sebe a prostupují jedna druhou. Posláním výukových metod je naučit děti učit se. Metoda je proces založený na vzájemné spolupráci učitele a dětí, je to soubor činností učitele a aktivity dětí.

V předškolním vzdělávání je uplatňována celá škála metod, a to vždy s ohledem na jednotlivé činnosti, složení třídy i schopnosti a dovednosti dětí. Ohlédneme-li se do historie, můžeme sledovat vývoj metod v kontextu s vývojem i změnami ve společnosti. Vůbec první metodou učení byla nápodoba, kdy se děti učily napodobovat činnosti dospělých, jejich chování a přejímaly jejich postoje a hodnoty. Nejpřirozenější a nosnou metodou v předškolním věku je ovšem hra, která vybízí k pokusům, experimentování, k tvořivosti, komunikaci a spolupráci. Využívání hry, coby výchovného prostředku, propagoval už J. A. Komenský. Hra byla základní metodou již u předchůdců dnešních mateřských škol. Hra je jednou z nejpřirozenějších a základních forem činností, je to aktivita založená na svobodné volbě. Svůj cíl a přínos má obsažený v sobě samé. (Skalková, 2007) Při spontánní hře obecně si děti rozvíjí komunikační dovednosti, sociální vazby, tvořivost a představivost, spolupracují, vytváří si svá pravidla, prožívají pocity radosti, často musí řešit i konflikty a přijímat obecně vyhovující řešení problémů. Děti při hrách vstupují do určitých rolí, hra často odráží svět dospělých. Při práci s dětmi předškolního věku dále využíváme metod prožitkového a kooperativního učení, které se zakládá na prožitcích dítěte. Situační učení vychází z konkrétních situací, ze kterých se dítě dále učí, které mu názorně ukazují řešení situací vlastních jeho životu. Spontánní sociální učení je založené na již uvedené nápodobě. Mezi další využívané metody v předškolním vzdělávání řadíme metody slovní (vyprávění, vysvětlování, rozhovoru), metody názorně demonstrační (pozorování, předvádění činností), metody praktické (návěky pohybových a praktických dovedností, pracovní a výtvarné

činnosti) či dramatizace. Výběr metod při práci s dětmi není nahodilý. Metody výuky se volí vždy s ohledem na cíl, kterého hodlá učitel dosáhnout, na obsah výuky, na složení třídy, schopnosti a možnosti dětí. Nezanedbatelným kritériem je i osobnost učitele, jeho schopnosti a možnosti, ale i materiální zázemí školy. (Skalková, 2007)

3.1 Klasifikace vyučovacích metod v předškolním vzdělávání a jejich charakteristika

Autoři zabývající se klasifikací metod využívají různá kritéria jejich dělení. Vzhledem k velkému množství metod a faktorů pro jejich klasifikaci je téměř nemožné vytvořit jednu univerzální klasifikaci, která by vyhovovala všem. Metody podle logického postupu děлил G. A. Lindner a to na metody analytické, syntetické, induktivní, deduktivní. Mojžíšek L. (1975) klasifikuje výukové metody podle jednotlivých etap výuky na motivační (usměrňující, vyvolávající zájem o učivo), expoziční (výklad učiva), fixační (opakování a procvičování), diagnostické a klasifikační (hodnocení, kontroly a klasifikace) a metody aplikační. Vzhledem k tomu, že jádro metody je vždy stejné, se v každé fázi všechny metody opakují. Naproti tomu klasifikace podle Lerner I. J. (1986) uvádí pět metod podle stupně aktivity a samostatnosti dětí. Vychází z charakteru poznávacích činností dětí i z činnosti učitele během výuky. Metoda informačně-receptivní je podmíněna schopností přijmout, zpracovat a osvojit si informace přijaté během výkladu, popisu, z literatury, přičemž vlastní osvojení poznatků se odvíjí od schopností a zkušeností dítěte. Metoda reproduktivní je postavena na záměrném či nezáměrném zapamatování si a reprodukci, avšak nevede k vlastní tvořivosti dítěte. Na postupném seznamování dětí s logickým postupem při řešení problému je založena metoda problémového výkladu. Heuristická metoda vyžaduje, aby dítě obtížné části úkolu řešilo samostatně. Metody výzkumné vybízejí k hledání vlastního řešení při práci na zadaném úkolu. (Maňák, Švec, 2003)

Mezi nejčastěji citované řadíme klasifikaci dle Maňáka J. Podle pramene poznání dítěte dělí metody na slovní, názorně demonstrační a praktické činnosti (Maňák, 1967) následně (Maňák, 1995) dělí výukové metody z didaktického hlediska a podle složitosti výchovně vzdělávacích vztahů na metody slovní, založené na vnímání a porozumění slyšeného. Tuto metodu dále dělí na metodu monologickou a dialogickou, při které si učitel a děti vyměňují své myšlenky a postřehy. Další uvedené jsou metody práce s literaturou. Metoda názorně demonstrační spojuje poznávání se skutečným životem. Do této skupiny metod Maňák řadí různá pozorování. Metody praktické vyžadující praktické činnosti, manipulaci, práci, nácvik pohybových a pracovních dovedností. Maňák dále metody dělí dle psychologického aspektu,

aspektu logického, procesuálního, organizačního a interaktivního. Následné dělení metod podle Maňáka J. a Švece V. uvedené v publikaci „*Výukové metody*“ (2003) rozlišuje tři skupiny metod, a to klasické výukové metody, aktivizující metody a metody komplexní výukové. Mezi klasické výukové metody Maňák a Švec řadí metody slovní, názorně-demonstrační, kterých se využívá ve fázi zprostředkování učiva pomocí smyslů. Tato metoda má pevné vazby na metody slovní a praktické. Prostřednictvím dovednostně-praktických metod si děti rozvíjí motorické a psychomotorické dovednosti. Metody aktivizující mají za cíl aktivovat vlastní činnost dětí vycházející z myšlení a řešení problémů. Mezi metody aktivizující řadíme metody diskusní, heuristické, situační inscenační a didaktické hry. Poslední ze skupin metod jsou metody komplexní, které na rozdíl od metod aktivizujících a tradičních pracují s kombinací a propojením metod, forem, didaktických prostředků, situací. (Maňák, Švec, 2003, Skalková, 2007) Za aktivizující metodu lze považovat i metodu projektovou.

3.2 Projektová metoda

„Projektová metoda umožňuje takovou organizaci učiva, při které žák prochází činnostmi, uspořádanými tak účelně, aby daly vyniknout nějaké jednotící myšlence nebo aby umožnily provedení plánu, hospodářsky nebo kulturně významného a pro žáky životního.“ (V. Příhoda, In Coufalová, 2006, s.10) Projektovou metodou rozvíjíme dítě uceleně, a to podle zásad RVP PV, jednotlivé oblasti se propojují, navazují na sebe a doplňují se. Řada námětů a nápadů na činnosti vychází spontánně z dané situace. Projekt je jako živý organismus. Důležitou roli v projektovém vyučování sehrává i osobnost pedagoga, který děti daným tématem provází, je odpovědný za výběr činností, organizaci a motivaci. Při projektovém vyučování se z učitele stává partner a spolupracovník dětí. V předškolním vzdělávání má sice řídicí funkci, ale vede děti ke stále větší samostatnosti v práci, hledání řešení a objevování nových cest a spolupráci mezi sebou navzájem. Projektová metoda s sebou nese neočekávané situace, na které musí učitel v průběhu jeho realizace často reagovat. Tyto situace jsou pak příležitostí k vnitřnímu rozvoji všech účastníků projektu. Vzhledem k tomu, že dětem nejpřirozenější je prožitkové a kooperativní učení, je projekt jednou z nejeftivnějších forem výuky. (Coufalová, 2006) Při realizaci projektů nejsou jeho aktéři svazováni prostorem třídy, ale vydávají se za různými aktivitami do přírody či do společenství ostatních lidí, mnohdy za aktivitami cestují, za své činnosti přebírají

do určité míry zodpovědnost, a to i děti předškolního věku. Spolupracují ve skupinách a činnosti si organizují.

Jaké jsou vlastně přednosti projektů? Dětem nejsou při projektovém vyučování předkládána hotová fakta a poznatky. Rozdmýchávají jejich touhu poznávat nové věci, učit se, tvořit a být kreativní. Je jim dána možnost uplatnit své myšlenky a nápady spojené s realizací jednotlivých částí projektu, mohou v plném rozsahu uplatňovat, co se již dozvěděly a naučily, vycházet z těchto poznatků a dovedností a navazovat na ně. Projekt učí děti spolupracovat jak mezi sebou navzájem, tak s učitelem. Řeší problém, před který jsou postaveny v širších souvislostech. Projekt podněcuje dětskou intuici, fantazii a kreativitu, učí děti pracovat s informacemi.

V předškolním vzdělávání se z části realizují projekty vyvstávající z potřeb a zájmu dětí, tedy spontánní, z části však navržené, ovlivňované a usměrňované učitelem. Pro úspěšnost projektu je v tomto případě velice důležitá motivace dětí. Bez jejich zájmu a nadšení, bez toho, aby námět přijaly za vlastní, se nedá s tématem úspěšně pracovat. Teprve tehdy, když děti projekt přijmou, souhlasí s ním, na jeho realizaci se těší, se dá předpokládat, že budou spontánně hledat různé, nové alternativy řešení, experimentovat, plně uplatňovat své schopnosti a dané téma široce rozpracují. Naleznou souvislosti, přirozené důsledky a výsledky. Z hlediska času dělíme projekty na krátkodobé a dlouhodobé, z místního hlediska na projekty realizované v prostorách mateřské školy a mimo školu. (Coufalová, 2006)

3.2.1 Vývoj projektové metody

Myšlenka seskupení učiva do celků tak, aby vycházely z života dětem vlastního, je velmi stará. Můžeme ji najít v díle J. A. Komenského, J. H. Pastalozziho, K. D. Ušinského či O. Decroliho, kteří si byli vědomi nutnosti přiblížit vyučování běžnému život. Projektová metoda, jak ji známe dnes, však vzešla z hnutí progresivní výchovy konce 19. a začátku 20. století v USA. V této době se počalo kriticky pohlížet na problémy v přístupu k dětem, na nerespektování jejich individuality, potřeb a zájmů. Z myšlenek stoupenců progresivní metody vzešla snaha o zavedení problémového a projektového vyučování do praxe.

Za otce myšlenky projektového vyučování můžeme považovat Johna Deweye, osobnost americké pragmatické pedagogiky na přelomu 19. a 20. století, který prosazoval tzv. činnou školu-učení konáním, které dále v praxi uplatňoval W. H. Kilpatrick, pro kterého představoval projekt zejména uspořádání učiva konkrétního úkolu, zvláště pak požadavku, aby se blížil

skutečné činnosti běžného života, aby dítě rozvíjel a vedl ho k odpovědnosti za výsledky svých činů. Projektové vyučování si dává za cíl rozvoj dítěte. „Projekt jest určité a jasně navržený úkol, který můžeme předložit žákovi tak, aby se mu zdál životně důležitým tím, že se blíží skutečné činnosti lidí v životě.“ (William Heard Kilpatrick, In Coufalová, 2006, s.10). V 50. a 60. letech však došlo k prosazování většího řádu ve vyučování. Přes všechny klady projektové výuky se ovšem našli i její odpůrci, kteří poukazovali na fakt, že pokud se projekt metodicky nesprávně zavádí, vede to k nesystematickým vědomostem. Původní obecná myšlenka projektové výuky byla postupně zkonkretizovaná. Hlavním požadavkem kladeným na projektové vyučování je v současné době propojenost života, učení a práce za součinnosti učitelů, žáků i rodičů. (Maňák, Švec, 2003, Coufalová, 2006)

Propagátory projektové metody v naší zemi byli V. Příhoda, který byl organizátorem pokusných škol a usiloval o reformu školství, J. Uher, S. Vrána, autor reformních učebnic a příruček, spolupracovník V. Příhody a K. Velemínský, kteří ověřovali alternativní přístupy ve vzdělávání v „*pokusných školách*“ (1929-1930). Do mateřských škol byla projektová metoda neúspěšně zařazována již od roku 1946. Školské dokumenty vydané po roce 1989 vybízí k opětovnému zavádění projektové metody do vzdělávání, a to i na úrovni předškolního vzdělávání. (Coufalová, 2006)

3.2.2 Projektová metoda v předškolním vzdělávání

Je velmi důležité zapojovat do výuky a dění během výchovně vzdělávacího procesu všechny děti a dát jim možnost rozvíjet a uplatňovat své vědomosti a dovednosti. Za tímto účelem využíváme takzvaně aktivizační metody, kdy se aktivita dětí všestranně projevuje. Za aktivizující považujeme diskusi, hry, skupinové práce či projektovou metodu, která vyžaduje aktivní zapojení dětí, jejich samostatnost a schopnost spolupráce s učitelem i se sebou navzájem. Nejdůležitější funkcí těchto metod je tedy přeměna nečinného pozorovatele v činného aktéra. Formou vlastní práce, činnosti a prožívání se dítě učí nejefektivněji.

Projekt realizovaný v mateřské škole pomáhá vidět a v rámci dětských možností uvažovat v souvislostech, zapojuje vnímání prostřednictvím všech smyslů, buduje na prožitku. Předpokladem úspěšnosti projektu je, že vychází ze situací a prostředí dětem známého, že je pro ně atraktivní, respektuje věkové složení skupiny do projektu zapojené, vychází ze zájmů a osobností dětí. Projekt v předškolním vzdělávání představuje nabídku činností soustředících se kolem určitého tématu. Příkladem činností jsou: vyprávění, besedy, poslech četby příběhů,

vycházky, výtvarné tvoření, zpěv, dramatizace, námětové hry, různé pracovní činnosti, spolupráce na úkolech s rodiči, pokusy. Všechny aktivity v rámci projektu jsou jakousi skládačkou, po jejímž sestavení dostáváme celkový obraz daného tématu.

Při přípravě se musíme rozhodnout, jak bude náš projekt vypadat, jak ho budeme připravovat. Projekt lze dělit dle různých kritérií. Podle účelu, za jakým jej zpracováváme, dle vztahu k učivu a organizace i podle délky trvání. Projekty můžeme tedy dělit na krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé. Podle místa konání tak můžeme realizovat projekt v prostředí mateřské školy, v přírodě, doma, či v různých centrech. Podle navrhovatele dělíme projekty na ty, který vycházejí z potřeb a zájmů dětí, jsou tedy spontánní a projekty navržené učitelem, tedy projekty umělé. Nezřídka dochází k propojení spontánního a umělého projektu. V předškolním vzdělávání pracujeme převážně s umělými projekty. O to větší význam má motivace, která musí být takovým impulzem, že děti přijmou projekt za vlastní. Dalším kritériem projektu je počet žáků do projektu zapojených. Často se můžeme setkat se situací, kdy se projekt pro velký počet žáků rozdělí na dílčí projekty zpracovávané menšími skupinkami dětí, které si činnosti rozdělí. (Coufalová, 2010) Práce na projektech je přínosná nejen pro děti, ale i pro učitele, je příležitostí k vnitřnímu růstu.

3.2.3 Fáze projektu

Při práci na projektu se postupně prochází třemi fázemi. Přípravou, realizací a závěrečným zhodnocením výsledků. Při přípravě je nutné mít na zřeteli zejména to, že projekt není připravován pro učitele či okolí, ale pro děti, které se ho budou účastnit. Projekt je hodnotný tehdy, je-li přínosem jak pro celou skupinu dětí, tak pro jednotlivce, pokud děti rozvíjí po stránce rozumové i po stránce sociálních schopností a dovedností. V úvodní, přípravné části projektu, kdy se s dětmi o tématu hovoří v komunikačním kruhu, lze použít metodu brainstormingu, tedy vyzvat děti, aby navrhovaly, co by vše mohly dělat, pozorovat, vytvářet či navštívit. Tuto metodu je možné použít s ohledem na věk, schopnosti a momentální psychické rozpoložení dítěte. Těžko lze předpokládat, že bude náměty na činnost navrhovat dítě, které není ještě zcela adaptované na prostředí MŠ, není dostatečně sociálně zralé nebo je pouze rozmrzelé. Mnohdy i z nereálných nápadů vzejde nápad realizovatelný, i když jen v menším rozsahu. Dalším problémem je volba délky projektu. Při přípravě realizace některých témat se sejde velké množství zajímavých námětů na činnosti, námětů na mnoho podtémat. Je nutné si však uvědomit, že aby byl projekt pro děti přínosný, nesmí je zavalit množstvím práce a informací. Je nutné brát na zřetel, že zejména pro děti předškolního věku musí být činnosti hrou. Hrou se začátkem, průběhem a koncem (někdy i otevřeným). Ke hře

je možno se kdykoliv vracet, ale pokud se hraje dennodenně, ztrácí o ni po čase děti zájem. Při přípravě projektu je velmi důležité i materiální zajištění, vyčíslení případných nákladů. Může nastat situace, kdy máme sice mnoho skvělých námětů pro činnosti, po stránce materiální ovšem nerealizovatelných. Každý projekt, tedy i ten pro děti předškolního věku, začíná výběrem tématu a následnou motivací, která podporuje zvědavost, pozitivní emoce, radostné očekávání a chuť poznat a učit se nové věci. (Coufalová, 2010) Druhou částí projektu je tvorba plánu řešení. Účastníci projektu se dohodnou na plánu realizace i způsobu jeho prezentace veřejnosti. V případě projektu v mateřské škole je plánování na učiteli, který děti s plánem realizace seznámí. Při samotné práci na projektu pracují děti ve skupinách, frontálně, individuálně či za spoluúčasti rodičů v závislosti na činnostech, které jsou součástí projektu. Při realizaci je nutné dbát na to, aby aktivity probíhaly bez zbytečného napětí, v pohodě, klidu a kamarádském ovzduší. Na okolní změny se musí reagovat pružně, jedno podtéma může vyvolat nové, mělo by však téma samotné rozvíjet, ne od něj odvádět. Z toho vyplývá, že projekt je živý, vyvíjí se. Závěrečnou fází projektu je jeho vyhodnocování, ve kterém je shrnuto, co projekt přinesl dětem, jeho výsledek i celý proces práce na projektu. Hodnotí se přínos projektu pro děti i přínos práce učitele. Úspěch nebo naopak neúspěch projektu by měl být poučením při tvorbě nových projektů. Důležitá část projektu je i jeho prezentace. Pro prezentaci projektu může sloužit výstavy z výrobků či fotografií pro rodiče a veřejnost, internetové stránky, vývěsky či informace v regionálním tisku. Zveřejňování výsledků projektu má na děti motivační vliv, přináší jim pocit uspokojení, posiluje jejich sebedůvěru ve vlastní schopnosti. (Maňák, Švec, 2003) Do projektů a jeho částí je možné a vhodné zapojovat rodiče, okolní školy či organizace.

II PRAKTICKÁ ČÁST

4 Návrh projektu „Rok v lese“

Sestavení projektu vychází z potřeby seznámit děti s lesem v těsné blízkosti jejich domovů, s jeho funkcí a významem, s životem v něm a způsoby ochrany všeho živého v rámci tohoto ekosystému. Naučit je vnímat jej a porozumět mu. Projekt „Rok v lese“ se skládá ze čtyř projektů navržených podle ročních období a součástí lesa, se kterými chceme děti seznámit. Rozčlenění projektu a metodicky rozpracované činnosti a aktivity zaručují přehlednost. Zařazení jednotlivých témat s ohledem na momentální dění v přírodě je pro děti přirozené, neboť vychází z aktuálního stavu okolního světa dítě obklopujícího. Vzhledem k tomu, že děti pracují během roku v stejné části lesa, mají možnost vnímat jeho proměny. Příroda na stejném místě vytváří neustále nové náměty k činnostem. Záměrem je zprostředkovat dětem nejen nové poznatky a dovednosti, ale rozvíjet v nich senzitivitu, radost z poznávání a objevování, chuť učit se novým věcem a utvářet si pocit odpovědnosti za své chování, ukázat jim, co přírodě škodí, co prospívá, co je zcela přirozené. Projekty dávají dětem prostor k tvořivosti, spolupráci v různých formách, k vnímání prostřednictvím všech smyslů, nenásilnou formou zapojují do činnosti všechny děti.

4.1 Charakteristika navrhovaného projektu

Navrhovaný projekt je souborem metodicky rozpracovaných aktivit určených pro děti předškolního věku. Činnosti v něm uváděné jsou řazeny podle ročních období od podzimu do léta, tedy v souladu se školním rokem. Činnosti zde uváděné jsou zaměřené především na rozvoj environmentální citlivosti dětí formou pozorování, vnímání prostřednictvím všech smyslů, tvořivých činností. Děti se seznamují s lesem, jeho proměnlivostí, krásou, významem i ochranou především na základě vlastního prožitku.

Vzdělávací cíl: Cílem projektu jakožto celku je seznámit děti s životem lesa, jeho funkcí, rozmanitostí a krásou i možnostmi, jak se o něj starat a svou činností mu pomáhat, a to s ohledem na schopnosti a možnosti přiměřené věku dětí. Cílem podzimního projektu „*Terežka, Honzík a skřítek Podzimníček*“ je seznámit děti se stromovým a keřovým patrem lesa, barvami a zvuky podzimu, podzimními plody, jejich možným využitím, přípravou zvířat na zimu, ochrannou funkcí lesa. Cílem zimního projektu „*Terežka, Honzík a vrabčák Hladovec*“, je seznámit děti s péčí o zvířata v zimních měsících, o možnostech, jak jim můžeme pomoci, co jim naopak škodí, s hospodářskou funkcí lesa, různými podobami vody – led, sníh, se zvuky zimní přírody a možnostmi vytvářet příběh krajiny a zvířat na základě pozorování stop ve sněhu. Naučit děti kooperovat s rodiči při domácím rodinném úkolu –

výrobě krmítek pro ptáky a při přípravě krmné směsi. Pracovat s informací, kterou si musí za pomoci rodičů zjistit z určených zdrojů. Zacházet s různými pomůckami. Jarní projekt „*Terežka, Honzík a víla Jarka*“ má za cíl seznámit děti s mláďaty lesních zvířat, se způsobem jejich života, rozdělením na ptáky, savce, hmyz, plazy. Vnímat změny v přírodě všemi smysly, uvědomovat si různorodost, pracovat s různými pomůckami, materiály, odpozorované si prakticky vyzkoušet, spolupracovat mezi sebou, s učitelkou i rodiči. Cílem letního projektu „*Terežka Honzík a lesní orchestr*“ je seznámit děti s lesními plody, jejich chutí, vůní, barvami, všimnout si a rozpoznat, že přírodě můžeme pomoci i škodit. Vnímat všemi smysly, zaměřit se na zvuky. Na základě pozorování volně žijících zvířat a námi chovaných rozpoznávat podobnosti a rozdíly mezi nimi. V závěru projektu, na konci školního roku, pak z přírodnin sesbíraných v průběhu předešlých vycházek vytvořit hudební nástroje spolu s rodiči, propojit tak environmentální výchovu, hudební výchovu, spolupráci a koordinaci.

Organizační forma: hromadná práce (frontální), skupinová práce, kooperativní práce, individuální práce, práce ve třídě mateřské školy, práce v koutku živé přírody, práce ve výtvarném koutku, práce na školní zahradě, práce v lese, práce s rodiči, domácí práce, vycházka

Výuková metoda: slovní (vyprávění a četba příběhů, rozhovory s dětmi, popis činností, besedy, brainstorming), názorně demonstrační (názorné ukázky práce s pomůckami, výtvarným materiálem a přírodninami, názorné ukázky práce myslivce při besedách, pozorování), praktických činností (práce s přírodninami, výtvarným materiálem, pomůckami, pokusy, práce dle zadání), hry, opakování a procvičování vědomostí a dovedností

Materiální pomůcky: maňásci, přírodniny (kůra stromů, listy, větvičky, větve, seno, hlína, voda, pířka, plody, skořápky ořechů, oblázky), kancelářský papír, voskovky, košíky, písťalka, sklenice, lepidlo, toaletní papír, hubka na nádobí, miska na lepidlo, tavná pistole, nožik, svíčka, sirky, výseč kmene s kůrou, nůžky, špejle, lýko, pytel, rukavice, fáborky z krepového papíru, poštovní obálky s kartičkami s čísly, bonbóny, knihy *Broučci*, *Zvířata a rostliny lesa*, fotoaparát, dalekohled, kukátko a rámeček, dřevo, hřebíky, kladivo, pilka, kelímek, voda, vodové barvy, štětec, špachtle, hrnec, vařečka, cukr, citron, hlavičky pampelišek, sisál, ruličky od toaletního papíru, dekorační papír, nůžky, Oblovyky žravé, zrcátko, rychlovarná konvice, odpadky, motouz, nebozízek, pracovní listy (přílohy)

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, činnostní a občanské

Očekávané výstupy: porozumět změnám v přírodě, jejich přirozenosti a návaznosti, osvojit si základní poznatky s tím spojené, vnímat, že vše, co se v prostředí lesa děje, má svůj řád, krásu, je pozoruhodné a rozmanité, při svých činnostech spolupracovat mezi sebou navzájem, s rodiči i učitelkou, těšit se z nových prožitků, vnímat prostřednictvím všech smyslů a vědomě jich užívat, hledat různá řešení úkolů, komunikovat bez zábrán, spontánně, pocítit radost z nově poznaného, vnímat vliv lidské činnosti na okolí, získat základní vědomosti o lese a životě v něm, o jeho významu a kráse.

4.2 Podzim v lese – Terezka, Honzík a skřítek Podzimníček

Vzdělávací cíl: Cílem tohoto projektu je seznámení dětí s krásami podzimního lesa, se zaměřením na stromy, keře a podzimní plody, které nám les nabízí. Vnímání proměnlivosti a souvislosti dění v přírodě všemi smysly. Prostřednictvím her, tvůrčích činností, pozorování, rozvíjet rozumové a motorické schopnosti, spolupráci mezi sebou navzájem, s rodiči i učitelkou.

Organizační forma: hromadná (frontální) práce, skupinová a kooperativní práce, práce ve třídě mateřské školy, práce ve výtvarném koutku, práce na školní zahradě, práce v lese, práce s rodiči, vycházka

Výuková metoda: projektová metoda, slovní (vyprávění a četba příběhů, rozhovor o změnách v přírodě, brainstorming, popis činností a postupů), praktických činností (práce s přírodninami, výtvarným materiálem a pomůckami), názorně demonstrační (názorná ukázka práce s přírodninami, výtvarným materiálem a pomůckami), hry

Materiální pomůcky: maňásci, přírodniny, kancelářský papír, voskovky, košíky, písťalka, sklenice, lepidlo, toaletní papír, hubka na nádobí, miska, tavná pistole, nožík, svíčka, sirky, výseč kmene s kůrou, kniha *Broučci*, nůžky, špejle, lýko, pytel, rukavice, fáborky z krepového papíru, poštovní obálky, kartičky s čísly, bonbóny, fotoaparát (na dokumentaci činností), pracovní listy (viz přílohy č. 2, 3, 4)

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, činnostní a občanské

Očekávané výstupy: porozumět změnám v přírodě, jejich přirozenosti a návaznosti, osvojit si základní poznatky s tím spojené, vnímat, že vše, co se v prostředí lesa děje, má svůj řád, krásu, je pozoruhodné a rozmanité, při svých činnostech spolupracovat mezi sebou navzájem, s rodiči i učitelkou, těšit se z nových prožitků, vnímat prostřednictvím všech

smyslů a vědomě jich užívat, hledat různá řešení úkolů, komunikovat bez zábran, spontánně

Postup: Děti motivujeme vyprávěním maňásků Terezky a Honzíka o krásách podzimního lesa, o změnách, které se během podzimu v lese dějí. Prostřednictvím maňásků rozvineme příběh o lesním skřítkovi Podzimníčkovi, který bydlí v lese pod sv. Martinem a má na starosti les v Lulči. Maňásci vyzvou děti, aby příběh dále rozvíjely směrem, jak skřítek vypadá, co má v lese za práci a podobně. V rámci rozhovoru v komunikačním kruhu děti odpovídají na otázky, jaké stromy a keře rostoucí v lese znají, jaký je mezi nimi rozdíl, jakou funkci stromy mají, co se děje v lese na podzim, jaké barvy má podzimní les, jaké plody uzrávají na podzim v lese a jak je můžeme využít. Tím zjistíme, jaké vědomosti děti o daném tématu mají. Na základě toho navrhne činnosti, které bychom v rámci projektu mohli společně realizovat. Vybereme ty, které děti nejvíce zaujmou. Projekt si rozdělíme do několika částí realizovaných formou dvouhodinové vycházky a činností v lese, práci na téma les prováděnou v prostorách mateřské školy, společné činnosti s rodiči, kde při plnění úkolů získáme zpětnou vazbu o tom, jaké vědomosti a dovednosti děti získaly. Poslední fází je prezentace činností a prací dětí na stránkách školy.

4.2.1 Skřítkova starost o les

Vzdělávací cíl: Motivování dětí k práci na tématu podzim. Všimání si rozmanitosti přírody prostřednictvím všech smyslů, spolupráce na úkolech, osvojení si nových poznatků, přemýšlení, hledání nových řešení, záměrné soustředění

Organizační forma: hromadná (frontální) práce, práce ve třídě mateřské školy

Výuková metoda: slovní (vyprávění příběhu, rozhovor o změnách přírody, brainstorming-návrhy činností)

Materiální pomůcky: maňásci

Klíčové kompetence: komunikativní, k řešení problému

Očekávané výstupy: vybavit si a popsat změny v okolí, své odpovědi správně formulovat a smysluplně odpovídat, soustředit se na vyprávění druhých, dodržovat předem přijatá pravidla komunikace s ostatními

Postup: Děti shromáždíme do kruhu na koberci. Pomocí maňásků (obrázek č. 1) rozvineme příběh o skřítkovi, který má na starosti podzimní les, zejména stromy, keře a plody podzimu. Do vymýšlení příběhu stále častěji zapojujeme děti. V závěru rozhovoru dětem navrhujeme činnosti, kterým se můžeme v průběhu dalších dnů věnovat a téma podzimu v lese tak rozvíjet. Vyzveme je, aby navrhovaly další, které lze v lese dělat.

Honzík: „Ahoj děti, jakpak se dnes máte? My jsme dnes cestou k vám procházeli s Terezkou lesem pod sv. Martinem a to byste nevěřily, co všechno jsme viděli.“

Terezka: „A hlavně, co všechno se v lese změnilo! Když jsme tu byli naposled, celý les byl zelený. Ale dnes jsme ho nemohli s Honzíkem vůbec poznat. Víte, jaké barvy má teď, na podzim, váš les?“ (Děti odpovídají)

Honzík: „Vidím, že se umíte dívat kolem sebe.“

Terezka: „A víte, děti, koho jsme v lese potkali? Ne? Potkali jsme tam skřítko. Nebyl to obyčejný skřítek, byl to skřítek Podzimníček. Běhal od jednoho stromu ke druhému, prohlížel jim kabátky. Vy nevíte, jaký má strom kabátek? No přece kůru! Každý strom má stejný kabátek jako jeho příbuzní. Jiný kabátek má pan buk, jiný paní bříza a jiný pan smrk. To víte, jako lidé, aby každý poznal, co jsou zač!“

Honzík: „Když prohlédl stromům kabátky, pospíchal zkontrolovat, jestli si obarvily listy a shazují je na zem, aby byla pěkně barevná. Víte, jak se říká stromům, které mají v koruně listy?“ (Děti odpovídají) „A jestlipak víte, jak se říká stromům, které mají místo listů jehličí?“ (Děti odpovídají)

Terezka: „Dokážete vyjmenovat nějaké listnaté stromy, které rostou v lese?“ (Děti odpovídají) „Správně a teď mi vyjmenujte nějaké jehličnaté, napovím vám, některé z nich máme doma na Vánoce.“ (Děti odpovídají)

Poznámka: Pro názornost můžeme použít přílohu č. 2

Honzík: „Jen co oběhl všechny stromy, utíkal se podívat na kraj lesa, zda plody keře šípku svítí do dálky. Jestlipak víte jakou barvou?“ (Děti odpovídají)

Terezka: „Honzíku, to jsou šikovné děti, my jim chceme vyprávět o skřítkovi Podzimníčkovi, ale ony by to zvládly i bez nás, vidím, že se umí dobře dívat kolem sebe a vidí, kolik práce má Podzimníček na podzim. Co myslíte, děti, dokážeme si vymyslet příběh o tom, co má skřítek ještě na práci?“ (Děti vymýšlí, co všechno musí skřítek udělat, než se les uloží k zimnímu spánku, než ho zamkne.)

Děti pokračují za pomoci učitelek/maňásků Terezky a Honzíka ve vymýšlení příběhu o skřítkovi a lese. Navrhují činnosti, které by ony mohly dělat také.

Obrázek č. 1: Maňásci Terezka a Honzík

4.2.2 Po stopách skřítky Podzimníčka

Vzdělávací cíl: Vnímání změn v přírodě, soustředění se zejména na proměnu stromů, na stavbu jejich těla, jejich funkci v lese. Pozorování rozdílů mezi stromy listnatými a jehličnatými, vnímání barev a zvuků podzimní přírody. Pohyb v členitém terénu, po různém podkladu (listí, kamení, jehličí)

Organizační forma: hromadná (frontální) práce, práce v lese, vycházka

Výuková metoda: slovní (rozhovor s dětmi, popis činností), praktických činností s přírodninami

Materiální pomůcky: přírodniny

Klíčové kompetence: k učení, komunikativní

Očekávané výstupy: rozeznat části stromu a keře, určit jaký je rozdíl mezi keřem a stromem, vnímat zrakem, sluchem i hmatem, pohybovat se bezpečně v členitém terénu, spolupracovat, popsat viděné a slyšené

Postup: Před vycházkou dětem pomocí přílohy č. 3 vysvětlíme zásady chování v lese. Při vycházce vyzveme děti, aby sledovaly změny v přírodě (obrázek č. 2). Vedeme rozhovor na téma: „Co vidíme?“ Soustředíme se především na stavbu těla stromů a keřů. Všimáme si různých druhů stromů, vyhledáváme stejné, všimáme si tvaru koruny, všimáme si odkrytých kořenů a jejich funkce úkrytu pro zvířata. Na pařezech sledujeme

letokruhy a pokoušíme si počítat, kolik roků strom žil, než ho dřevaři skáceli. Zaměříme se i na barevnost listů, na to jaké zvuky slyšíme, jaký zvuk vydává listí, jaký zlomená větvička, jaká zvířata slyšíme. Po čem chodíme, co se stává s listy na podzim, kam se podělo listí z korun stromů, jaké plody zůstávají na keřích. Hledáme, co všechno musí skřítek Podzimníček zkontrolovat, než uloží přírodu k zimnímu spánku a zamkne les.

Obrázek č. 2: Vycházka spojená s pozorováním změn v přírodě

4.2.3 Do čeho skřítek Podzimníček obléká keře a stromy, seznamování se s kůrou a listy

Vzdělávací cíl: Vnímání prostřednictvím hmatu a zraku různé struktury kůry a listů stromů, za pomoci voskovek ji přenášet na papír, určovat stromy se stejnou kůrou.

Organizační forma: skupinová práce, práce v lese

Výuková metoda: slovní (popis činností a postupu), názorně demonstrační (názorná ukázka jak pracovat s výtvarným materiálem a pomůckami), praktických činností (práce s výtvarným materiálem a pomůckami)

Materiální pomůcky: kancelářský papír, voskovky, přírodniny (kůra a listy stromů)

Klíčové kompetence: k učení

Očekávané výstupy: vnímat prostřednictvím všech smyslů

Postup: Nejprve děti v rámci skupin vyzveme, aby si vybraly strom, který se jim líbí, a dobře si jej prohlédly. Následně jej prozkoumaly pomocí hmatu (obrázek č. 3), nabídneme jim,

aby se ho pokusily obejmout a změřit tak jeho kmen. Hledáme, zda je strom zdravý nebo má nějaké šrámy. Současně jim řekneme, o jaký strom se jedná. Po prozkoumání kůry hmatem dětem rozdáme papíry a voskovky. Nejprve jim předvedeme techniku frotáže, následně je vyzveme ke stejné činnosti (obrázky č. 4 a 5). Každá skupinka si takto může prozkoumat různé druhy stromů, nebo si porovnat frotáže mezi sebou navzájem.

Obrázek č. 3: Vnímání struktury kůry hmatem

Obrázek č. 4: Frotáž kůry stromu - bříza

Obrázek č. 5: Frotáž listu břízy

4.2.4 Veverky plní spižírnu

Vzdělávací cíl: Vnímání rozmanitosti tvarů, barev, orientace v prostoru, postřeh, koordinace pohybů

Organizační forma: skupinová práce, práce v lese

Výuková metoda: hra

Materiální pomůcky: přírodniny, košíky, píšťalka

Klíčové kompetence: sociální a personální, činnostní a občanské

Očekávané výstupy: orientovat se v prostoru, spolupracovat ve skupině, dodržovat předem dohodnutá pravidla, koordinovat pohyby

Postup: Rozdělíme děti do skupin po 5 dětech. Vymezíme jim prostor, ve kterém se mohou pohybovat. Každé skupině přidělíme po jednom košíku. Motivujeme je krátkým příběhem o veverce, které si na podzim plní spíž ve svém domečku, aby měla co jíst během zimy. Určíme, co mají veverky (skupiny veverek) sbírat. Šišky, žaludy, bukvice, žluté lístky, oranžové lístky, plody keřů. Děti plní úkol (obrázky 6 a 7). Sběr odstartujeme píšťalkou. Končíme po předem stanovené době. Vyhrává každá skupina veverek, která má nasbírané přírodniny shodně se zadáním.

Nasbírané přírodniny si odnese s sebou do mateřské školy a využijeme je k dalším činnostem.

Obrázek č. 6: Hra, veverka plní spižírnu

Obrázek č. 7: Sběr přírodnin dle zadání

3.2.5 Kam chodí spát broučci

Vzdělávací cíl: V rámci výtvarného tvoření si upevňovat znalost o podzimních přírodninách, tvary listů, plodů, jejich barevné a tvarové variace. Rozvoj fantazie a kreativity. Spolupráce a organizace činností v rámci skupiny.

Organizační forma: skupinová a kooperativní práce, práce ve výtvarném koutku

Výuková metoda: slovní (četba příběhu, popis postupu práce), názorně demonstrační (názorná ukázka práce s výtvarným materiálem a přírodninami), praktických činností (práce dle zadání),

Materiální pomůcky: sklenice, lepidlo, toaletní papír, hubka na nádobí, miska, lepidlo, voskovky, přírodniny, tavná pistole, nožík, svíčka, sirky, přírodní model - výseč kmene s kůrou, kniha „*Broučci*“

Klíčové kompetence: sociální a personální, komunikativní

Očekávané výstupy: pracovat na základě fantazie, organizovat své činnosti, spolupracovat, koordinovat pohyby, pracovat s pomůckami

Postup: Děti motivujeme četbou příběhu z knihy Jana Karafiáta – Broučci. Ze sklenic vyrobíme domečky broučků, kteří sedí u kamen a chystají se na zimu. Děti jsou rozděleny do skupin, ve kterých již společně pracovaly na předcházejících úkolech. Sklenici pomocí hubky máčené do lepidla natrou a několikrát omotají toaletním papírem tak, aby vždy

všechny vrstvy papíru byly vlhké. Postup několikrát opakují. Poté tuto hmotu důkladně přimáčknou na stěnu sklenice, čímž vytvoří strukturu podobnou kůře stromu (obrázek č. 8). Sklenice necháme sušit do dalšího dne. Po vyschnutí necháme děti zdůraznit strukturu voskovkou jako u frotáže (obrázek č. 4) a určovat, jakou kůru stromů vyrobily, pro porovnání jim nabídneme vzorky kůr (obrázek č. 8). Děti si určují, v jakém stromě budou jejich broučci přezimovat. Do papírové kůry učitelka vyřeže nožičkem okna. Děti si domečky polepí nasbíranými listy, větvičkami a plody z předešlé vycházky (obrázek č. 9).

Obrázek č. 8: Porovnání struktury kůry hmatem

Obrázek č. 9: Hotové domečky pro broučky

Do hotových domečků umístíme svíčku a vytvoříme tak iluzi domácí pohody u Broučků.

Obrázek č. 10: Svítící domečky pro broučky

4.2.6 Skřítek Podzimníček v mateřské škole

Vzdělávací cíl: pozorování rozmanitosti podzimní přírody, práce s přírodním materiálem, rozvíjení motorických dovedností, spolupráce skupiny dětí a rodičů, rozvoj fantazie a kreativity, rozvíjení komunikačních dovedností

Organizační forma: skupinová a kooperativní práce, práce s rodiči, práce na školní zahradě

Výuková metoda: slovní (vyprávění příběhu, rozhovor s dětmi o příběhu, jeho rozvíjení), praktických činností (výroba obleku pro skřítko, aranžmá přírodnin na kmen stromu – výroba skřítko)

Materiální pomůcky: nůžky, špejle, přírodniny, lýko, pytel, rukavice

Klíčové kompetence: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, činnostní a občanské

Očekávané výstupy: vnímat proměnlivost, rozmanitost a krásu podzimní přírody, spolupracovat, organizovat své činnosti, domluvit se s ostatními v rámci skupiny, komunikovat bez zábran.

Postup: Při příchodu na školní zahradu si připravíme pomůcky a přírodniny nasbírané v lese doplněné o zahradní ovoce. Rodiče jsou prozatím v roli diváků. Učitelka začne vyprávět

příběh o skřítkovi Podzimníčkovi, který děti vymyslely v úvodní části při práci v komunikačním kruhu s Terezkou a Honzíkem, a vyzve je, aby v příběhu pokračovaly. Následně dětem nabídne možnost proměnit strom na skřítku, který bude hlídat les ze školní zahrady, protože už uložil přírodu k spánku a les zamknul. Děti vytváří z listů (navlékání na lýko) vousy, svazují traviny (vlasy), zapíchávají větvičky, navlékají předem perforované ovoce a za pomoci učitelek vytváří stromového skřítku (obrázek č. 11). Skřítku na stromě necháme, dokud se sám nerozpadne, děti pozorují přirozený rozpad přírodnin (konference k environmentální výchově v MŠ, 2012)

Ve druhé části motivujeme děti a rodiče k vytvoření skřítků Podzimníčků z dětí samých, za použití pytle (oděv, podklad k zapíchávání přírodnin) (obrázek č. 12). Děti spolupracují s rodiči.

Obrázek č. 11: Skřítek Podzimníček, aranžmá přírodnin na kmeni stromu

Obrázek č. 12: Podzimníčkovi pomocníci

4.2.7 Za pokladem skřítky Podzimníčka

Vzdělávací cíl: Na základě předešlých činností si zopakovat, co všechno víme o stromech, keřích a plodech lesa. O změnách v lese v průběhu podzimu

Organizační forma: skupinová práce, práce v lese, vycházka

Výuková metoda: hra, opakování a procvičování vědomostí a dovedností (plnění vědomostních a dovednostech úkolů při hře *Za pokladem skřítky Podzimníčka*)

Materiální pomůcky: fáborky z krepového papíru, poštovní obálky s očíslovanými kartičkami, košík, odměna v podobě bonbónů

Klíčové kompetence: komunikativní, k řešení problémů

Očekávané výstupy: vybavit si a reprodukovat již získané poznatky, spolupracovat ve skupině, orientovat se v prostoru, dodržovat předem vyjasněná pravidla, komunikovat mezi sebou i s učitelkou

Postup: Učitelky si předem stanoví cestu a připraví si obálky s čísly od 1-8. Tato čísla korespondují s čísly úkolů, které rozepíší do dopisu adresovaného dětem skřítkem Podzimníčkem (příloha č. 4). Cestu označí barevnými fáborky zavěšenými na stromech kolem cesty tak, aby je děti viděly. Stejným způsobem rozmístí obálky s čísly. Na konci cesty označí učitelky fáborky prostor, v němž ukryjí tašku s pamlsky pro děti. Děti následně vyzveme ke hře na hledání pokladu skřítky Podzimníčka. Zopakujeme si

pravidla chování v lese (příloha č. 3) a vyjasníme si postup při hledání pokladu. Děti jdou cestou označenou fáborky a hledají obálky s čísly. Po jejím nalezení ji předají učitelce, která přečte za pomoci dětí úkol (obrázek č. 13), děti úkol následně plní. Na závěr hledají poklad ve vytyčeném prostoru. Všechny použité fáborky a papírky od bonbónů sbíráme do košíku a zdůrazníme dětem, že to, co do lesa nepatří, z něj odnášíme. Přírodu musíme chránit.

Obrázek č. 13: Učitelka opakuje zadání úkolu od Podzimníčka

4.3 Zima v lese -Terezka, Honzík a vrabčák Hladovec

Vzdělávací cíl: Cílem projektu je seznámení dětí se změnami v lese během zimy.

S charakteristickým počasím, různými proměnami vody v těchto měsících, ale především s péčí a lesní zvěř a ptactvo, s významem ochrany živočichů.

Organizační forma: hromadná (frontální) práce, skupinová práce, kooperativní práce, individuální práce, práce ve třídě mateřské školy, domácí práce, práce s rodiči, vycházka

Výuková metoda: slovní (vyprávění příběhu, rozhovor na téma změny v přírodě, lesních zvířatech a péče o ně v průběhu zimy, o proměnách vody, popis práce s pomůckami, seznamování dětí s básničkou, beseda s myslivcem, brainstorming), praktických činností (používání dalekohledu a kukátka, práce s literaturou, výroba krmítka, realizace pokusu s vodou a pomůckami), názorně demonstrační (názorná ukázka práce s pomůckami, pozorování práce s vábničkou, pozorování pěvců, metoda opakování a procvičování dovedností (seznamování se s básničkou), hra

Materiální pomůcky: maňásci, dalekohled, kukátka, kniha „*Zvířata a rostliny lesa*“, obrazový materiál, vábničky (obrazový materiál a vábničky jsou součástí práce myslivce), dřevo, hřebíky, kladivo, pilka, kelímky, voda, vodové barvy, štětec, fotoaparát (na pořizování dokumentace), pracovní listy (přílohy č. 5, 13)

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, činnostní a občanské.

Očekávané výstupy: porozumět změnám v přírodě, jejich přirozenosti a návaznosti, osvojit si základní poznatky s tím spojené. Uvědomovat si řád, pozoruhodnost a krásu zimní přírody. Spolupracovat mezi sebou navzájem, s rodiči i učitelkou, těšit se z nových prožitků. Při svých činnostech vnímat prostřednictvím všech smyslů. Hledat různá řešení úkolů, domluvit se v rámci skupiny i s učitelkou a rodiči. Svě myšlenky vyjadřovat bez ostychu a zábran. Při pobytu venku ovládat pohybové svalstvo, bezpečně se pohybovat na sněhu a ledu. Odhadnout nebezpečí a chránit své zdraví. Ctít všechny formy života

Postup: Děti motivujeme vyprávěním maňásků Terezky a Honzíka o krásách zimního lesa. Seznámíme je se způsobem přezimování zvířat a s nutností péče o ně. Prostřednictvím maňásků rozvineme příběh o vrabčákovi Hladovci. Maňásci vyzvou děti, aby příběh dále rozvíjely směrem, jak se zvířata v lese živí, když je vše pokryto sněhem. V rámci rozhovoru v komunikačním kruhu děti odpovídají na otázky, co sypeme do krmítek a krmelců, co tam naopak nepatří, jak pomáhají zvířátkům ve svém okolí. Tím zjistíme,

jaké vědomosti děti o daném tématu mají. Na základě toho navrhne činnosti, které bychom v rámci projektu mohli společně realizovat. Zpestření projektu nám zajistí myslivec svou besedou o přezimování ptáků a zvěře spojenou s praktickou demonstrací vábniček a obrazových materiálů. Další zajímavou činností je domácí úkol pro rodinu. Projekt si rozdělíme do několika částí realizovaných formou dvouhodinové vycházky a činností v lese, práci na téma péče o zvířata v zimě, pokusu týkajícího se proměn vody prováděného v prostorách mateřské školy, společné činnosti s rodiči. Pozorování přínosu výsledku tvoření s rodiči pro ptactvo. Poslední fází je prezentace činností a prací dětí na stránkách školy.

4.3.1 Prázdné břicho vrabčáka Hladovce

Vzdělávací cíl: Motivování dětí k práci na tématu zima. Navození touhy naučit se nové věci, získávání nových poznatků, spolupráce a podílení se na činnostech směřujících k pomoci zvířatům během zimních měsíců.

Organizační forma: hromadná (frontální) práce, ve třídě mateřské školy

Výuková metoda: slovní (vyprávění příběhu, rozhovor na téma změny v přírodě, lesní zvířata a péče o ně, o proměnách vody, brainstorming)

Materiální pomůcky: maňásci

Klíčové kompetence: komunikativní, k řešení problémů

Očekávané výstupy: vybavit si a popsat změny v zimní přírodě, své odpovědi správně formulovat, smysluplně odpovídat, soustředit se na vyprávění druhých, dodržovat předem přijatá pravidla komunikace, v komunikačním kruhu, vymýšlet vlastní náměty činností, spolupracovat s ostatními

Postup: Děti zaujmou místo na koberci v kruhu (obrázek č. 14). Pomocí maňásků Terezky a Honzíka rozvineme příběh o zimním lese, o ochraně zvěře a ptactva. Druhým tématem je sníh a led. Postupně se vyprávění přetransformuje do rozhovoru v komunitním kruhu, kdy se děti k povídání připojují formou odpovědí na otázky. Na závěr dětem předložíme několik návrhů činností a vyzveme je k vymýšlení dalších. Návrhy si zaznamenáváme.

Terezka: „Ahoj kamarádi, dnes jsme k vám s Honzíkem přišli, abychom si popovídali o zimě.“

Honzík: „Myslíš, Terezko, zimu jako hrom, kdy mi mrznou uši a nos?“

Terezka: „To taky, Honzíku, ale hlavně o zimě jako roční době. Víte děti, co je to roční doba?“ (Děti odpovídají) „Vidím, že hodně z vás už roční doby zná, můžete mi je vyjmenovat všechny?“ (Děti odpovídají)

Honzík: „Tak koukám, že vám to pěkně jde, ale teď se zeptám na něco jiného. Jakou barvu má zima? Je hodně barevná?“ (Děti odpovídají) „Kdo má zimu rád?“ (Děti odpovídají).

Tereška: „To je přece jasné, Honzíku, vždyť v zimě nás čeká venku plno zábavy, můžeme dělat věci, které v jiné roční době dělat nemůžeme, třeba se koulovat, nebo...děti, poradte mi!“ (Děti doplňují)

Honzík: „Sníh je bezva, ale když si moc dlouho hraji na sněhu, jsem celý mokrý. To tedy nevím proč, kde se ta voda bere? Vy to víte, děti?“ (Děti odpovídají, pokud si neví rady, Tereška jim napoví)

Tereška: „Víš, Honzíku a vy děti také, v co se ještě mění voda, když venku mrzne?“ (Děti odpovídají). „Správně, třeba v led, rampouchy, jinovatku a námrazu.“

Honzík: „Tereško, my sice máme rádi zimu, můžeme se teple obléci, zachumlat se do bundy, narazit si čepici, rukavice a teplé boty, ale víš, kdo je na tom hůř než my, lidé? A vy, děti?“ (Honzík napoví) „Žijí v přírodě...“ (Děti odpovídají) „Ano, jsou to zvířátka. Hlavně ta lesní. Některá se sice schovají do připravených pelíšků, jiná před zimou odletí do teplých krajín, ale jsou i taková, která se toulají lesem a čekají na to, co jim my lidé nasypeme do krmítek a krmelců. I ony se ale na zimu připravují. Krásně jim zhoustne kožíšek, a když budeme v lese tiše, podaří se nám zvířátka pozorovat, všimneme si, že jejich kožíšek má během zimy jinou barvu – zesvětlá. To, aby byli méně nápadní. Aby zvířátka zimu lépe zvládla, na podzim jí mnohem víc, aby pěkně ztloustla.“

Tereška: „Děti, dokážete vyjmenovat nějaká zvířátka, která můžeme v zimě v našem lese vidět?“ (Děti odpovídají). „Víte, co jim myslivci přidávají do krmelců?“ (Děti odpovídají)

Honzík: „Co je to krmelec, to je stejné jako krmítko?“ (Děti odpovídají)

Tereška: „Ty jsi ale popleta, Honzíku, do krmelce páni myslivci dávají jídlo pro zvěř, do krmítek sypeme zobání pro ptáčky. Zrovna včera jsem slyšela povídat si sýkorky, že jim ve školce děti nasypaly moc dobré zobání, ale než se nadály, vrabčáci sezobali půl krmítka. Jsou to kluci čiperní. Chvilí zobou z krmítek, pak si zaletí na dvůr mezi slepice.“

Honzík: „A víte, děti, že ptáčkové si létají do krmítek v určitou dobu? Mám nápad, když poprosíte tatínky a spolu vyrobíte krmítka, rozvěsíme je na zahradu a do lesa a můžeme do nich sypat ptáčkům krmení a pozorovat je.“

Terezka s Honzíkem kladou další otázky na téma péče o zvěř a ptactvo ve snaze zjistit, jaké jsou vědomosti dětí a navrhují činnosti, které bychom mohli společně dělat při zimních vycházkách lesem, a následně vyzvou děti, aby připojily svoje návrhy nebo popovídaly o činnostech, které dělají v zimě v prostředí lesa s rodiči.

Obrázek č. 14: Brainstorming, práce v komunikačním kruhu

4.3.2 Ke krmelci za zvířátky

Vzdělávací cíl: Vnímání změn v přírodě, jaká barva převládá. Vnímání zvuků, které vydává sníh pod botami, i hlasů živočichů. Sledování různých podob vody, změn na hladině rybníčku. Pozorování chování lesních zvířat. Vnímání a komentování pozorovaného.

Organizační forma: hromadná (frontální) práce, skupinová práce, práce v lese, vycházka

Výuková metoda: slovní (rozhovor o tom, co budeme v lese pozorovat, popis práce s pomůckami), názorně demonstrační (názorná ukázka práce s pomůckami, pozorování), praktických činností (práce s dalekohledem a kukátkem), hra na badatele

Materiální pomůcky: dalekohled, kukátka z papíru

Klíčové kompetence: komunikační, k řešení problémů

Očekávané výstupy: uvědomovat si jedinečnost, rozmanitost a krásu zimního lesa, vnímat prostřednictvím všech smyslů. Uvědomovat si, že jsme součástí přírody a svým chováním jí můžeme nejen ublížovat, ale i pomoci. Chápat, že jednotlivé přírodní děje mají smysl, navazují na sebe a jsou předvídatelné. Respektovat, že každý tvor má v přírodě své místo a funkci. Spolupracovat v rámci skupiny i třídy. Organizovat své činnosti, komunikovat.

Postup: Před vycházkou do lesa si s dětmi zopakujeme, co vše můžeme v zimním lese pozorovat, co chceme pozorovat. Cestou lesem ke krmelci si hrajeme na badatele. Dětem rozdáme ruličky z papíru – kukátka (příloha č. 13) a vyzveme je, aby se pokusily kukátkem najít něco zajímavého. V rámci skupiny jim půjčíme dalekohled, který je samozřejmě pro badatele přínosnější. Bohužel není možné jej poskytnout všem dětem bez dozoru. Povídáme si o zimním lese, o tom, co děti vidí a slyší, odpovídáme na jejich dotazy. U krmelce sledujeme, co vše do něj lesníci zvěři připravili. (obrázek č. 15) Sledujeme přezimující pěvce. (obrázek č. 16)

Obrázek č. 15: Návštěva dětí u krmelce

Obrázek č. 16: Pozorování ptáků - sýkora

4.3.3 Příběh otisknuté tlapky

Vzdělávací cíl: Rozvíjení schopnosti pozorovat, hledat rozdílné a stejné znaky stop na sněhu.

Rozeznat stopy tlapek, kopýtek, nohou ptáka i lidské boty. Pokusit se vymyslet příběh návštěvníků krmelce.

Organizační forma: skupinová práce, práce v lese (práce na volném, zasněženém prostranství, u krmelce, pod krmítky)

Výuková metoda: slovní (rozhovor na téma stopy ve sněhu), názorně demonstrační (pozorování), praktických činností (práce s literaturou)

Materiální pomůcky: kniha „*Zvířata a rostliny lesa*“

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů

Očekávané výstupy: rozeznat různé stopy ve sněhu, určit komu patří (otisk kopyta, tlapy, pařátu, boty), hledat stopu v knize, vymyslet v rámci skupiny, co se dělo u krmelce

Postup: Vyhledáme volnou plochu s větším množstvím stop, rozdělíme děti do skupin a vyzveme je, aby si stopy dobře prohlédly. Zároveň mluvíme o rozdílech ve stopách jednotlivých živočichů. Vyzveme děti, aby se pokusily v rámci skupin určit, jaké zvíře tudy prošlo, odkud kam, jestli bylo samo, jestli spěchalo nebo šlo pomalu a následně stopy porovnáme s knihou, hledáme živočicha, kterému by stopa mohla patřit a něco si o něm přečteme.

4.3.4 Hra na zajíce a lišku

Vzdělávací cíl: Orientace v terénu, rozvoj motorických dovedností a fyzické zdatnosti

Organizační forma: skupinová práce, práce v lese

Výuková metoda: hra

Materiální pomůcky: žádné

Klíčové kompetence: činnostní a občanské

Očekávané výstupy: bezpečně se pohybovat ve sněhu, být ohleduplný, zvládat základní pohybové dovednosti a orientaci v terénu lesa

Postup: Vybereme dvě děti, které vyšlapou dvě různé cesty, navzájem se křížící a klikatící se, dostatečně dlouhé a propletené. Na konci cest vyšlapeme ve sněhu domečky. Čtyři družstva se stanovišti v domečcích na konci cest. Z domečku s náskokem vyběhne zajíc a o chvíli později za ním liška. Oba musí běžet po vyšlapané cestičce a neodbíhat z ní. Liška honí zajíce, zajíc běží do domečku. V cíli se hráči střídají s hráči protilehlého družstva a běží se na druhou stranu. Úkolem je pouze kopírovat cestu v běhu.

4.3.5 Stopy ve sněhu

Vzdělávací cíl: Seznámení se s básničkou

Organizační forma: hromadná (frontální) práce, práce ve třídě mateřské školy

Výuková metoda: slovní (seznámení dětí s textem, rozhovor o obsahu básničky), metoda opakování a procvičování dovedností

Materiální pomůcky: text

Klíčové kompetence: komunikační, k učení

Očekávané výstupy: zapamatovat si text básničky a dokázat ji reprodukovat

Postup: Děti shromáždíme do půlkruhu před sebe, posadíme se. Motivací k učení básničky jsou předešlé aktivity v lese. Nejprve dětem básničku přečteme celou. Následně si o obsahu popovídáme s odkazem na pozorování stop u krmelce. Básničku dětem dále říkáme po verších, děti opakují. Skládají verše dohromady, až přeřikají celou básničku. Text opakujeme zpočátku s nimi, časem jí přeřikávají samostatně.

„Stopy ve sněhu

Jan Čarek

*Kdo tu skákal hop a hop,
sníh nám poví podle stop.*

*Chodila tu zrána,
chodila tu vrána.*

*Pak tu čtverák zajíček
otisk čtvero paciček.*

*Ani bažant nescházel,
taky se tu procházel.*

Koroptvičky nakonec

Nožkou psaly na tom sněhu:

*Byly jsme tu v noci dnes
až do rána na noclehu,
mrazila nás ale zem
nejvíc na nožičky –*

Se srdečným pozdravem

Vaše koroptvičky.“

(Rok v mateřské škole 4. díl-Zima, s.48)

4.3.6 Hajný je lesa král

Vzdělávací cíl: Seznámení se s prací myslivce, s ochranou zvěře a ptactva. Záměrné sledování vyprávění, práce s obrazovým, doprovodným materiálem myslivce. Prostřednictvím besedy získat povědomí o životních návycích lesní zvěře a ptactva v zimních měsících.

Organizační forma: hromadná (frontální) práce

Výuková metoda: slovní (beseda s myslivcem), názorně demonstrační (předvádění práce s vábničkami, práce s obrazovým materiálem)

Materiální pomůcky: obrazový materiál, vábničky

Klíčové kompetence: k učení

Očekávané výstupy: záměrně sledovat vyprávění, osvojit si nové poznatky

Postup: Děti sedí v herně v půlkruhu a poslouchají vyprávění myslivce, ten je do svého vyprávění zapojuje otázkami, svůj výklad doplňuje o obrazový materiál a na závěr dětem předvede vábení prostřednictvím různých vábniček. (obrázky č. 17 a 18)

Obrázek č. 17: Ukázka práce s vábničkou I.

Obrázek č. 18: Ukázka práce s vábničkou II.

4.3.7 Kam chodí vrabčák Hladovec za potravou

Vzdělávací cíl: Spolupráce dětí a rodičů při výrobě krmítek a krmné směsi pro ptáky, rozvoj motorických dovedností, kooperace.

Organizační forma: skupinová a kooperativní práce, práce s rodiči, domácí práce

Výuková metoda: praktické pracovní činnosti (výroba krmítka)

Materiální pomůcky: dřevo, hřebíky, kladivo, pilka

Klíčové kompetence: k řešení problému, činnostní a občanské

Očekávané výstupy: spolupracovat, spolupodílet se na činnostech

Postup: Prostřednictvím webových stránek, nástěnky a osobní promluvy motivujeme rodiče na spolupráci s dětmi při výrobě krmítka. Podmínkou je pouze to, aby rodič a dítě na výrobku pracovali společně. Fantazii se meze nekladou. Pro maminky připravíme návod, co do krmné směsi můžeme použít, co ne. (Děti se s možným krmivem seznámily již dříve, během komunikačního kruhu s Terezkou a Honzíkem pomocí přílohy č. 5. Rodiče a děti krmítka přinášejí následně do mateřské školy (obrázek č. 19, 20, 21) a společně je umísťujeme nejen na stromy školní zahrady, ale i na stromy na kraji lesa.

Obrázek č. 19: Domácí práce, krmítko I.

Obrázek č. 20: Domácí práce, krmítko II.

Obrázek č. 21: Domácí práce, krmítko III.

4.3.8 Hádej, kdo jsem

Vzdělávací cíl: Seznamování se s ptačími strážníky našich krmítek na základě pozorování a práce s literaturou

Organizační forma: individuální práce, skupinová práce, práce ve třídě mateřské školy

Výuková metoda: slovní (rozhovor, vyprávění, četba na téma ptáci), názorně demonstrační (pozorování pěvců přilétajících na krmítka), praktických činností (práce s literaturou)

Materiální pomůcky: kniha „*Zvířata a rostliny lesa*“

Klíčové kompetence: k učení, komunikativní

Očekávané výstupy: záměrně pozorovat, pracovat s literaturou, rozhodovat se o svých činnostech, komunikovat ve skupině, spolupracovat

Postup: Vyzveme děti ke sledování ptáků v době jejich krmení. (obrázky č. 22, 23, 24) Nabídneme jim možnost vyhledat si opeřence v obrazové literatuře. Po správném určení ptáka, na základě pozorování a obrázku v knize, si s dětmi o daných ptácích přečteme.

Obrázek č. 22: Pozorování Sýkory koňadry na krmítku

Obrázek č. 23: Návštěvník krmítka, Kos černý

Obrázek č. 24: Pozorování ptáčků na krmítkách

4.3.9 Zimní čarování

Vzdělávací cíl: na základě jednoduchého pokusu přiblížit dětem různá skupenství vody, její proměny a vlastnosti v návaznosti na zimní období.

Organizační forma: skupinová práce, práce ve třídě mateřské školy

Výuková metoda: slovní (popis postupu práce s pomůckami a vodou), praktických činností (práce s pomůckami a vodou, pokus)

Materiální pomůcky: kelímky, voda, vodové barvy, štětec

Klíčové kompetence: k učení

Očekávané výstupy: záměrně se soustředit na praktickou činnost, postupovat podle pokynů učitelky, vnímat prostřednictvím všech smyslů

Postup: Motivujeme děti pozorováním okolní přírody, sněhu, ledu. Nejprve přineseme do třídy ve větší nádobě sněh. Vyzveme děti, aby si jej osahaly a řekly, jaký je (bílý, studený, ledový, dají se z něj dělat koule). Klademe dětem otázky, zda vědí, co se s ním stane, pokud ho necháme ve třídě. Po roztátí sněhu rozdáme dětem kelímky od jogurtu a vodové barvy. Rozlijeme roztátý sněh dětem do kelímků a požádáme je, aby si vodu pomocí štětce obarvily vodovými barvami (obrázek č. 25) a společně odneseme vodu

v kelímcích do zahrady na mráz. (obrázek č. 26) Po zmrznutí opět přemístíme kelímky do třídy a pozorujeme, v co se vlivem mrazu voda proměnila. Led necháme v umyvadle roztát. (obrázek č. 27) Za pomoci pokusu seznámíme děti s třemi formami vody.

Obrázek č. 25: Příprava pokusu s vodou - barvení vody

Obrázek č. 26: Průběh pokusu s vodou - působení mrazu

Obrázek č. 27: Tání barevného ledu

4.4 Jaro v lese – Terezka, Honzík a víla Jarka

Vzdělávací cíl: Cílem projektu je seznámení dětí s krásami jarní přírody, s její rozmanitostí.

Činnosti jsou zaměřené na poznávání některých druhů hmyzu, rostlin a živočichů, zejména mláďat. Při činnostech mimo mateřskou školu, pozorování života hmyzu v jeho přirozeném prostředí, rozmanitost tvarů, barev a vůní kvetoucích květin. Seznámení se pomocí obrazového materiálu a besedy s myslivcem s mláďaty lesní zvěře a ptactva. Při výtvarném tvoření vyrobí hnízda pro ptáčky

Organizační forma: hromadná (frontální) práce, skupinová práce, individuální práce, práce ve třídě mateřské školy, práce na školní zahradě, práce v lese, práce ve výtvarném koutku, vycházka

Výuková metoda: slovní (vyprávění příběhu, rozhovor na téma jaro, hmyz, květy a mláďata, co a jak můžeme v lese pozorovat, vyprávění příběhu o mouše a pavoukovi, popis postupů činností), praktických činností (práce s kukátkem, rámečkem a lupou, práce s literaturou, sběr květů pampelišky, příprava surovin na výrobu medu dle zadání, výroba medu, výroba hmyzu z výtvarného materiálu, výroba hnízda a vajec z přírodnin), názorně demonstrační (názorné ukázky práce s pomůckami, výtvarným materiálem a přírodninami, pozorování hnízdění), hra (na fotografie a kameramany, na srnečka)

Materiální pomůcky: maňásci, kukátko z papíru, rámeček ze špachtlí, lupa, špachtle, skleněná láhev s perforovaným víčkem, kniha *Zvířata a rostliny lesa*, košík, hrnec, vařečka, cukr, citron, voda, hlavičky pampelišek, skleněné uzavíratelné lahve, sisál, ruličky od toaletního papíru, dekorační papír, nůžky, lepidlo Herkules, hubky na nádobí, miska na lepidlo, myslivcův obrazový materiál, přírodniny (větvičky, větev, hlína, seno, pírká), fotoaparát (na pořízení dokumentace), pracovní listy (přílohy č. 13, 14, 15)

Klíčové kompetence: komunikační, k řešení problému, k učení, sociální a personální, činnostní a občanské

Očekávané výstupy: vnímat rozmanitost přírody prostřednictvím všech smyslů, spolupracovat na úkolech, osvojit si nové poznatky, přemýšlet, hledat nová řešení, záměrně se soustředit

Postup: Motivujeme děti prostřednictvím maňásků Terezky a Honzíka, kteří děti seznámí s tématem, které budeme zpracovávat. Prostřednictvím vyprávění a následných otázek zjistíme vědomosti dětí o hmyzu, květinách, mláďatech, o rozmanitosti jarní přírody. Navrhujeme dětem činnosti a možnosti, co můžeme v přírodě pozorovat, zeptáme se jich na jejich nápady. Na vycházce do lesa pozorujeme změny v přírodě v průběhu jara,

rozkvetlé květiny. Sledujeme hmyz na rozhraní lesa, louky a vodní plochy. Pomocí dalekohledu pozorujeme lesní zvířata a ptáky. V rámci besedy s myslivcem se seznámíme s rozdíly mezi ptáky a dozvíme se něco nového o životě mláďat lesní zvěře. Při praktických činnostech se pokusíme postavit ptačí hnízdo.

4.4.1 Radost víly Jarky

Vzdělávací cíl: Motivace dětí k práci na tématu jaro. Navození touhy naučit se nové věci, získat nové poznatky o okolním prostředí, o změnách v přírodě a životě živočichů v tomto ročním období.

Organizační forma: hromadná (frontální) práce, práce ve třídě mateřské školy

Výuková metoda: slovní (vyprávění příběhu, rozhovor na téma jaro, hmyz, květy, mláďata, brainstorming)

Materiální pomůcky: maňásci

Klíčové kompetence: komunikativní, k učení

Očekávané výstupy: vnímat smysl vyprávění a porozumět mu, rozhodovat o připravovaných činnostech, dodržovat pravidla chování v komunikačním kruhu, spolupracovat s ostatními a komunikovat s nimi bez zábran a ostychu

Postup: Děti shromáždíme do kruhu na koberci v herně. Prostřednictvím maňásků Terezky a Honzíka rozvineme vyprávění o změnách v lese v průběhu jara. Vyprávíme o víle Jarce, která má za úkol probouzet les a dohlédnout na všechny změny v přírodě související s jarní dobou. Postupně přecházíme od vyprávění k rozhovoru v komunikačním kruhu, kdy formou otázek zjišťujeme vědomosti dětí týkající se bylinného patra lesa, hub, hnízdění ptáků, mláďat lesních zvířat, ochrany přírody a koloběhu vody. Na závěr komunikačního kruhu předneseme dětem několik návrhů na činnosti a vyzveme je, aby navrhly své. Činnosti si zaznamenáme.

Honzík: „Ahoj kamarádi. To máme dnes krásný den!“

Terezka: „Cestou za vámi jsme s Honzíkem procházeli lesem a u Hartlovky“ (přírodní vodní nádrž, zatopený lom) „jsme viděli pobíhat vílu Jarku.“

Honzík: „Terezka na ni volala, jestli s námi nechce přijít mezi vás, ale ona se jen smála, že nemá čas. Zrovna tancovala mezi sasankou a jaterníkem.“

Terezka: „Chtěla jsem, aby vám vyprávěla, co se děje v lese na jaře, ale prý se máte přijít podívat samy.“

Honzík: „Já myslím, Terezko, že to bude nejlepší. Proč by děti poslouchaly, co jim vypráví víla, když si vše můžou prohlédnout na vlastní oči.“

Tereška: „Máš pravdu, Honzíku. Jak by víla mohla popsat, jak voní třeba prvosenka, mařinka, nebo violka?“

Honzík: „Nebo nějaká houba.“

Tereška: „Houba? Copak houba voní?“

Honzík: „To víš, že voní. Voní i stromy, hlína, dokonce i voda voní? Proč si myslíš, že maminka říká: Bude pršet, cítím vodu.“

Tereška: „Děti, myslíte, že je to pravda?“ (Děti odpovídají)

Honzík: „Já myslím, že bude lepší přesvědčit se o tom v lese.“

Tereška: „A rovnou se můžeme zajít podívat, jestli si strýček pavouk už opravil tu pavučinu, co jsi mu potrhál.“

Honzík: „Potrhál, potrhál,...když on do ní chytil mušku.“

Tereška: „Ale Honzíku, to víš, že i mně bylo mušky líto, ale napadlo tě, že když pavouk nechytne mušku, bude mít hlad a když nebude jíst, umře? V přírodě to tak prostě chodí. Některá zvířata jí rostliny, jiná druhá zvířata. Ne proto, že by byla zlá, ale proto, aby mohla sama přežít.“

Honzík: „Dobře, dobře, teď už to vím. Děti, znáte kromě pavouků i jiné brouky nebo mušky?“ (Děti odpovídají). „Dokážete mi říci, kolik mají nohou, kolik křídel a vůbec, jak vypadají?“ (Děti odpovídají)

Tereška: „To vám to pěkně jde!“

Honzík: „To jsme se to rozprávěli, Tereško, přitom jsme chtěli jít s dětmi na procházku a ukázat jim ta nová hnízda a tu čipernou veveřičku, co jsme potkali. Co byste děti řekly tomu, kdybychom si vyšli do lesa?“ (Děti odpovídají). „A co kdybychom si něco vytvořili, nebo si zahráli hru, nebo...poradte mi! Co bychom mohli ještě dělat?“

4.4.2 Lovy beze zbraní

Vzdělávací cíl: Sledování změn v přírodě, užívání všech smyslů. Spolupráce ve skupinkách. Pozorování rostlin, hmyzu, ptáků a jevů okem kamery (kukátko) a objektivu fotoaparátu (rámeček ze špachtlí). Pohyb v různorodém terénu lesa.

Organizační forma: skupinová práce, individuální práce, práce v lese, vycházka

Výuková metoda: slovní (rozhovor o tom, co a jak můžeme v lese pozorovat), názorně demonstrační (názorná ukázka práce s kukátkem rámečkem, pozorování), praktických činností (práce s pomůckami), hra

Materiální pomůcky: kukátko z papíru, rámeček ze špachtlí,

Klíčové kompetence: komunikativní, činnostní a občanské, k řešení problémů

Očekávané výstupy: užívání všech smyslů, orientování se v prostředí lesa, všímání si jeho rozmanitosti, proměnlivosti a krás, komunikování mezi sebou, zorganizování si činností

Postup: Při vycházce lesem si s dětmi povídáme o všem, co vidí kolem sebe. Nabídneme jim, že by si mohly zahrát na filmaře a fotografy, kteří připravují pořad o lese a chtějí ho udělat co nejzajímavější. Děti si zvolí, zda chtějí být fotografové či kameramani, dohodneme se na prostoru, ve kterém se smí pohybovat s ohledem na jejich bezpečnost. Rozeberou si pomůcky a rozejdou se po vytyčeném prostoru. Objektivem kamery (obrázek č. 28) či hledáčkem fotoaparátu (obrázek č. 29) zkoumají okolí. Pokud najdou něco, co je obzvláště zaujme (obrázek č. 30), informují ostatní.

Popis postupu výroby kukátka a rámečku je obsahem přílohy č. 13

Obrázek č. 28: Pozorování v rámci činnosti "Objektivem kamery", práce s kukátkem

Obrázek č. 29: Pozorování v rámci činnosti "Hledáčkem fotoaparátu", práce s rámečkem

Obrázek č. 30: Pozorování rozmanitosti a krás přírody v rámci vycházky

4.4.3 Hmyzí hemžení

Vzdělávací cíl: Sledování hmyzu na rozhraní Hartlovky, lesa a louky. Vnímání jeho rozmanitosti, hledání souvislosti mezi jeho stavbou těla a prostředím, ve kterém žije, pozorování jeho chování v přirozeném prostředí. Práce s lupou.

Organizační forma: individuální práce, skupinová práce, práce v lese

Výuková metoda: slovní (rozhovor na téma hmyz a jeho život, četba), názorně demonstrační (názorná ukázka práce s lupou, pozorování), praktických činností (práce s lupou, práce s literaturou),

Materiální pomůcky: lupa, špachtle, skleněná láhev s perforovaným víčkem, kniha *Zvířata a rostliny lesa*

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů

Očekávané výstupy: Poznávat jednotlivé části těla hmyzu, podobnost a rozdílnost jednotlivých druhů, pracovat s lupou, řídit své činnosti v rámci skupiny, komunikovat mezi sebou

Postup: Na rozhraní lesa, vodní plochy a louky dětem rozdáme lupy a připravíme jim skleněnou láhev s víčkem, do kterého můžou umístit hmyz, aby jej ukázaly ostatním. Vymezíme si předem prostor, ve kterém budeme hmyz zkoumat a pozorovat. Děti si vyberou určitou pozici a hledají brouky v trávě, hlíně, na stromech. Ty, které najdou, zkoumají pomocí lupy (obrázek č. 31) a pozorují jejich stavbu těla (obrázek č. 32). Za použití literatury se pokoušíme hmyz identifikovat a něco si o něm přečíst.

Obrázek č. 31: Práce s lupou

Obrázek č. 32: Pozorování hmyzu

4.4.4 Není med, jako med

Vzdělávací cíl: Pomocí praktických činností si vyrobí med z květů pampelišek. Práce podle zadání, spolupráce.

Organizační forma: skupinová práce, práce v lese, práce ve třídě mateřské školy

Výuková metoda: slovní (popis postupu), praktických činností (sběr květů pampelišky, příprava surovin dle zadání, výroba medu)

Materiální pomůcky: košík, hrnec, vařečka, cukr, citron, voda, hlavičky pampelišky, skleněné uzavíratelné láhve

Klíčové kompetence: k učení, činnostní

Očekávané výstupy: pracovat podle zadání, spolupracovat

Postup: S dětmi nasbíráme košík hlaviček pampelišek/Smetanky lékařské (obrázky č. 33 a 34), které následně děti operou pod tekoucí vodou a naskládají do hrnce, vlijí dva litry vody (obrázek č. 35), které jim odměří učitelka, přidají dva kusy nakrájeného, omytého citronu bez pecek. Směs se vaří (vaří kuchařky) 15-20 minut a následně se ponechá vyluhovat do dalšího dne. Druhý den se přecedí přes plátno do většího hrnce, přidají se 3 kg cukru a vaří 1,5 hodiny. Hotový med rozlijí děti pomocí nálevky do sklenic a uzavřou víčkem. Med můžeme například namazat na chléb s máslem.

Obrázek č. 33: Surovina pro výrobu medu,
Smetanka lékařská

Obrázek č. 34: Sběr Smetanky, vnímání všemi smysly

Obrázek č. 35: Příprava výroby medu

4.4.5 Pavoukova síť

Vzdělávací cíl: Výroba pavoučí sítě a hmyzu na základě předešlého pozorování pavoučích sítí při vycházkách lesem. Individuální tvoření hmyzu z ruliček toaletního papíru a dekoračních papírů za pomoci nůžek a lepidla.

Organizační forma: individuální práce, práce na školní zahradě

Výuková metoda: slovní (popis postupu, vyprávění příběhu o mouše a pavoukovi), názorně demonstrační (názorná ukázka činností spojených s výrobou hmyzu z papíru), praktické činnosti (výroba hmyzu z výtvarného materiálu)

Materiální pomůcky: sisál, ruličky od toaletního papíru, dekorační papír, nůžky, lepidlo Herkules, hubky na nádobí, miska na lepidlo

Klíčové kompetence: k řešení problému, činnostní

Očekávané výstupy: koordinovat pohyby v oblasti jemné motoriky, pracovat s pomůckami

Postup: Pomocí sisálu vytvoří učitelka za spolupráce dětí síť pavouka (obrázek č. 36.).

Při tvorbě sítě děti odpovídají na otázky, jak má vypadat, k čemu slouží, kdo ji staví, koho do ní chytá a proč. Následně učitelka rozdá dětem pomůcky a popíše postup tvorby pavouka i mouchy, (možností je i názorná ukázka). Vyzve děti, aby si vyrobily pavouka nebo mouchu dle vlastní fantazie. Hotové mouchy připevníme na síť (obrázek č. 37).

Návod na výrobu pavouka je uveden v příloze č. 14

Obrázek č. 36: Vyrobena pavoučí síť

Obrázek č. 37: Mouchy a pavouci na síti

4.4.6 Pan myslivec zná všechna mláďata

Vzdělávací cíl: Formou besedy s myslivcem se děti seznámí s mláďaty lesní zvěře a ptáků, jejich chováním a rozmanitostí druhů. Rozdílností jejich příchodu na svět a péče rodičů o ně.

Organizační forma: hromadná (frontální) práce, práce ve třídě mateřské školy

Výuková metoda: slovní (beseda, rozhovor na téma život mláďat)

Materiální pomůcky: obrazový materiál

Klíčové kompetence: k učení

Očekávané výstupy: rozeznat nejznámější druhy lesní zvěře a jejich mláďat, ptáků, způsobu příchodu na svět a místa, kde žijí, čím se živí.

Postup: Děti sedí v herně v půlkruhu a poslouchají vyprávění myslivce, ten je do svého vyprávění zapojuje otázkami, svůj výklad doplňuje obrazovým materiálem (obrázky č. 38 a 39).

Obrázek č. 38: Práce s obrazovým materiálem v rámci besedy

Obrázek č. 39: Beseda s myslivcem, práce s obrazovým materiálem

4.4.7 Srneček v křoví

Vzdělávací cíl: Procvičení rychlosti, pohyblivosti a pozornosti.

Organizační forma: skupinová práce, práce ve třídě mateřské školy

Výuková metoda: hra

Materiální pomůcky: bez pomůcek

Klíčové kompetence: činnostní

Očekávané výstupy: koordinovat pohyby, udržet pozornost, spolupracovat

Postup: Skupinky s menším počtem dětí se drží v kruhu za ruce (křoví). Uvnitř kruhu sedí jedno dítě (srneček), vně stojí myslivec. Myslivec zatleská a řekne: „Srneček z křoví.“ Každý srneček i myslivec si hledají nové křoví. Kdo zbude, je myslivec. (Les a praktická ekologická výchova ve škole, s. 84)

4.4.8 Hnízdo paní Drozdové

Vzdělávací cíl: Přiblížit si život ptáků formou praktické činnosti, stavby hnízda na základě předešlého pozorování života pěvců při vycházkách po okolí

Organizační forma: skupinová práce, práce ve výtvarném koutku

Výuková metoda: slovní (povídání o stavbě hnízda, popis postupu práce), názorně demonstrační (názorná ukázka práce s přírodninami při stavbě hnízda, pozorování hnízdícího drozda), praktických činností (výroba hnízda a vajec z přírodnin)

Materiální pomůcky: větvičky břízy, silnější větve (nosič), seno, voda, keramická hlína, pírka

Klíčové kompetence: k učení, činnostní

Očekávané výstupy: pracovat ve skupinkách, podle zadání, spolupracovat, koordinovat pohyby, dokázat se domluvit na činnostech

Postup: Dětem zopakujeme, co jsme se již dozvěděli o ptácích, jejich hnízdění a stavbě hnízda. Motivujeme je hrou na ptačí maminky a vlastním pozorováním hnízdícího pěvce za okny třídy (obrázky č. 40 a 41). V kbelíku si rozmícháme kousek hlíny s vodou a na chvíli do směsi namočíme seno. Necháme jej okapat. Popíšeme dětem a názorně předvedeme, jak hnízdo stavět. Vodítkem nám může být hnízdo, které děti vidí na stromě školní zahrady. Děti pracují ve skupinkách (obrázek č. 42), učitelka jim případně vypomáhá. Do hotového hnízda můžeme umístit vajíčka z keramické hlíny (obrázek č. 43).

Postup výroby hnízda a vajec je uveden v příloze č. 15

Obrázek č. 40: Přímé pozorování hnízdění I.

Obrázek č. 41: Přímé pozorování hnízdění II.

Obrázek č. 42: Praktická činnost, výroba ptačího hnízda

Obrázek č. 43: Hotové ptačí hnízdo s hliněnými vajíčky

4.5 Léto v lese – Terezka, Honzík a barevný lesní orchestr

Vzdělávací cíl: Cílem tohoto projektu je seznámení dětí s krásami letního lesa se zaměřením na lesní plody, které nám les nabízí, na ochranu životního prostředí. Vnímání proměnlivosti a souvislostí dění v přírodě prostřednictvím všech smyslů. S užitím her, tvůrčích činností, pozorování, rozvíjet rozumové a motorické schopnosti. Spolupráce mezi sebou navzájem, s rodiči i učitelkou.

Organizační forma: hromadná (frontální) práce, skupinová práce, kooperativní práce, individuální práce, práce ve třídě mateřské školy, práce v koutku živé přírody, práce na školní zahradě, práce v lese, práce s rodiči, vycházka

Výuková metoda: slovní (vyprávění příběhu, rozhovor na téma léto a prázdniny v lese, udržování pořádku a třídění odpadů, rozhovor na téma, co roste v lese, vyprávění o koloběhu vody a zvucích a barvách lesa, popis postupu jednotlivých činností), praktických činností (sběr přírodnin dle zadání, práce s přírodninami a výtvarným materiálem), názorně demonstrační (názorné předvádění pokusů, pozorování)

Materiální pomůcky: tvrdý papír, košík, Oblovky žravé, zrcátko, rychlovarná konvice, odpadky, motouz, nebozízek, nožik, pilka, lepidlo, přírodniny (skořápky ořechů, dřívka, rovné kusy větví, klacíky, oblázky), pracovní listy (přílohy č. 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 16, 17, 18, 19, 20, 21)

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, činnostní a občanské

Očekávané výstupy: Vnímat prostřednictvím všech smyslů, porozumět důležitosti ochrany životního prostředí, porozumět slyšenému, organizovat hry a pracovní činnosti v rámci skupiny, spolupracovat mezi sebou navzájem, osvojit si nové poznatky a dovednosti spojené s obsahem projektu.

Postup: Děti motivujeme vyprávěním maňásků Terezky a Honzíka o jedinečnosti letního lesa. Seznámíme děti se způsobem ochrany životního prostředí a s nutností péče o něj. Prostřednictvím maňásků rozvineme příběh o lesních hudebnících. Maňásci vyzvou děti, aby příběh dále rozvíjely. V rámci komunikačního kruhu děti odpovídají na otázky vztahující se k čistotě lesa, nevhodnému chování lidí i ochraně a pomoci lesu, porozumění změnám počasí, koloběhu vody, zvukům a barvám přírody tohoto období. Tím zjistíme, jaké vědomosti děti o daném tématu mají. Na základě toho navrhne činnosti, které bychom v rámci projektu mohli společně realizovat. Zpestření projektu nám zajistí závěrečné tvoření s rodiči zaměřené na výrobu hudebních nástrojů z přírodnin. Téma si

rozdělíme do několika částí realizovaných formou dvouhodinové vycházky a činností v lese, pozorování na téma život hlemýždě, pokusu týkajícího se koloběhu vody v prostorách mateřské školy a společné činnosti s rodiči. Poslední fází je prezentace činností a prací dětí na stránkách školy.

4.5.1 Smutná lesní písnička

Vzdělávací cíl: Motivování dětí k práci na tématu léto v lese. Navození touhy naučit se nové věci, získat nové poznatky, spolupracovat a podílet se na činnostech směřujících k ochraně životního prostředí, seznámení se s plody letního lesa, zvuky a barvami.

Organizační forma: hromadná (frontální) práce, práce ve třídě mateřské školy

Výuková metoda: slovní (vyprávění, rozhovor na téma léto a prázdniny v lese, udržování pořádku a třídění odpadů)

Materiální pomůcky: maňásci

Klíčové kompetence: k učení, komunikativní

Očekávané výstupy: vnímat smysl vyprávění a porozumět mu, rozhodovat o připravovaných činnostech, dodržovat předem přijatá pravidla chování v komunikačním kruhu, spolupracovat s ostatními a komunikovat s nimi bez zábran a ostychu

Postup: Děti zaujmou místo na koberci v kruhu. Pomocí maňásků Terezky a Honzíka rozvineme příběh o letním lese, o ochraně lesního prostředí. Dalším tématem je koloběh vody. Postupně se vyprávění přetransformuje v rozhovor v komunikačním kruhu, kdy se děti k povídání připojují formou odpovědí na otázky. Závěrem dětem předložíme několik návrhů činností a vyzveme je k vymýšlení dalších. Návrhy si zaznamenáváme.

Honzík: „Ahoj děti, tak jsme tu zase. Dneska vám budeme povídat o letním lese.“

Terezka: „Bude někdo z vás vědět, jak se říká těm domečkům v lese, do kterých se o prázdninách stěhují lidé z města?“ (Děti odpovídají). „Ano, jsou to chaty a těm lidem se říká chataři.“

Honzík: „A že jich tu v létě je!“

Terezka: „To máš pravdu, Honzíku. Někteří se k našemu lesu chovají hezky, stejně jako my, ale jiní mu škodí.“

Honzík: „Ano, ano, zrovna tuhle jsem se procházel lesem a ve vysoké trávě jsem viděl pytel s odpadky, kousek dál odhozenou láhev od limonády a ještě o kousek dál odhozenou baterku, asi z přehrávače.“

Terezka: „Fuj, baterku a láhev. Ale abychom všechno nesváděli na chataře. Někteří lidé, žijící blízko lesa ho taky používají jako skládku. No, vzpomeň si, jak jsme viděli u cesty tu starou pneumatiku.“

Honzík: „To mi řekni, Terezko, proč to do lesa někdo vozí?“

Terezka: „Nevím, asi si myslí, že když něco odhodí do lesa, ztratí se to v něm. Ale víš, jak by za chvíli les vypadal?“

Honzík: „Jako skládka!“

Terezka: „Správně. Honzíku a dovedeš si představit, jak se v lese cítí zvířátka? Představ si třeba malého kolouška s rozřízlou nožkou od rozbité láhve.“

Honzík: „Brrr!“

Terezka: „Co vy, děti, líbí se vám odpadky v lese?“ (Děti odpovídají)

Honzík: „A kam se tedy vyhazují odpadky?“ (Děti odpovídají)

Terezka: „To je přece tak jednoduché. Slyšely jste o třídění odpadu?“ (Děti odpovídají)

„A víte, proč se odpad třídí?“ (Děti odpovídají, téma dále rozvádíme v rozhovoru)

Honzík: „Víte co, děti? Půjdeme se podívat do lesa, jak je na tom s pořádkem.“

Pro názornost povídání o třídění odpadů lze použít přílohy č. 6, 7, 8, 9, 23, 24

Obrázek č. 44: Práce s didaktickou pomůckou - Kontejner

4.5.2 V lese jako doma?

Vzdělávací cíl: Zaměření se na vyhledávání toho, co do lesa nepatří, co mu škodí a co je naopak v lese krásné a přirozené. Při identifikaci odpadku se rozhodnout, o jaký odpad jde a kam s ním. Vnímání přírody prostřednictvím všech smyslů, naslouchání zvukům, vnímání vůní lesa, pozorování barevnosti okolí. Orientování se v prostředí nám známého lesa.

Organizační forma: hromadná (frontální) práce, skupinová práce, práce v lese, vycházka

Výuková metoda: názorně demonstrační (pozorování)

Materiální pomůcky: bez pomůcek

Klíčové kompetence: k učení

Očekávané výstupy: chápat, co přírodě škodí a co jí naopak prospívá, rozeznat, co do lesa patří a co ne, vnímat prostřednictvím všech smyslů, organizovat své činnosti, orientovat se v prostředí lesa, v terénu, komunikovat mezi sebou, vyjádřit svůj názor

Postup: Při vycházce lesem vyzveme děti, aby sledovaly přírodu a popsaly, co do ní patří a co ne (obrázky č. 45 a 46) V případě, že najdou věc, co do lesa nepatří, vyzveme je, aby určily, proč a kam patří. Starší děti si mohou vymýšlet příběh o tom, jak se věc do lesa dostala. Pozorujeme nejen to, co do lesa nepatří, ale i to, co je na lese krásné. Posloucháme zvuky lesa a vnímáme škálu barev.

Obrázek č. 45: Co do lesa nepatří I.

Obrázek č. 46: Co do lesa nepatří II.

4.5.3 Barevné lesní notování

Vzdělávací cíl: Kreslení obrázků pomocí rostlin a jiných přírodních materiálů.

Organizační forma: individuální práce, práce v lese

Výuková metoda: slovní (popis činnosti), praktických činností (sběr přírodnin dle zadání, práce s přírodninami a výtvarným materiálem)

Materiální pomůcky: přírodniny, tvrdý papír (pracovní list)

Klíčové kompetence: k učení, činnostní

Očekávané výstupy: pracovat dle zadání

Postup: V prostředí s rozmanitými květy a plody rostlin rozdáme dětem tvrdé výkresy a vyzveme je, aby se pokusily kreslit tím, co najdou. Pro lepší pochopení jim předvedeme, co po nich vyžadujeme. Děti se tak seznámí s možností využití barviv rostlin.

Poznámka: K tomuto účelu lze použít přílohu č. 10

4.5.4 Co to máš v košíčku?

Vzdělávací cíl: Seznámení se s plody lesa

Organizační forma: skupinová práce, práce v lese

Výuková metoda: slovní (rozhovor na téma plody rostoucí v lese), praktických činností (sběr přírodnin dle zadání)

Materiální pomůcky: košík

Klíčové kompetence: k učení, činnostní, komunikativní

Očekávané výstupy: Pracovat se skupině, spolupracovat, vnímat za použití všech smyslů, pracovat dle zadání

Postup: Vyhradíme si prostor pro činnost. Rozdáme dětem košíčky a vyzveme je ke sběru plodů rostlin. Následně si plody rozdělíme na jedlé a nejedlé, popovídáme si o jejich možném využití.

4.5.5 Šnečku, ukaž se!

Vzdělávací cíl: Seznámení se s plžem

Organizační forma: skupinová práce, práce ve třídě mateřské školy, práce v koutku živé přírody

Výuková metoda: názorně demonstrační (pozorování), pokus

Materiální pomůcky: Oblovky žravé

Klíčové kompetence: k učení

Očekávané výstupy: pozorovat, popsat, sledovat

Postup: Pozorování Oblovky žravé. Děti pozorují oblovky různých velikostí, stáří a stádia vývinu. Od čerstvě vylíhnuté oblovky po dospělého jedince vajíčka kladoucího. Díky skleněným stěnám terária můžou děti sledovat jemný pohyb oblovčiny svalnaté nohy, stravovací návyky, její oblíbené jídlo, můžou vnímat sluchem chroupání, když oblovka konzumuje sépiovou kost, hmatem sekret, který tyto tvorové vylučují celým tělem. Děti mohou pozorovat, že nejmenší miminka oblovek jsou zcela průsvitná (obrázek č. 47). Pokusem, kdy ponecháme oblovku určitou dobu na suchém podkladu zjistíme, že se uzavře do ulity. Následným navrácením oblovky do vlhkého prostředí se víčko odloupne (obrázek č. 48). Vnímají stavbu těla tohoto tvora (obrázek č. 49). Následně ve volné přírodě pozorujeme hlemýžďe a hledáme shody i rozdíly s oblovkou.

Obrázek č. 47: Mladé Oblovky žravé

Obrázek č. 48: "Odvíčkování", pokus

Obrázek č. 49: Pozorování oblovky, vnímání pohybů těla, tělesné teploty i vlhkosti

4.5.6 Dešťová kapička

Vzdělávací cíl: Seznámení se formou pokusu s koloběhem vody

Organizační forma: hromadná (frontální) práce, práce ve třídě mateřské školy

Výuková metoda: slovní (vyprávění o koloběhu vody), názorně demonstrační (pozorování, názorné předvádění pokusu),

Materiální pomůcky: zrcátko, rychlovarná konvice

Klíčové kompetence: k učení

Očekávané výstupy: pozorovat, porozumět viděnému

Postup: Nejprve si s dětmi povídáme o tom, co se děje, když prší (z mraků padá voda). Kam padá? (Dolů), co se s ní stane na zemi? (Stane se součástí vodních ploch nebo se vsákne pod povrch). Jak se ale dostane zpět, nahoru? Připravíme si rychlovarnou konvici s vodou a zrcátko (pokus provádí učitelka). Zapneme konvici a nad ni přiložíme zrcátko. Voda vře, odpařuje se, na zrcátku se tvoří kapky. Když var opakujeme několikrát, kapky se sráží a padají dolů (viz příloha č. 21). Podobně je to i v přírodě. Tomu se říká koloběh vody (viz příloha č. 11). Nakloníme-li zrcátko, můžeme pozorovat, jak se kapky slévají a vytváří pramínky, ty se pak slévají ve větší prameny. Takto vznikají potoky, říčky a řeky, které

následně ústí do vodních ploch (rybníků, jezer, moří). Ve volné přírodě pak pozorujeme vlastnosti a změny vody v rybníce, v potoce (obrázky č. 50, 51, 52).

Obrázek č. 50: Pozorování ve volné přírodě, stopy po ústupu vodní hladiny

Obrázek č. 51: Pozorování kruhů na vodní hladině po vhození kamene

Obrázek č. 52: Pozorování klidné vodní hladiny a zrcadlení okolní krajiny

4.5.6 Lesní muzicírování

Vzdělávací cíl: Výroba hudebních nástrojů z přírodnin nasbíraných v lese za spolupráce rodičů. Přiblížení dětem, jaké množství surovin poskytuje les, ale i jejich možné využití v rámci výroby hudebních nástrojů. Rozvíjení fantazie a kreativního myšlení.

Organizační forma: Vycházka, skupinová a kooperativní práce, práce s rodiči, práce v lese, práce na školní zahradě

Výuková metoda: slovní (popis činností), praktických činností (sběr přírodnin, výroba hudebních nástrojů z přírodnin)

Materiální pomůcky: přírodniny, lepidlo, tvrdý papír, motouz, nebozízek

Klíčové kompetence: činnostní

Očekávané výstupy: spolupracovat, vnímat prostřednictvím všech smyslů, komunikovat mezi sebou navzájem

Postup: Při krátké vycházce s rodiči nasbíráme různé přírodniny, které by se mohly hodit k výrobě hudebních nástrojů. Duté kmeny, kameny, dřívka, kusy větví, skořápky plodů. Odneseme je s sebou do školní zahrady, kde je upravíme (zařízujeme pilkou, navrtáme dírky, spojíme motouzem, nalepíme a podobně. Pokusíme se na nástroje zahrát smyšlenou skladbu lesa.

Postup výroby hudebních nástrojů je uveden v přílohách č. 16, 17, 18, 19, 20

ZÁVĚR

V teoretické části předkládané bakalářské práce byly nashromážděny a zpracovány informace zabývající se vývojem předškolního vzdělávání a environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty po roce 1989, které ovlivnila reforma ve školství. S přijetím Národního programu vzdělávání v České republice se do vzdělávání začlenily nová témata a formy výuky. Jedním z těchto témat byla i environmentální výchova, která je do vzdělávání na všech jeho úrovních zařazena a ošetřena řadou dokumentů, zákonů a metodických pokynů státních i školských. Stala se nedílnou součástí vzdělávání. Zpracováním získaných informací byl naplněn cíl teoretické části bakalářské práce přiblížit vývoj předškolního vzdělávání v České republice na konci 20. a začátkem 21. století, vývoj a začlenění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty do školských dokumentů a vzdělávání. Teoretická část byla zaměřena i na výukové metody využívané v předškolním vzdělávání, především metodu projektovou.

Na základě získaných informací a v souladu s požadavky obsaženými v školských a státních dokumentech vztahujících se k předškolnímu a environmentálnímu vzdělávání a výchově byl následně vypracován projekt „Rok v lese“ dále členěný na čtyři projekty v závislosti na ročním období. Činnosti a aktivity do projektu zařazené byly metodicky rozpravované tak, aby byly realizovatelné pro skupinu dětí ve věku tří až šesti let. Čímž byl naplněn cíl praktické části bakalářské práce.

Součástí práce je seznam použité literatury a pramenů, seznam obrázků, přílohy a anotace. Převážnou část činností jsem realizovala při práci s dětmi v mateřské škole, ve které pracuji. Veškeré fotografie v bakalářské práci uveřejněné jsou podloženy písemným souhlasem rodičů (viz příloha č. 1). Jsem autorem všech použitých pracovních listů i fotografií.

Zpracováním daného tématu v rovině teoretické i praktické jsem získala mnoho cenných informací a poznatků o možnostech realizace environmentální výchovy v předškolním vzdělávání. Při práci na projektu vznikla řada nových námětů na činnosti v rámci environmentální výchovy, které zde již nejsou uvedeny s ohledem na rozsah, v praxi je však realizuji a dále rozpracovávám. Při některých aktivitách v rámci projektu vyvstávaly menší, či větší problémy. Myslivec disponoval velkým objemem vědomostí, avšak postrádal zkušenost s komunikací s větším počtem předškolních dětí různého věku. Při další besedě byl již více připraven na dětský kolektiv a beseda byla pro děti poutavější. Činnosti spojené se zimou – pozorování stop ve sněhu, hry ve sněhu se mi nepodařilo realizovat z důvodu mírné zimy

za poslední dva roky. I přes snahu vytvořit projekt poutavý pro všechny děti se ne vždy podařilo do činností zapojit nejmladší děti zejména při realizaci pokusů, naopak hry a činnosti ve volné přírodě nadchly všechny. Některé činnosti vymýšlely děti spontánně při jiných aktivitách (výroba ptačího hnízda, výroba ozvučných vajíček), pokus s oblovkou byl dílem náhody. Při činnostech s rodiči se mi nepodařilo zapojit všechny rodiče, ale i nadále se snažím o jejich spolupráci v rámci dalších projektů, které zde neuvádím. Při motivování dětí se velice osvědčili maňásci Honzík a Tereška. Veškeré uskutečněné činnosti jsem průběžně zdokumentovávala, fotografovala a uveřejňovala na stránkách školy.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

COUFALOVÁ, J. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy*. Praha: Fortuna, 2010, 136 s. ISBN 80-7168-958-0

ČINČERA, J. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. Brno: Paido, 2007, 120 s. ISBN 978-80-7315-147-8

ČINČERA, J., CAHA, M. *Výchova a budoucnost Hry a techniky o životním prostředí a společnosti*. Brno: Paido, 2005, 198 s. ISBN 80-7315-099-9

HECKEROVI, F. a K. *Zvířata a rostliny lesa*. Líbeznice: Víkend, 2006, 96 s. ISBN 80-86891-33-X

HEDERER, J., SCHMIDBAUER, H. *Les a praktická ekologická výchova v mateřské škole*. Praha: Pražské ekologické centrum, 1996, 112 s. ISBN 80-901377-0-9

HOMOLA, J. a kol. *Výchova k péči o životní prostředí na mateřských školách*. Praha: SNTL, 1985, 144 s.

HORKÁ, H. *Výchova pro 21. Století*. Brno: Paido, 2000, 128 s. ISBN 80-85931-85-0

JANOŠKOVÁ, S., KUKAL, P. *Environmentální výchova v příbězích*. Praha: Fortuna, 2008, 64 s. ISBN 978-80-7373-024-6

KARAFIÁT, J. *Broučci*. Praha: Fragment, 2010, 101 s. ISBN 978-80-253-1043-4

KOLEKTIV AUTORŮ, *Školské zákony*. Praha: Eurounion, 2008, 677 s. ISBN 978-80-7317-072-1

KOPŘIVA, P. a kol. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2008, 288 s. ISBN 978-80-904030-0-0

LEBLOVÁ, E. *Environmentální výchova v mateřské škole*. Praha: Portál, 2012, 176 s. ISBN 978-80-262-0094-9

MÁCHAL, A. a kol. *Desatero domácí ekologie*. Brno: Rezekvítek, 2003, 160 s. ISBN 80-86626-01-6

MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003, 220 s. ISBN 80-7315-039-5

OPRAVILOVÁ, E., GEBHARTOVÁ, V. *Rok v mateřské škole*. Praha: Portál, 2011, 496 s. ISBN 978-80-7367-703-9

RAŠKOVÁ, M. *Nebojme se projektové metody*. In Informatorium, 4/2006, Praha: Portál, 2006, s. 6-8 ISSN 1210-7506

SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. 2. rozšířené a aktualizované vyd. Praha: Grada, 2007, 328 s. ISBN 978-80-247-1821-7

SMOLÍKOVÁ, K. a kolektiv. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010, 48 s. ISBN 978-80-87000-33-5

STREJČKOVÁ, E. a kol. *Děti, aby byly a žily*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2005, 96 s. ISBN 80-7212-382-3

ŠVECOVÁ, M. *Role a funkce koordinátora environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2012, 98 s. ISBN 978-80-87472-40-8

TĚTHALOVÁ, M. *Vztah k přírodě rozvíjíme u dětí už odmala*. In Informatorium, 5/2013, Praha: Portál, 2013, s.12-14 ISSN1210-7506

TĚTHALOVÁ, M., LEBLOVÁ, E. *Z přírody jsme vyšli, jsme její součástí*. In Informatorium, 6/2013, Praha: Portál, 2013, s. 8-10 ISSN 1210-7506

Internetové zdroje:

Akční plán Státního programu EVVO na léta 2010-2012 [online]. Dostupný z www: <http://mzp.cz/cz/evvo>

Koncepce EVVO Jihomoravského kraje na období 2011-2020 [online]. Dostupný z www: <http://www.kr-jihomoravsky.cz/Search.aspx?Phrase=koncepce+environment>

Konkretizované očekávané výstupy RVP PV [online]. Dostupný z www: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/konkretizovane-ocakavane-vystupy-rvp-pv>

Metody a formy výuky: Hospitační arch [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2012 [cit. 2014-04-05]. Dostupný z www: <http://www.nuov.cz/ae/jakymi-formami-a-metodami-vyucujeme>. ISBN 978-80-87063-61-3

Národní program rozvoje vzdělávání: Bílá kniha [online]. Praha: Tauris, 2001 [cit. 2013-02-14]. Dostupný z www: <http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>. ISBN 80-211-0372-8

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů [online]. Dostupný z www: http://www.mzp.cz/cz/platne_pravni_predpisy

Zákon České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny ve znění pozdějších předpisů [online]. Dostupný z www: http://www.mzp.cz/cz/platne_pravni_predpisy

Zákon 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů [online]. Dostupný z www: http://www.mzp.cz/cz/platne_pravni_predpisy

<http://www.ekocentra.cz>

<http://www.lipka.cz>

<http://www.ns-lulec.skauting.cz>

<http://www.pavucina-sev.cz>

<http://www.terezanet.cz>

<http://www.veronica.cz/ekomapa>

SEZNAM OBRÁZKŮ

OBRÁZEK Č. 1: MAŇÁSCI TEREZKA A HONZÍK.....	38
OBRÁZEK Č. 2: VYCHÁZKA SPOJENÁ S POZOROVÁNÍM ZMĚN V PŘÍRODĚ.....	39
OBRÁZEK Č. 3: VNÍMÁNÍ STRUKTURY KŮRY HMATEM	40
OBRÁZEK Č. 4: FROTÁŽ KŮRY STROMU - BŘÍZA	41
OBRÁZEK Č. 5: FROTÁŽ LISTU BŘÍZY	41
OBRÁZEK Č. 6: HRA, VEVERKA PLNÍ SPIŽÍRNU	42
OBRÁZEK Č. 7: SBĚR PŘÍRODNIN DLE ZADÁNÍ	43
OBRÁZEK Č. 8: POROVNÁNÍ STRUKTURY KŮRY HMATEM.....	44
OBRÁZEK Č. 9: HOTOVÉ DOMEČKY PRO BROUČKY.....	44
OBRÁZEK Č. 10: SVÍTÍCÍ DOMEČKY PRO BROUČKY.....	45
OBRÁZEK Č. 11: SKŘÍTEK PODZIMNÍČEK, ARANŽMÁ PŘÍRODNIN NA KMENI STROMU	46
OBRÁZEK Č. 12: PODZIMNÍČKOVI POMOCNÍCI.....	47
OBRÁZEK Č. 13: UČITELKA OPAKUJE ZADÁNÍ ÚKOLU OD PODZIMNÍČKA	48
OBRÁZEK Č. 14: BRAINSTORMING, PRÁCE V KOMUNIKAČNÍM KRUHU.....	52
OBRÁZEK Č. 15: NÁVŠTĚVA DĚTÍ U KRMELCE.....	53
OBRÁZEK Č. 16: POZOROVÁNÍ PTÁKŮ - SÝKORA	53
OBRÁZEK Č. 17: UKÁZKA PRÁCE S VÁBNIČKOU I.....	56
OBRÁZEK Č. 18: UKÁZKA PRÁCE S VÁBNIČKOU II.....	57
OBRÁZEK Č. 19: DOMÁCÍ PRÁCE, KRMÍTKO I.	58
OBRÁZEK Č. 20: DOMÁCÍ PRÁCE, KRMÍTKO II.....	58
OBRÁZEK Č. 21: DOMÁCÍ PRÁCE, KRMÍTKO III.	59
OBRÁZEK Č. 22: POZOROVÁNÍ SÝKORY KOŇADRY NA KRMÍTKU	60
OBRÁZEK Č. 23: NÁVŠTĚVNÍK KRMÍTKA, KOS ČERNÝ	60
OBRÁZEK Č. 24: POZOROVÁNÍ PTÁČKŮ NA KRMÍTKÁCH	61
OBRÁZEK Č. 25: PŘÍPRAVA POKUSU S VODOU - BARVENÍ VODY	62
OBRÁZEK Č. 26: PRŮBĚH POKUSU S VODOU - PŮSOBENÍ MRAZU	62
OBRÁZEK Č. 27: TÁNÍ BAREVNÉHO LEDU.....	63
OBRÁZEK Č. 28: POZOROVÁNÍ V RÁMCI ČINNOSTI "OBJEKTIVEM KAMERY", PRÁCE S KUKÁTKEM.....	67
OBRÁZEK Č. 29: POZOROVÁNÍ V RÁMCI ČINNOSTI "HLEDÁČKEM FOTOAPARÁTU",	68
OBRÁZEK Č. 30: POZOROVÁNÍ ROZMANITOSTI A KRÁS PŘÍRODY	68

OBRÁZEK Č. 31: PRÁCE S LUPOU.....	70
OBRÁZEK Č. 32: POZOROVÁNÍ HMYZU	70
OBRÁZEK Č. 33: SUROVINA PRO VÝROBU MEDU,	71
OBRÁZEK Č. 34: SBĚR SMETANKY, VNÍMÁNÍ VŠEMI SMYSLY	72
OBRÁZEK Č. 35: PŘÍPRAVA VÝROBY MEDU	72
OBRÁZEK Č. 36: VYROBENÁ PAVOUČÍ SÍŤ	73
OBRÁZEK Č. 37: MOUCHY A PAVOUCI NA SÍTI.....	74
OBRÁZEK Č. 38: PRÁCE S OBRAZOVÝM MATERIÁLEM V RÁMCI BESEDY.....	75
OBRÁZEK Č. 39: BESEDA S MYSLIVCEM, PRÁCE S OBRAZOVÝM MATERIÁLEM	75
OBRÁZEK Č. 40: PŘÍMÉ POZOROVÁNÍ HNÍZDĚNÍ I.....	77
OBRÁZEK Č. 41: PŘÍMÉ POZOROVÁNÍ HNÍZDĚNÍ II.	77
OBRÁZEK Č. 42: PRAKTICKÁ ČINNOST, VÝROBA PTAČÍHO HNÍZDA.....	78
OBRÁZEK Č. 43: HOTOVÉ PTAČÍ HNÍZDO S HLINĚNÝMI VAJÍČKY	78
OBRÁZEK Č. 44: PRÁCE S DIDAKTICKOU POMŮCKOU - KONTEJNER	81
OBRÁZEK Č. 45: CO DO LESA NEPATŘÍ I.	82
OBRÁZEK Č. 46: CO DO LESA NEPATŘÍ II.....	83
OBRÁZEK Č. 47: MLADÉ OBLOVKY ŽRAVÉ	85
OBRÁZEK Č. 48: "ODVÍČKOVÁNÍ", POKUS.....	85
OBRÁZEK Č. 49: POZOROVÁNÍ OBLOVKY, VNÍMÁNÍ POHYBŮ TĚLA, TĚLESNÉ TEPLoty I VLHKOSTI.....	86
OBRÁZEK Č. 50: POZOROVÁNÍ VE VOLNÉ PŘÍRODĚ, STOPY PO ÚSTUPU VODNÍ HLADINY	87
OBRÁZEK Č. 51: POZOROVÁNÍ KRUHŮ NA VODNÍ HLADINĚ PO VHOZENÍ KAMENE	87
OBRÁZEK Č. 52: POZOROVÁNÍ KLIDNÉ VODNÍ HLADINY A ZRCADLENÍ OKOLNÍ KRAJINY	88

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Souhlas rodičů s uveřejněním fotografií, na nichž jsou zachyceny děti

Příloha č. 2: Pracovní list č. 1 - Urči druh stromů

Příloha č. 3: Pracovní list č. 2 - Jak se k lesu a v lese chováme

Příloha č. 4: Pracovní list č. 3 - Dopis skřítky Podzimníčka

Příloha č. 5: Pracovní list č. 4 - Urči, co do krmítka patří a co ne

Příloha č. 6: Pracovní list č. 5 - Třídění odpadu - papír

Příloha č. 7: Pracovní list č. 6 - Třídění odpadu - sklo

Příloha č. 8: Pracovní list č. 7 - Třídění odpadu - plast

Příloha č. 9: Pracovní list č. 8 - Třídění odpadu - bio

Příloha č. 10: Pracovní list č. 9 - Lesní malování

Příloha č. 11: Pracovní list č. 10 - Koloběh vody v přírodě

Příloha č. 12: Pracovní list č. 11 - Funkce lesa

Příloha č. 13: Pracovní postup č. 1 - Výroba rámečku

Příloha č. 14: Pracovní postup č. 2 - Výroba pavouka/mouchy

Příloha č. 15: Pracovní postup č. 3 - Výroba hnízda

Příloha č. 16: Pracovní postup č. 4 - Ozvučná vajíčka

Příloha č. 17: Pracovní postup č. 5 - Drhlo

Příloha č. 18: Pracovní postup č. 6 - Kastaněty

Příloha č. 19: Pracovní postup č. 7 - Zvonkohra

Příloha č. 20: Pracovní postup č. 8 - Chrástítko

Příloha č. 21: Postup pokusu - Pokus s rychlovarnou konvicí

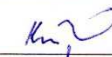

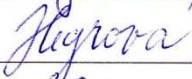

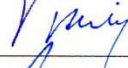

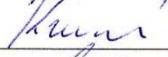

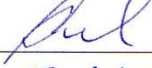
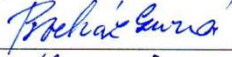

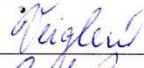

Příloha č. 22: Šablona - Kontejner

Příloha č. 23: Didaktická pomůcka č. 1 - Karty

Příloha č. 24: Didaktická pomůcka č. 2 - Kontejner

Příloha č. 1: Souhlas rodičů s uveřejňováním fotografií, na nichž jsou zachyceny děti

Souhlasím s uveřejněním fotografií zachycujících činnosti v rámci environmentální výchovy, na kterých je moje dítě, a to v projektech a dokumentech, vypracovaných Markétou Martínkovou – učitelkou MŠ Luleč.

Jméno dítěte	Podpis rodiče
Beneš Jiří	
Buchtela David	
Čech Daniel	
Gottvaldová Sabina	
Hegrová Adéla	
Jekl David	
Kingma Daniel, Marc, Sarah	
Kopřiva Matiaš, Tadeáš	
Kremlička Lukáš, Zuzana	
Mrázek Petr, Eva	
Pechmann Karel	
Procházka Tomáš	
Šomšáková Sabrina	
Veiglerová Veronika	
Vylamová Michaela, Tomáš	

V Luleči 1. 10. 2013

- * KTERÝ STROM JE JEHLIČNATÝ?
- * KTERÝ STROM JE LISTNATÝ?
- * CO NA PODZIM SKŘÍTEK PODZIMNÍČEK SETŘESE ZE STROMŮ?
- * SPOČÍTEJ LÍSTKY A URČI BARVU.

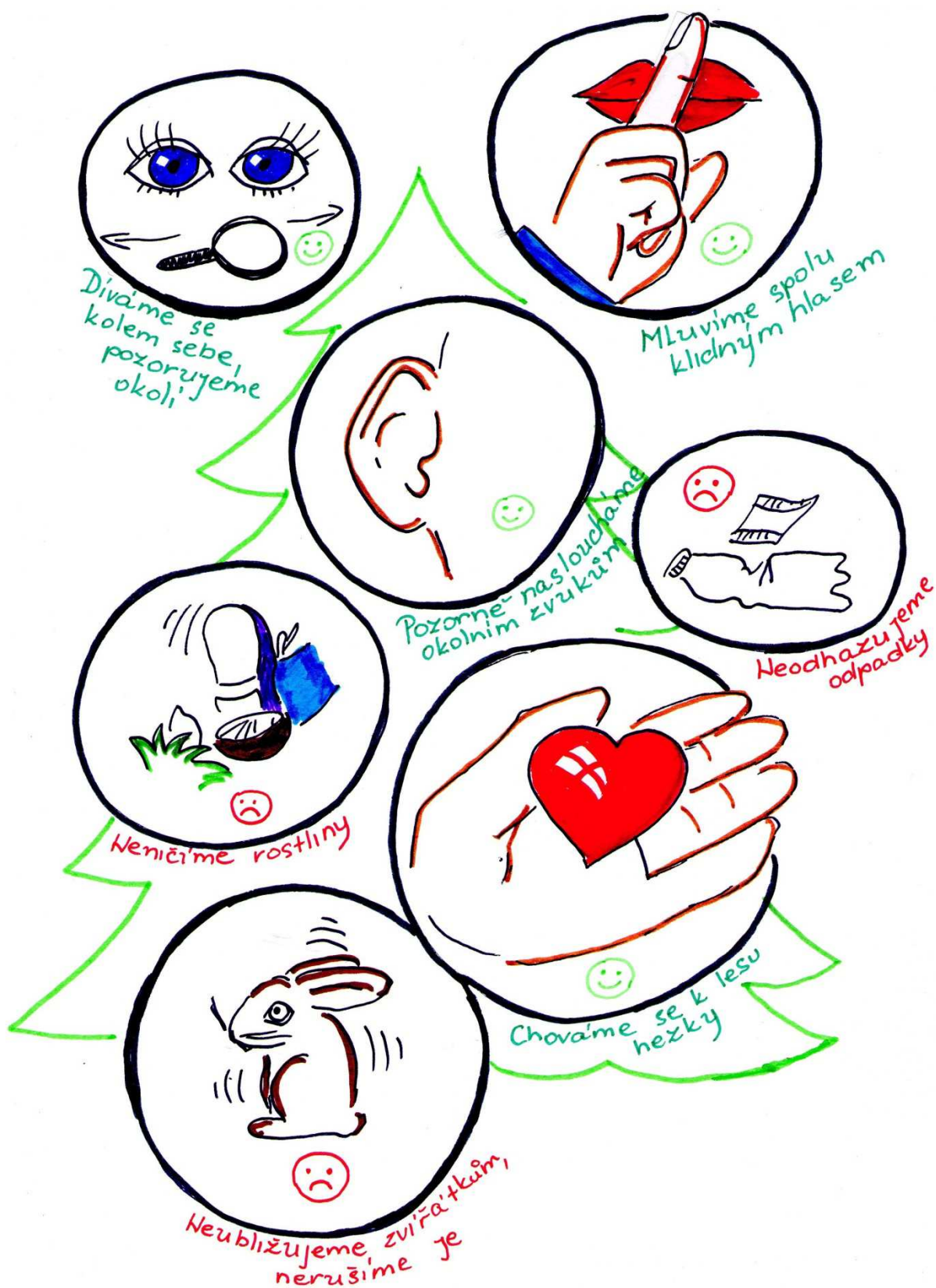
- URČI, NA KTERÉM STROMĚ ROSTE , NA KTERÉM

A KDE MŮŽEME VIDĚT

- UKAŽ ČÁST STROMU, KTEROU NAZÝVÁME KMEN, KORUNA, VĚTEV, KOŘEN, KDE BYS HLEDAL KŮRU

V lese jsme jen na návštěvě, chováme se jako hodní a ohleduplní hosté!

Úkoly pro šikovné děti

Milé

, k získání

musíte splnit
tyto úkoly:

1) Přejdí po

2) Nasbírej

a přehod'

3) Najdi nejvyšší

a nejnižší

4) Ukaž na kterém

roste

a pojmenuj ho, ukaž

na kterém

a pojmenuj ho.

5) Hledej, co do

nepatří.

6) Zaspívej písničku o

nebo o

7) Kdo v

bydlí a kde má

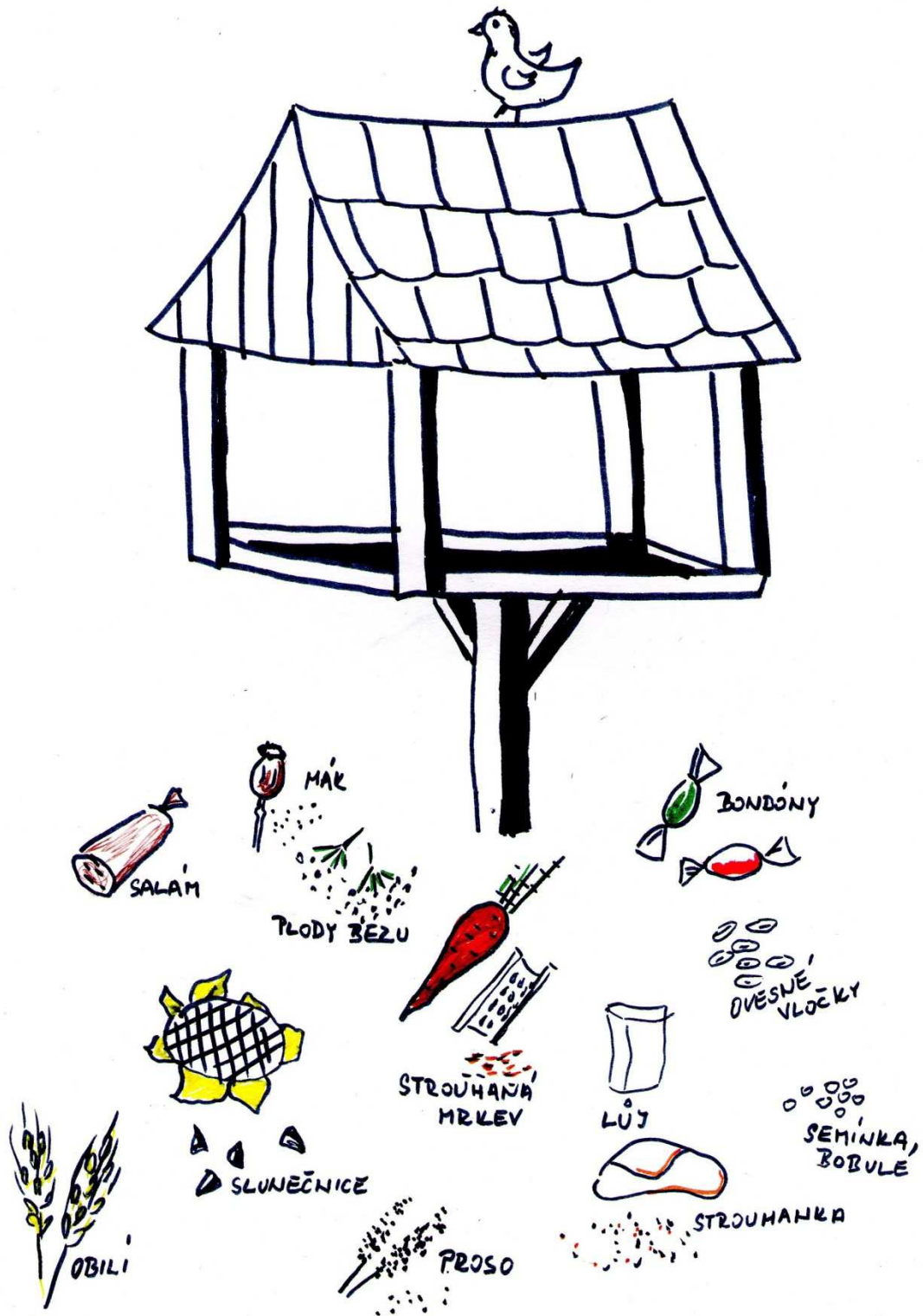

8) Pojmenuj a najdi

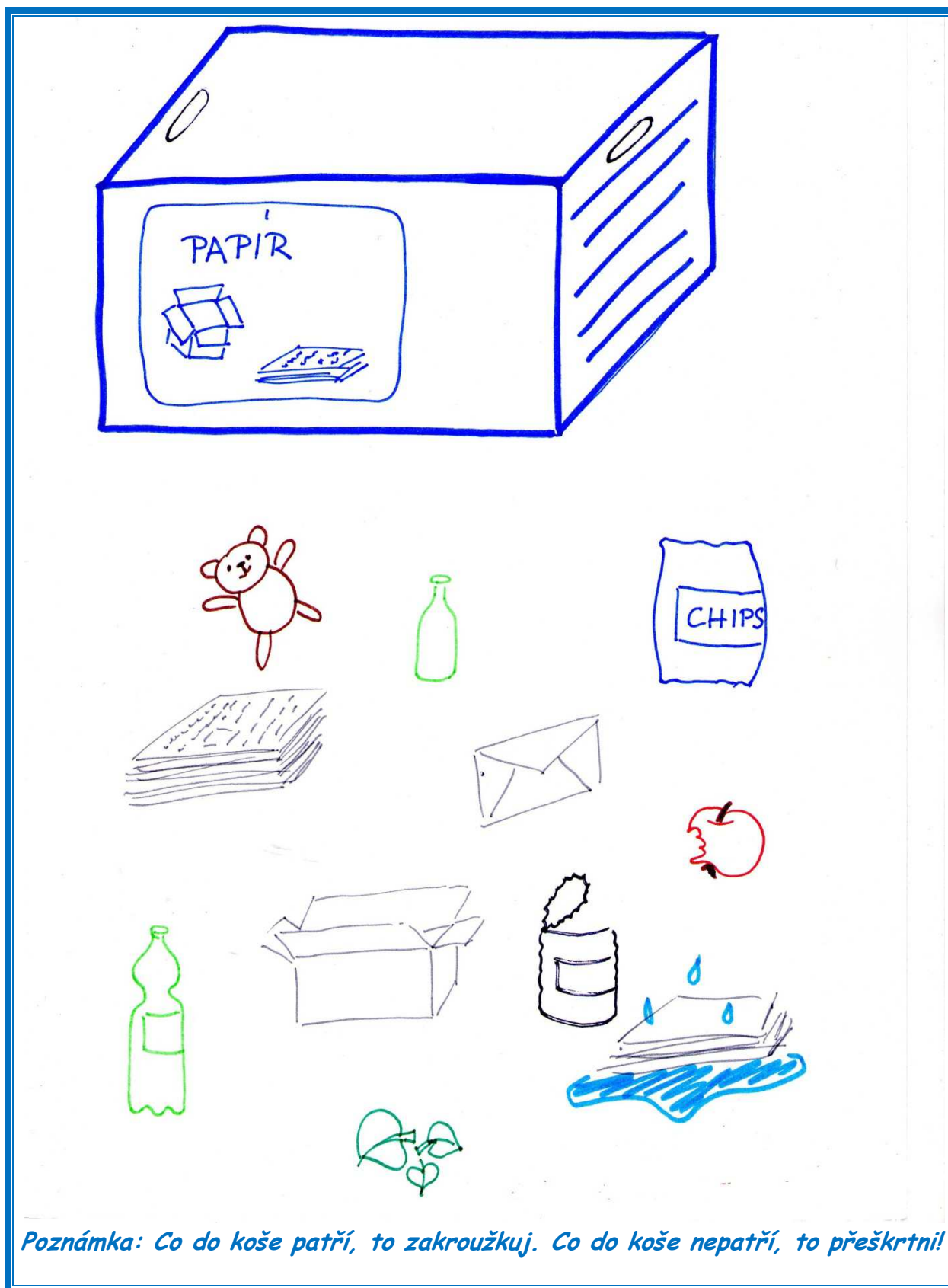

Ten, kdo zvládne splnit všechny úkoly, zasluhuje sladkou odměnu!

Příloha č. 5: Pracovní list č. 4 – Urči, co do krmítka patří a co ne.

Příloha č. 6: Pracovní list č. 5 – Třídění odpadu – papír

Poznámka: Co do koše patří, to zakroužkuj. Co do koše nepatří, to přeškrtni!

Příloha č. 7: Pracovní list č. 6 – Třídění odpadu – sklo

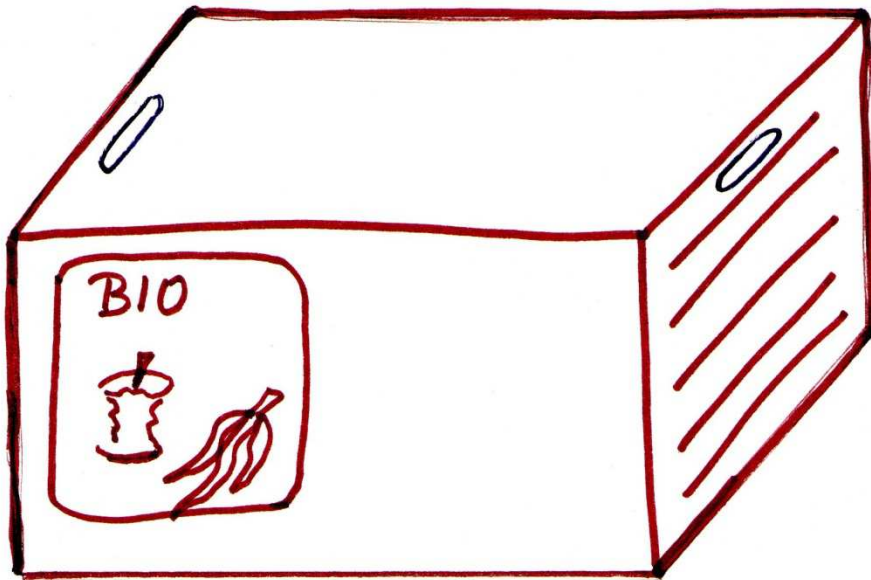
Poznámka: Co do koše patří, to zakroužkuj. Co do koše nepatří, to přeškrtni!

Příloha č. 8: Pracovní list č. 7 – Třídění odpadů – plast

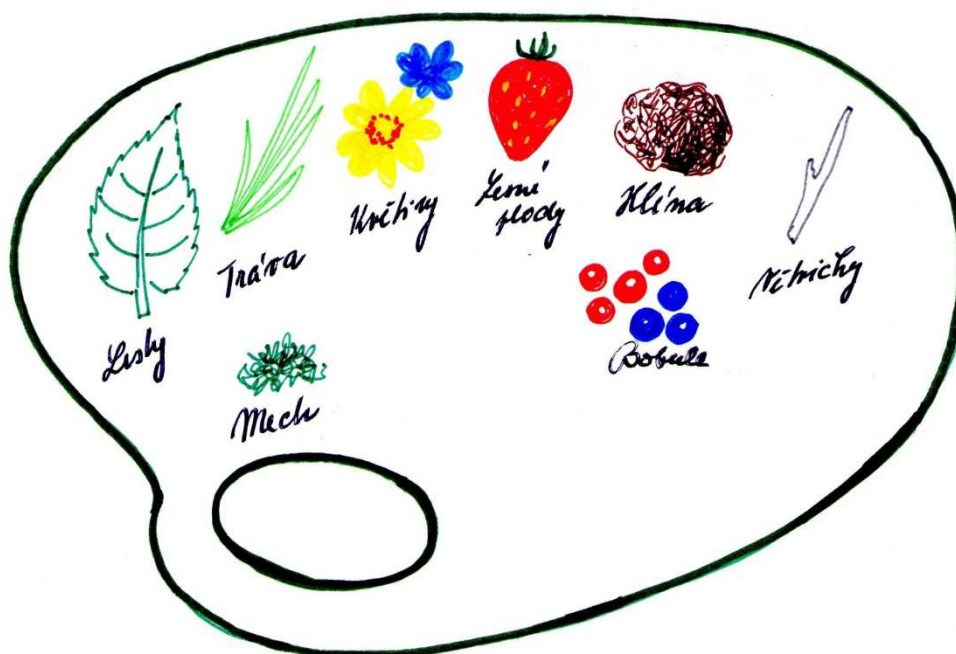

Poznámka: Co do koše patří, to zakroužkuj. Co do koše nepatří, to přeškrtni!

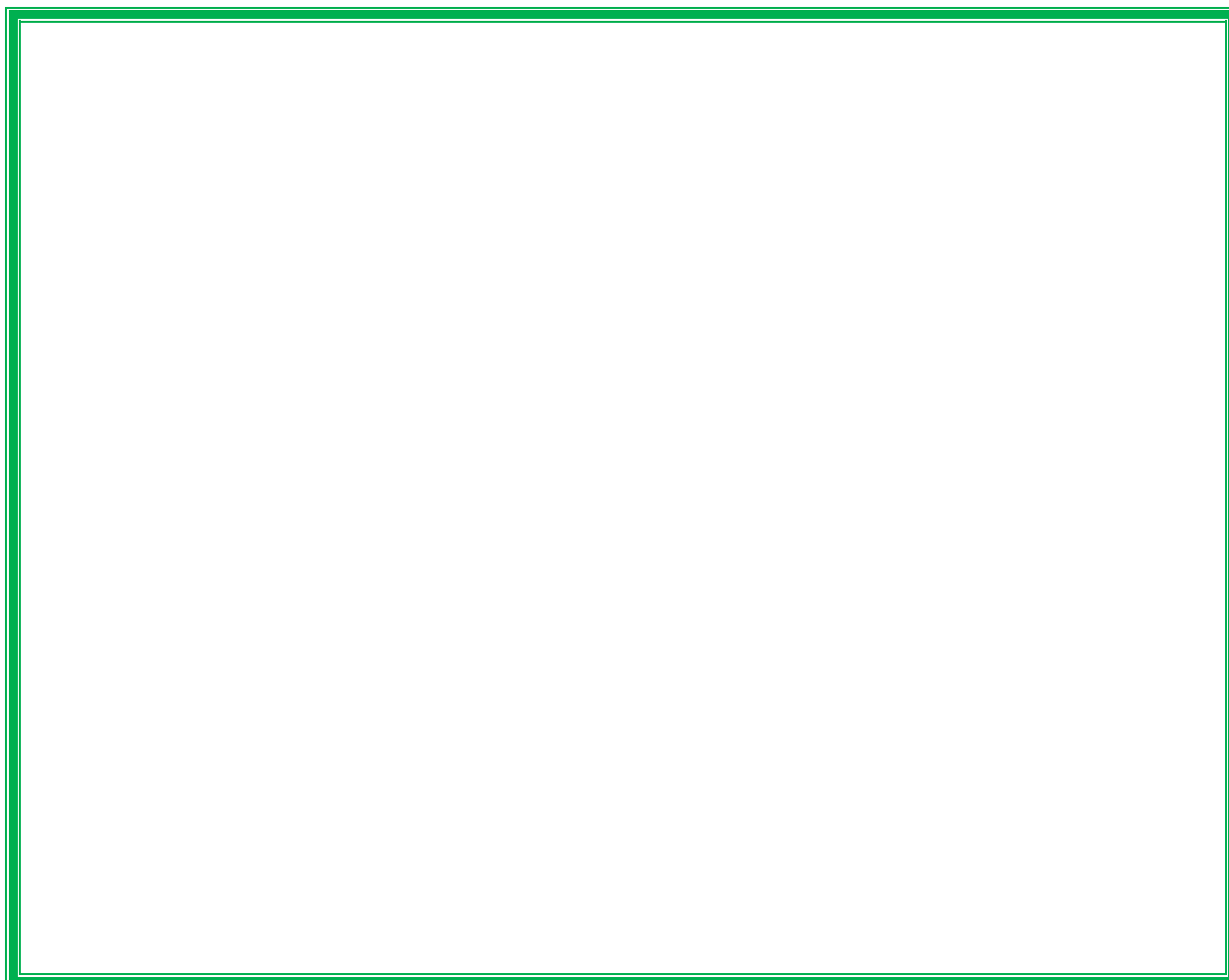
Příloha č. 9: Pracovní list č. 8 – Třídění odpadu – bio

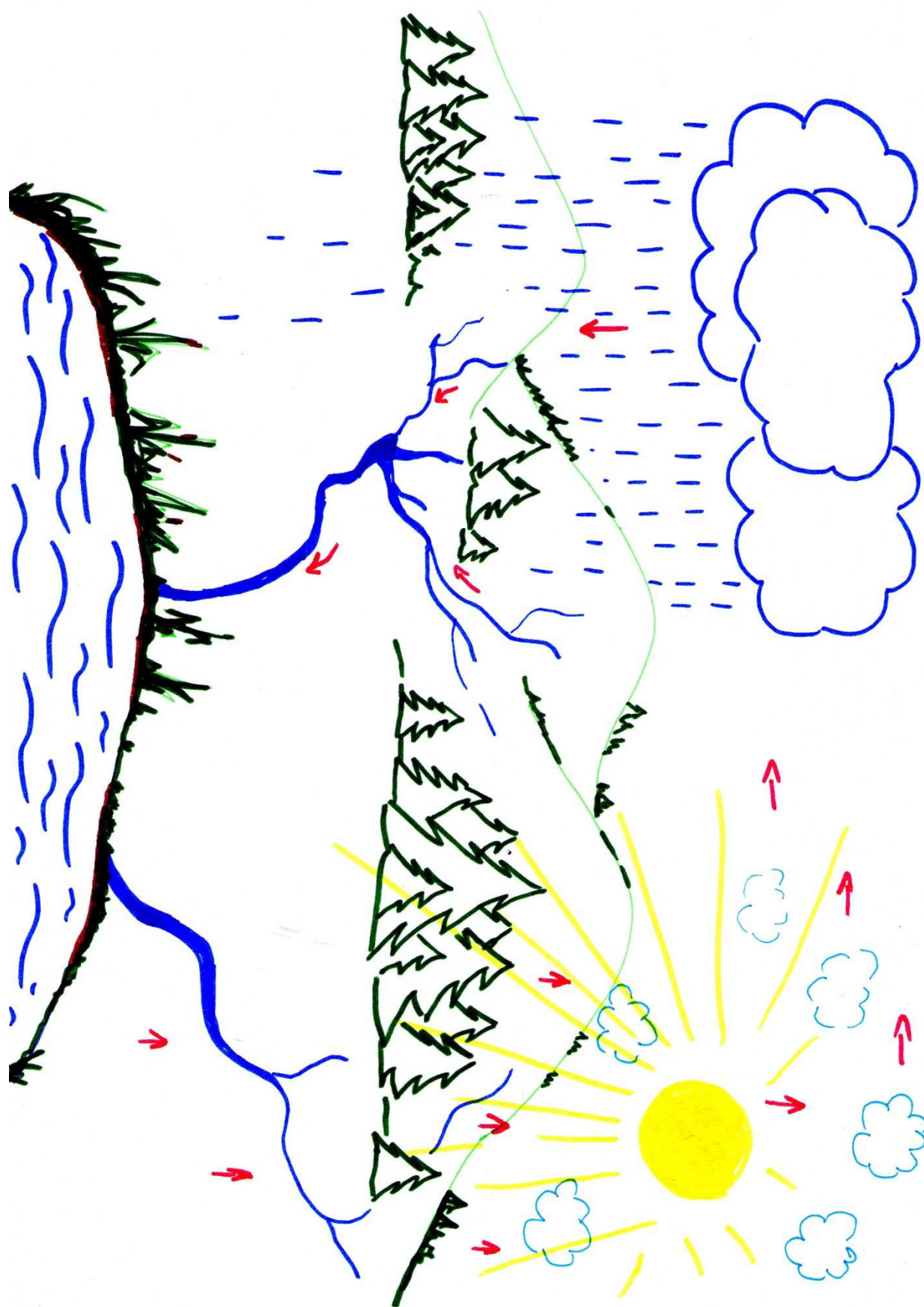
Poznámka: Co do koše patří, to zakroužkuj. Co do koše nepatří, to přeškrtni!

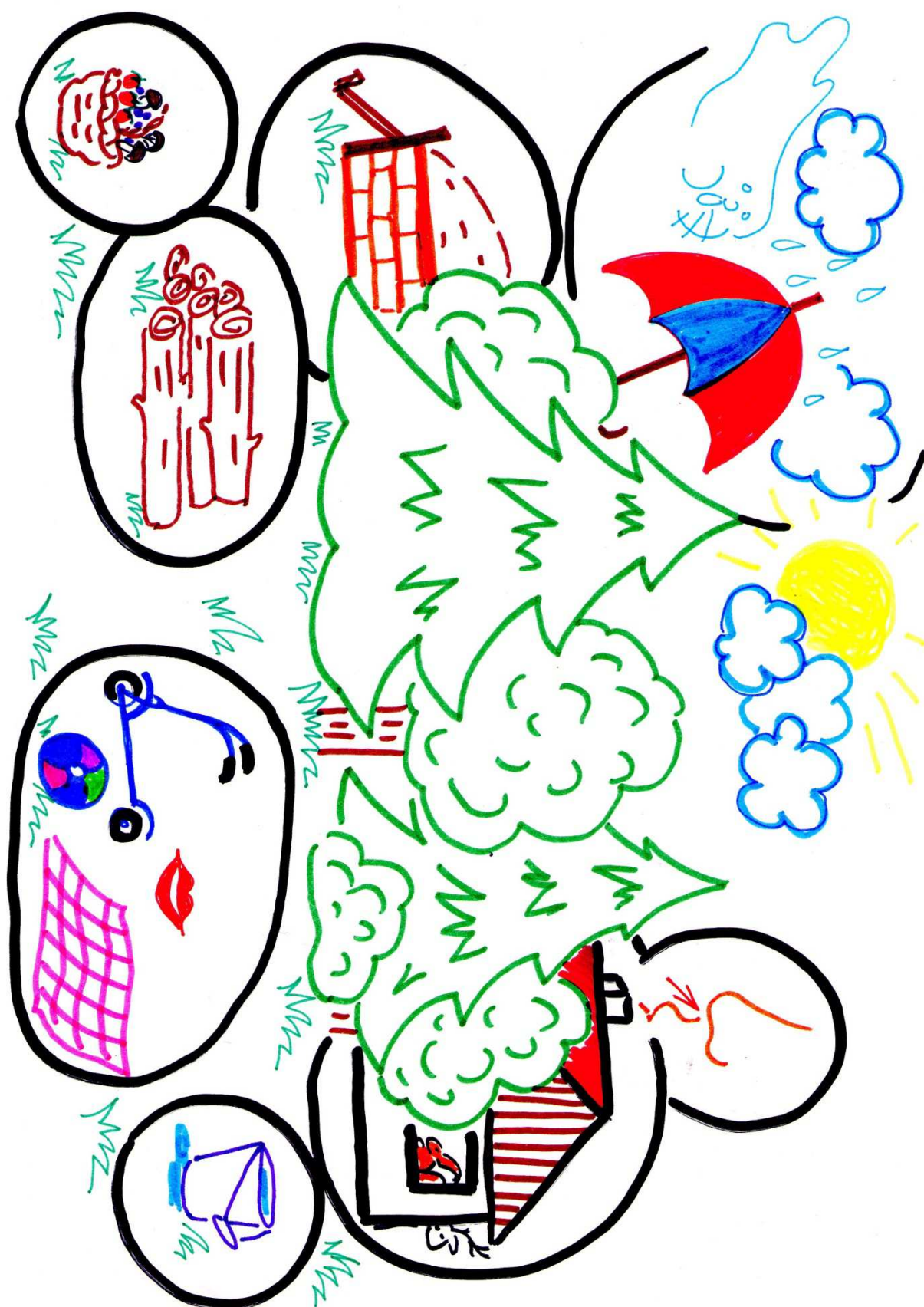

Místo pro tvůj obrázek

Příloha č. 11: Pracovní list č. 10 – Koloběh vody v přírodě

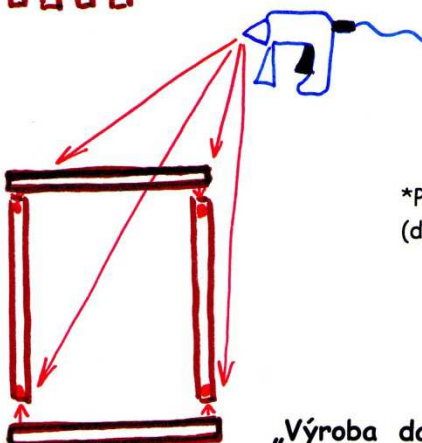
„Výroba rámečku- Hledáčku fotoaparátu“

1)

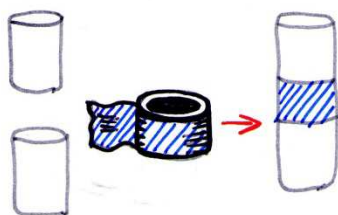
*Připravíme si čtyři díly dřevěného metru a tavnou pistoli

2)

*Pomocí tavné pistole slepíme rámeček (dle náčrtu)

1)

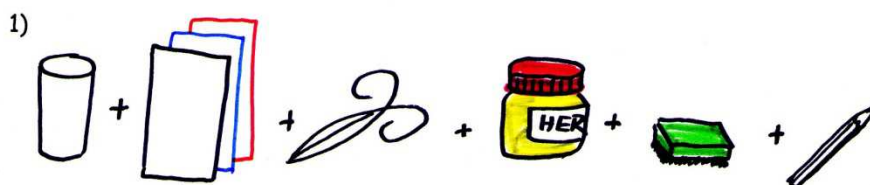
„Výroba dalekohledu“

*K výrobě lze použít dvě ruličky od toaletního papíru a lepicí pásku, pomocí které „dalekohled“ slepíme (dle náčrtu)

Alternativa: použijeme ruličku od kuchyňských utěrek, cívku z průmyslových nití/vláken...

Ruličku si děti pro větší atraktivitu mohou pomalovat

„Výroba pavouka/mouchy“

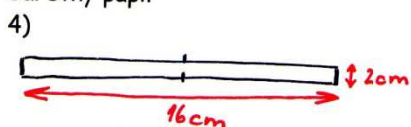
*Připravíme si: ruličku od toaletního papíru, různě barevné či dekorační papíry, nůžky, lepidlo, houbičku na nádobí, misku tužku

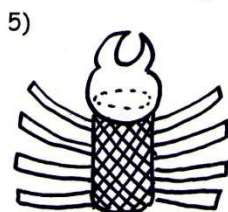
*Pomocí tužky si na černý papír předkreslíme hlavu pavouka s kusadly o O větším o 1 cm než je O ruličky

*Výšku ruličky přeneseme na barevný papír. Pomocí nůžek papír zastříháme. Do misky nalijeme lepidlo a pomocí kuchyňské hubky natřeme zastříhlý barevný papír

*Nůžkami ustříháme 4 pásky z černého papíru o rozměrech 16 x 2 cm - nohy. Pásky přeložíme na půl

*Slepíme jednotlivé části (dle nákresu) k sobě

*Oči vytvoříme:

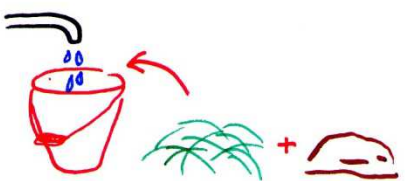
- vystřížením z barevného papíru a následným nalepením
- dokreslením pomocí tužky, fixy, pastelky...

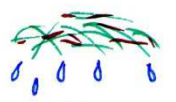
! Při výrobě mouchy postupujeme obdobně !

„Výroba hnízda“

1) VĚTEV + KBELÍK + SENO + HLÍNA + VODA

2) DROBNÉ VĚTVIČKY + PÍRKA *Připravíme si vše potřebné (dle nákresu)

3) *Do kbelíku nalijeme vodu, přidáme kousek hlíny a seno

4) *Po 5 minutách seno vyndáme a necháme okapat

5) *Na větev tvaru písmene „V“ klademe nejprve seno a malé větvičky přes sebe, vytvoříme dno hnízda

6) *Po vytvoření dna klademe mokré seno kolem dokola tak, aby se jednotlivá stébla křížila a vytvořila boky hnízda

7) *Na dno hnízda klademe pírka

8) *Z keramické hlíny vymodelujeme „ptačí“ vajíčka, která následně umístíme na dno hnízda

„Ozvučná vajíčka“

1)

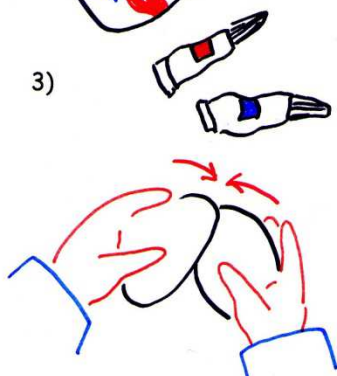
*Nasbíráme větší obálky (přiměřené velikosti dlaní)

2)

*Pomocí temperových či akrylových barev obálky pomalujeme dle vlastní fantazie

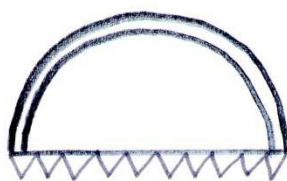
3)

*Údery obálků o sebe tvoříme zvuk

„Drhlo“

1)

*Rovné větve zařízeme na požadovanou délku (dle nákresu)

2)

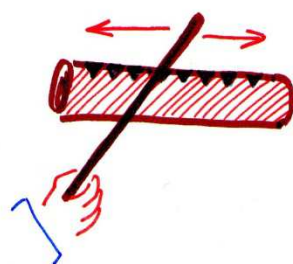

*Nožem odstraníme kůru

3)

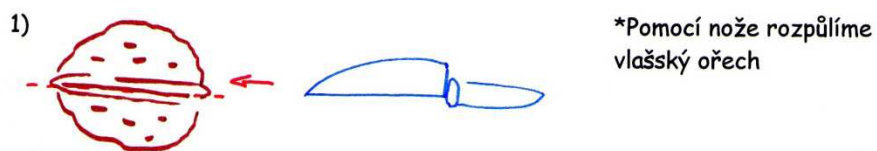
*Pomocí nože vyřežeme (dle nákresu) do větve zářezy ve tvaru písmena „V“

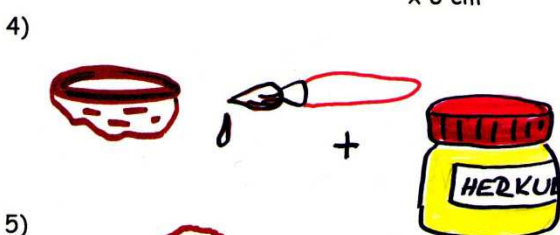
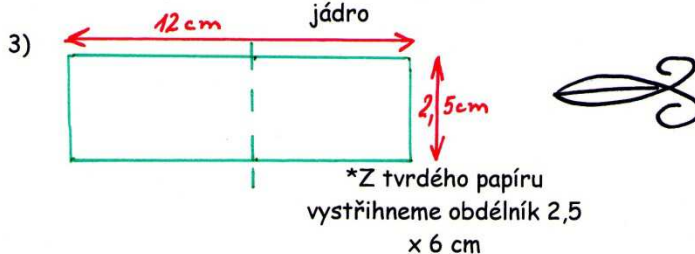
*Pomocí dřívka/rovné větvičky) přejížděním po zářezech tvoříme zvuk

! Používáme vyschlé

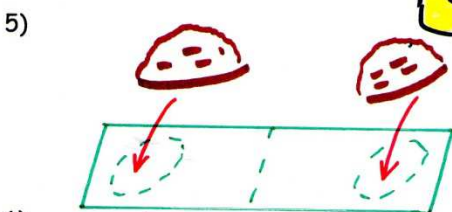
„Kastaněty“

*Ze skořápek vyndáme jádro

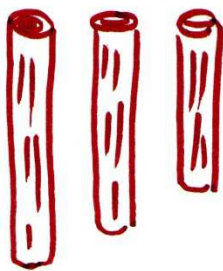

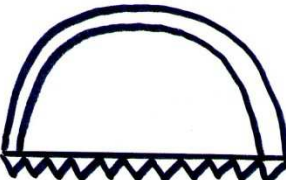

*Pomocí štětce natřeme po obvodu (dle nákrese) polovinu skořápky
*Skořápky přilepíme (dle nákrese)

(Konference k environmentální výchově v MŠ, 2012)

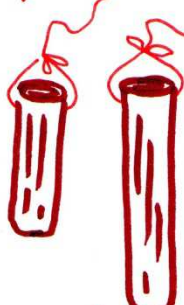

„Zvonkohra“

1)

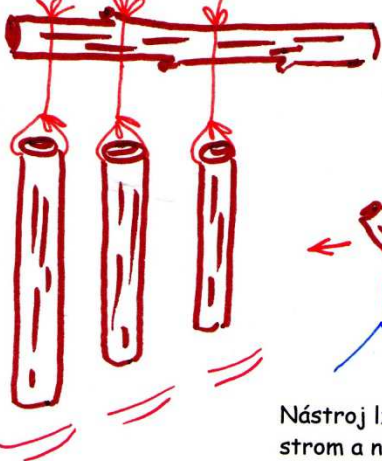
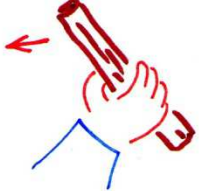
*Nařežeme dřívka o různé délce
*Na jednom konci je provrtáme (dle nákresu)

2)

*Otvory provlečeme motouz a uvážeme (dle nákresu)

3)

*Provlečená dřívka navážeme na větvičku dle obrázku

4)

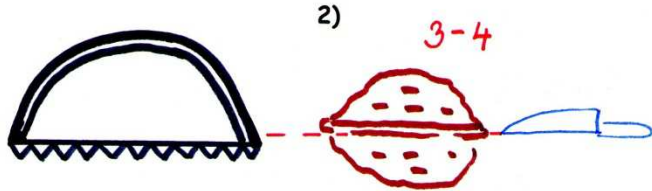
*Pomocí úderů kusu silnějšího větévky zvonkohru rozezvučíme

Nástroj lze zavěsit na strom a nechat rozezvučet větrem

(Konference k environmentální výchově v MŠ, 2012)

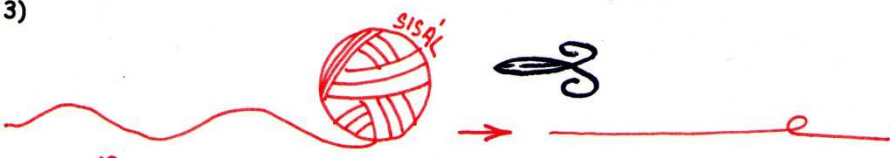
„Chrastítko“

1) 1.4 cm

2) 3-4

*Zařizneme rovnou větvíčku na požadovanou délku

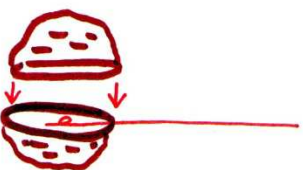
*3-4 ořechy (vlašské) nožem rozpůlíme (dle nákresu) a zbavíme jádra

3) 12 cm

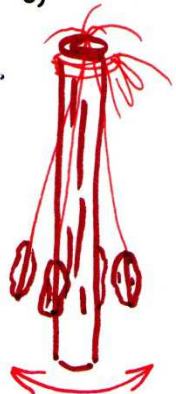
*Pomocí nůžek nastříháme přibližně 12-ti centimetrové kousky a na jednom konci uděláme uzel

4) MERK

*Pomocí štětce potřeme lepidlem plochu vzniklou rozpůlením ořechu (dle nákresu)

5)

*Mezi poloviny skořápky natřené lepidlem (dle nákresu) vložíme provázek s uzlíkem a slepíme k sobě

6)

*Skořápky s provázky uvážeme na větvíčku (dle nákresu)

*Otáčením z L do P a opačně nástroj rozezvučíme

(Konference k environmentální výchově v MŠ, 2012)

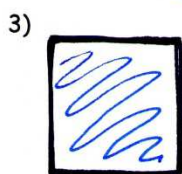
„Pokus s rychlovarnou konvicí, koloběh vody“

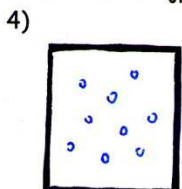
*Do rychlovarné konvice nalijeme vodu a zapneme ohřev

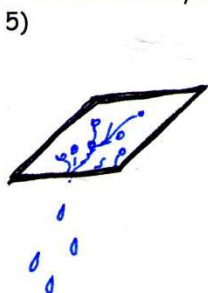
*Ve chvíli, kdy voda začne vřít, uniká pára - přiložíme nad konvici zrcátko

*Zrcadlo se nejprve zamlží

*na zrcadle se vysráží kapky vody

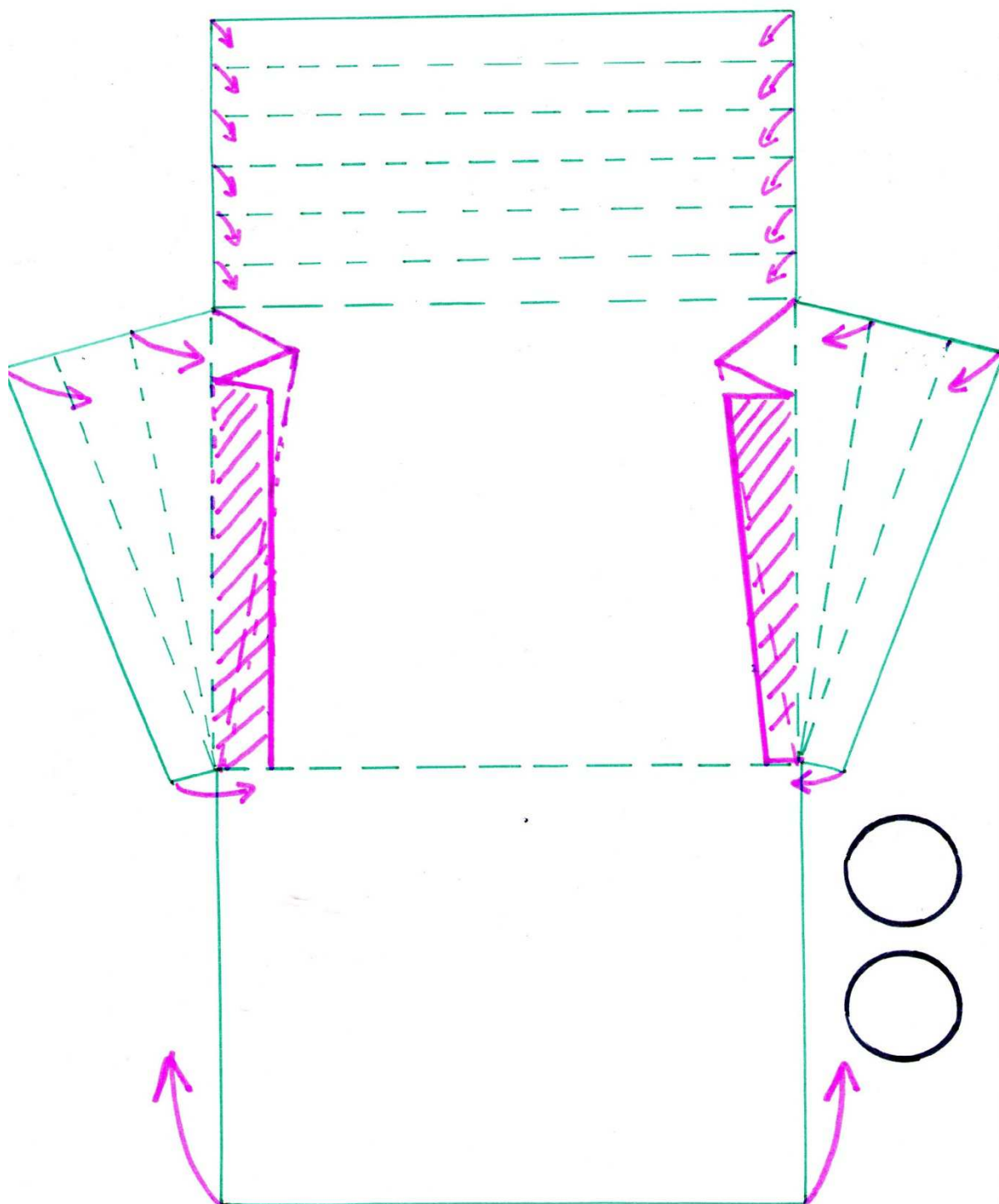

*Nakloněním zrcadla se kapky dají do pohybu směrem dolů - slévají se do pramínků a odkapávají z hrany zrcadla

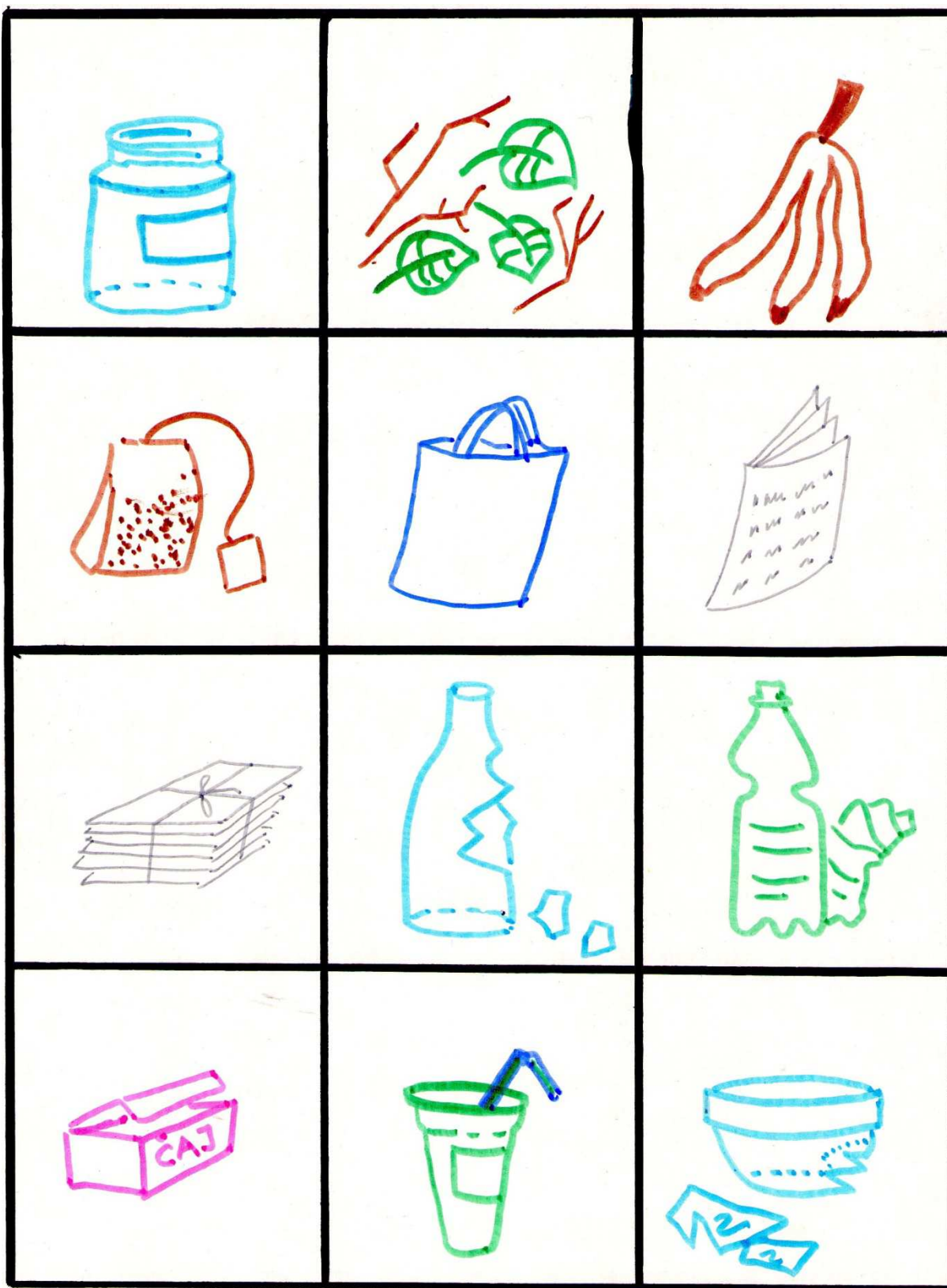
Zrcadlo v poloze kolmo ke konvici

Příloha č. 22: Šablona – Kontejner

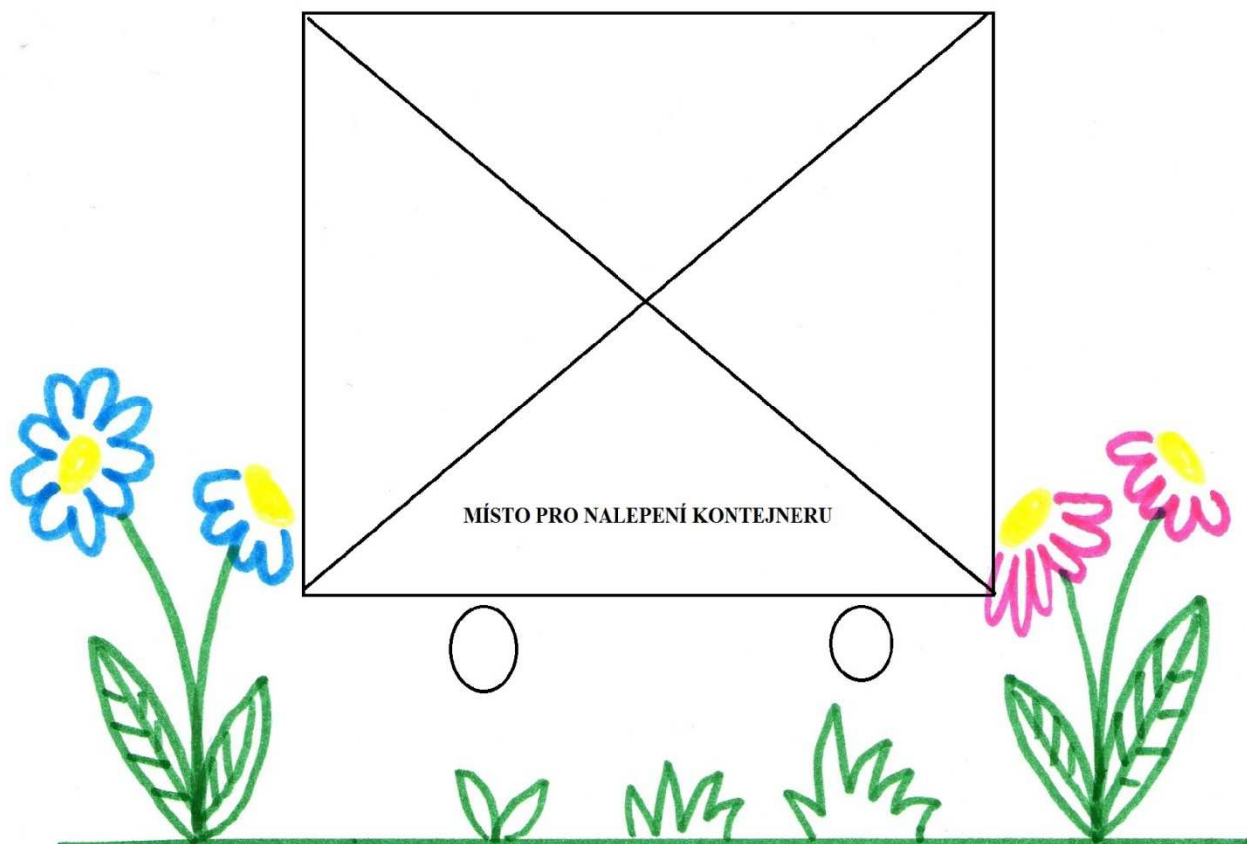
Poznámka: Plná čára značí - vystřihni, přerušovaná - ohni. Růžová naznačuje směr a způsob skládání kontejneru. Šrafovaná část vyznačuje místo spoje za použití lepidla. Černé kruhy jsou kola kontejneru. Po složení se kontejner za pomoci lepidla přilepí na tvrdý papír a vkládají se do něj kartičky s obrázky, dle toho, na jaký druh odpadu je kontejner určen. Místo kartiček lze použít vystřihnuté obrázky z letáků.

Příloha č. 23: Didaktická pomůcka č. 1 – Karty

Poznámka: Pomocí nůžek se karty vystříhnou a používají se společně s barevnými, složenými kontejnery k nácvičení třídění odpadů

Příloha č. 24: Didaktická pomůcka č. 2 - Kontejner

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Markéta Martínková
Katedra:	Primární a preprimární pedagogiky
Vedoucí práce:	PhDr. Vlasta Hrdličková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Environmentální výchova v projektovém vyučování v předškolním vzdělávání – návrh projektu na téma „Rok v lese“
Název v angličtině:	The environmental training in a projected teaching for the pro-school education. A theme of project proposal is „A year in the forest“
Anotace práce:	Bakalářská práce je zaměřena na začlenění environmentální výchovy do předškolního vzdělávání formou přípravy projektu zaměřeného na poznávání lesa. Cílem teoretické části bakalářské práce je přiblížit vývoj předškolního vzdělávání v České republice na konci 20. a začátkem 21. století a začlenění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty do školských dokumentů, následně pak do vzdělávání samotného. Teoretická část má taktéž seznámit s možnými výukovými metodami využívanými v předškolním vzdělávání, obzvláště s metodou projektovou, která rozvíjí dítě uceleně, na základě vlastního prožitku a zkušenosti. Cílem praktické části bakalářské práce je navrhnout v souladu s poznatky obsaženými v teoretické části, projekt „Rok v lese“, složený ze čtyř projektů dělených podle ročních období. Metodicky rozpracovat činnosti a aktivity v něm obsažené, tak aby odpovídaly cílové skupině dětí ve věku od tří do šesti let.
Klíčová slova:	Předškolní vzdělávání, environmentální výchova, výukové metody v předškolním vzdělávání, projektová metoda, návrh projektu

Annotations of the Thesis:	<p>The bachelor's thesis focuses on the integration of environmental education into the preschool education in the form of planning of project aiming at the recognition of a forest. The aim of the theoretical part of this thesis is to describe the development of preschool education in the Czech Republic in the late 20th and early 21st century, and to include environmental education and awareness into educational documents followed by the education itself. In addition, the purpose of the theoretical part is to familiarize us with possible teaching methods used in pre-school education, particularly with the project method, which develops the child comprehensively, based on its own experience. The bachelor's thesis is focused on the design of the project „A Year in the Forest“ composed of four parts according to seasons of the year. It develops the methodology of activities mentioned in this project to suit the target group of children between three and six years of age.</p>
Key words:	<p>Pre-school training, environmental education, teaching methods in pre-school training, project method, proposal of project</p>
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha č. 1: Souhlas rodičů s uveřejněním fotografií, na nichž jsou zachyceny děti Příloha č. 2: Pracovní list č. 1 - Urči druh stromů Příloha č. 3: Pracovní list č. 2 - Jak se k lesu a v lese chováme Příloha č. 4: Pracovní list č. 3 - Dopis skřítky Podzimníčka Příloha č. 5: Pracovní list č. 4 - Urči, co do krmítka patří a co ne Příloha č. 6: Pracovní list č. 5 - Třídění odpadu - papír Příloha č. 7: Pracovní list č. 6 - Třídění odpadu - sklo Příloha č. 8: Pracovní list č. 7 - Třídění odpadu - plast Příloha č. 9: Pracovní list č. 8 - Třídění odpadu - bio Příloha č. 10: Pracovní list č. 9 - Lesní malování Příloha č. 11: Pracovní list č. 10 - Koloběh vody v přírodě Příloha č. 12: Pracovní list č. 11 - Funkce lesa Příloha č. 13: Pracovní postup č. 1 – Výroba rámečku</p>

	Příloha č. 14: Pracovní postup č. 2 – Výroba pavouka/mouchy Příloha č. 15: Pracovní postup č. 3 – Výroba hnízda Příloha č. 16: Pracovní postup č. 4 – Ozvučná vajíčka Příloha č. 17: Pracovní postup č. 5 - Drhlo Příloha č. 18: Pracovní postup č. 6 - Kastaněty Příloha č. 19: Pracovní postup č. 7 - Zvonkohra Příloha č. 20: Pracovní postup č. 8 - Chrastítko Příloha č. 21: Postup pokusu - Pokus s rychlovarnou konvicí Příloha č. 22: Šablona - Kontejner Příloha č. 23: Didaktická pomůcka č. 1 – Karty Příloha č. 24: Didaktická pomůcka č. 2 - Kontejner
Rozsah práce:	96+27
Jazyk práce:	Český jazyk